

**The Introduction to THE FIERY DARTS OF SATAN
(TELA IGNEA SATANAE), BY JOHN CHRISTOPHER
WAGENSEIL, published in 1681, given here in Wagenseil's
original latin.**

Transcribed by Wade Blocker (wblocker@nmol.com)

The title page through page 104 of Wagenseil's work constitute Wagenseil's introduction to his collection of important early Jewish and Christian documents. These introductory pages summarize a mass of material about Catholic behavior and attitudes up to the time of Wagenseil's book toward the Jewish people and Judaism. Those parts of Wagenseil's work printed using the latin alphabet from the title page through page 104 are transcribed here. The page in Wagenseil's book being transcribed is indicated by a bold-faced number or text in square brackets, such as [p. 1], preceded by a blank line. A blank line elsewhere indicates that Wagenseil has begun a new paragraph at that point, although there are very few such paragraph indications in Wagenseil's text. Elsewhere in the transcription capitalization, bold-face, and italics are used only where Wagenseil used them. Almost all of the text is in latin but with quotations in other languages included. Any text printed in the latin alphabet is transcribed here. Text in non-latin alphabets is not transcribed, but the presence of such material is indicated. Wagenseil usually but not always translates non-latin quotations into latin. The transcriber has carefully proofread the transcription for errors, but surely undetected errors of transcription remain. The transcriber hopes that the reader will be tolerant of such.

All of Wagenseil's latin text included on these pages has been translated into English by the transcriber, and now translator. Material not in latin has not been translated. This translation is also available on this same Web site.

[Title Page to Wagenseil's TELA IGNEA SATANAE]

TELA IGNEA SATANAE

Hoc est:

Arcani, et horribiles Judaeorum adversus

Christum Deum, et Christianam Religionem Libri

Sunt vero:

R. Lipmanni Carmen Memoriale.

Liber Nizzachon Vetus Autoris Incogniti.

Acta Disputationis R. Jechielis Cum Quodam Nicolao.

Acta Disputationis R. Mosis Nachmanidis Cum Fratre Paulo Christiani, et Fratre Raymundo Martini.

R. Isaaci Liber Chissuk Emuna.

Libellus Toldos Jeschu.

Joh. Christophorus Wagenseilius

ex Europae Africaeque latebris erutos, in lucem protrusit,
Theologorum Christianorum fidei, ad tanto rectius medi-
tandum ea, quae conversionem miserimmae gentis Judicae juva-
re possunt, illos committens commendansque.

Additae sunt

Latinae Interpretationes, et Duplex Confutatio.

Augustinus Justianus Episcopus Nebiensis
in Praefatione praemissa Victoriae Porcheti.

Novi siquidem quam non libenter in suarum literarum adyta nos admittat gens illa [Judaica]
pervicacissima. Expertus sum equidem, quantis sit opus laboribus, vigiliis, sumtibus, auxili-
is denique, volentibus Hebraeorum penetrare secreta.

Anno Christiano M.DC.LXXXI.

[Prefatory page]

Theodorus Presbyter Raethensis,
qui tempore Heraclii floruit Imperatoris,
in ProparasceveBR

[Note by transcriber: Wagenseil gives the text of Theodorus first in greek, then follows the greek
text by a translation into latin, which translation into latin follows:]

Absurdum arbitror, et recte quidem me arbitrari judico, est enim revera absurdum, si ii quidem
qui ad tuendum mendacium Eutychetis et Dioscori (Judaeorum) conspirant, et contra veritatem
militant, ita fortiter et vigilanter solam Ecclesiam Dei Catholicam et Apostolicam oppugnant, ut
pueros suos cum nondum expeditam habent linguam, antequam eant ad magistros, et prima
elementa didicerint, exacuere, et instruere curent, ut dicere et audire possint pro defensione
dogmatis quod ipsi profitentur; nos vero ita desides sumus, et languentes, ut nec hoc ipsum
studeamus scire, quae istorum sit contra Ecclesiam controversia.

[p. 1] Jesu Christo Domino Meo et Deo Meo, Preces et Suspiria

Evulganti mihi nefarios hos impiosque, tuam, Optime Maximeque Christe Deus, tremendam
Majestatem impetentes, et, in quos non sine tua providentia incidi, Judaeorum libellos, quae
mens sit, quodve consilium, tute intime perspicis. Movet me scelerum immanis atrocitas, quae
Christiano mihi dissimulare nefas foret; quin potius in omnium piorum concione, de iis
instituenda accusatio. Excitandi velut classico, Theologi sunt, ut officium faciant, et te,
Nomenque tuum vindicent. Quod si olim Levitae hominis coeptum, cujus uxore ad necem usque
turpiter abusi fuerant Gibhae urbis incolae, cum arrepto gladio cadaver conjugis per ossa in
duodecim partes secuisset, hasque circummisisset in omnes Israelitarum regiones, tantopere
concitare

[p. 2] potuit tribulium quorumcunque animos, ut quasi oestro perciti, ad ultionem sacramento
sese obstringerent, nec quiescerent, nisi funditus deleta non tantum Gibha urbe, sed tota fere
gente Benjaminitica: Utique valebunt haec quoque, quae in publica luce expono, et quorum
omnem modum supergreditur protervitas, horrenda, nefanda, et blasphema scripta, tantum apud

tibi fideles Christianos, ut junctis agminibus, ad signa et labara tua congretati, tuos hostes, calumniatoresque; impurissimos strenue adorianur, caedant, tundant, vulnerent, prosternant. Facient, spero hoc, qui possunt; sed, armis sacris, et qualibus solis in hoc bello militare convenit. Nec enim ferro manuque quicquam hic proficimus, quia adversus errores, impietatem, incredulitatemque depugnandum, et gravissimam ... greek... Itaque ...greek... opus, non ...greek... . Tu Domine Deus Exercituum, prospera honestos ausus, et auspicia tua pro te certaturis commoda, imo ipse te tuere, tuamque gloriam. Tua res agitur, tua divinitas, tuum munus, tua redemptio, si non in discrimen, certe vocantur in dubium. Age igitur, ostende te Deum, ostende te Messiam, ostende te humani generis Redemptorem. At vero, cum haec fieri nulla ratione a te possint, ut non medio operi simul ingerat te immensa tua Misericordia, huic, quod per vulnera tua te quaeso, indulge, eaque potius, quam

[p. 3]irae tuae aestu erga perditam Judaeorum gentem utere. Venere hactenus ad ultimam malorum lineam, ac universis mille sexcentisque annis, et coeli et soli sui extorres, toto orbe dispersi, errantes, palabundi, trepidanter et timide vagando, variis excarnificati suppliciis perierunt. Parce tandem poenis, si ita tibi videtur, o magne Olympi Arbiter, et statue aerumnis modum. Sunt, fateor, graves, omnemque meum captum longe excedentes, quibus afficeris contumeliae. At, patere Domine, ut tuum tibi in cruce dictum in mentem revocem ...greek text... . Vere nesciunt miseri homines quid agant, nesciunt quid loquantur, nesciunt quid scribant; sed Diaboli organa facti, ejus impulsu moventur, ab illo inspirata verba exsibilant, aut illinunt chartis. Miserebat te quondam unius filiae Abrahae, quam alligaverat Satan decem et octo annis, eamque solvisti a vinculo. Ah! vide, quam innumeros Abrahae posteros, Satan laqueis suis quadrupedes misere constrictos teneat, idque a sedecim seculis. Rumpe igitur hos quoque, nexus, confringe catenas, enuncia illud divinum ...greek text... , ut adaperiantur aures illorum, et laxentur vincula linguarum eorundem, et loquantur recte. Memento Domine, esse in his infinitas myriadas hominum, qui nesciunt quid sit inter dextram et sinistram suam, quin et infantes multos, ac vel horum te capiat aliqua miseratio.

[p. 4]Recordare foederis quod cum Abrahamo pepigisti, promissionum quas fecisti Jacobo puero tuo, et Israeli dilecto tuo. Sane quidem, istos nescit Abrahamus, et Israel ignorat illos; Tu tamen Domine, nihilo minus ipsorum pater, tu creator ac Salvator es. Sunt figmentum manuum tuarum, imo, sunt cognati tui secundum carnem; tu, pro iis natus, passus, crucifixus, mortuus et sepultus es, tu sacrosanctum sanguinem pro iis effudisti. O Dominator Domine Deus, misericors et clemens, patiens, et multae miserationis, ac verax; qui custodis misericordiam in millia, qui auferis iniquitatem, et scelera atque peccata; et apud quem nullus innocens est: sis libens volens misericors, clemens et propitius, Judaeorum populo: aufer iniquitates atque peccata eorum, tuumque munus exple, in salvando oves perditas Israelis. Habent, fateor, Mosen et Prophetas, quos sectari debebant; sic eadem facilitate ab erroribus immunes ad te perventuri, qua ii ad mare deferuntur, qui amnem comitem secum assumunt. Enim vero, quomodo obsecro hos duces sequi possunt, luminibus suis orbi, et palpantes titubantesque velut in illuni nocte? Quamobrem tu, qui Lux, Via et veritas es, illustra caecos ipsorum oculos, discute tenebrarum ...greek..., quo involvuntur. Duc eos manu super semitas justitiae propter nomen tuum, et in medio umbrae mortis ambulantes, virga tua, et baculo

[p. 5]tuo consolare. Aperi mentem ipsorum, ut mysteria sacrarum literarum assequantur, et incipiens a Mose atque cunctis Prophetis, interpretare illis in omnibus Scripturis, quae ad te attinent. Perpende Domine, ipsosmet Discipulos tuos, stultos et tardos corde fuisse, ad

credendum in omnibus quae locuti sunt Prophetae, cum tamen per annos complures a tuo ore pendere, et te docentem audire iis licuerit. Quid ergo sibi relecti, et a te deserti, promovebunt bardi et blenni isti, planeque traditi ...greek text... Eja, O Jesu Christe, patere te exorari, et converte Judaeos ad te, ut convertantur; fiant tandem unum ovile nobiscum, sub te vero animarum pastore. Proinde, flecte corda Christianorum Principum ac Magistratuum, ut doleant vices casusque afflictissimi populi, et justos, aequos, facilesque Dominos se praestando, quae conversionem illius procurare possunt media, abunde suppeditent. Amplius, concede Ecclesiae tuae Viros, qui solidam Hebraice eruditionis, studiorumque quae huc pertinent, veram, non ostentatam peritiam, seriae pietati jungentes, bona fide operam dent, ore, scriptis, vita denique et moribus, ...greek text... . Qua enim alia ratione invocabit infidelis natio eum in quem non credit? quomodo credit ei de quo non audivit? quomodo audiet absque praedicante? quomodo praedicabunt non missi? Mitte eapropter Judaeis

[p. 6] O Deus, evangelizantes pacem, evangelizantes bona, eorumque verbis pondus adde, et persuadendi efficaciam. Fac, Christiani tui, sacris intestinis bellis erga sese mutuo saevire desinant, et lucri, honoris, invidiae, vanaeque gloriolae illecebris semotis, litigiisque compositis, dextras invicem porrigendo, tibi, Veritati unice imposterum litent. Fac, in tuos communesque inimicos gladios stringant, et spolia ampla atque adoreas referant. Ita faxis, O Benignissime Jesu, atque sic tibi aeternum laeti, lubentes, laudes agemus, gratasque gratias habebimus. Interim ignosce, quod ego qui pulvis et cinis sum, ad te loqui, et pro aliis precari sustinui. Tu nosti, non intra summa labra conceptam fuisse orationem, sed ex pectore prodiisse. Sit igitur grata advorsum te, et quod superest, O Jesu Jesu Jesu! esto propitius mihi misero peccatori, nunc et in hora mortis meae, decretorioque illo, ac novissimo die. Ita privatim et publice voveo,

Devotus Sacro Sancto Numini, immensaeque Majestati tuae

Joh. Christophorus Wagenseilius

[Note by transcriber: the following pages (pages 7 through 104 of Wagenseil's work) constitute Wagenseil's real Introduction to his collection.]

[p. 7] PRINCIPIBUS, MAGISTRATIBUS, THEOLOGIS, OMNIQUE CHRISTIANORUM POPULO,
Gratia et Pax a Deo Patre, et Christo Jesu Salvatore Nostro.

Utique quisque bonus, omnem sinistram suspicionem summa ope a se segregat, et non suae tantum conscientiae satisfacere studet, verum aliorum quoque de se opinioni. Ita, postquam cum Deo meo liquido transactae mihi res sunt, coram vobis, Praesidibus Christiani Populi, et sacrorum illius Interpretibus, totoque adeo Fidelium coetu, dicenda nunc sedulo causa est, ne nefarios Judaeorum libros, e tenebris in lucem protrahendo, factum indecens fecisse, aut Christianae Reipublicae detrementi aliquid inferre videar, plectendus ideo vestris poenis, vestroque odio. Et vero, non de nihilo oriri potest dubitatio, num aequum sit, Libros istos, nil propemodum nisi errores, mendacia, blasphemiasque continentes, typis describere? cum bonorum exempla, canones Conciliorum, civiles denique leges, ipsorumque gentilium instituta, diversum quid suadere videantur. Namque Livio l. 39. teste, saepe apud Romanos hoc negotium est Magistratibus datum, ut vaticinos, si quid in vulgus prorepserant, libros conquirerent, comburerentque. Nimirum, ceu Valerius Maximus l.l.c.l. praedicat: *Noluerunt prisca viri quicquam*

[p. 8] *in civitate Romana asservari, quo animi hominum a Deorum cultu avocarentur. Quod suum assertum, gemino mox probatum dedit exemplo. Siquidem, in agro L. Petillii scribae sub Janiculo cultoribus terram altius versantibus, duabus arcis lapideis repertis, quarum in altera scriptura indicabat, corpus Numae Pompilii Pomponis filii fuisse: in altera libri reconditi erant, Latini septem de jure Pontificum, totidemque Graeci de disciplina sapientiae: Latinos magna diligentia asservandos curaverunt: Graecos, quia aliqua ex parte ad solvendam religionem pertinere existimabantur, Petillius Praetor Urbanus ex auctoritate Senatus per victimarios igne facto, in conspectu populi cremavit. Referunt eandem hanc historiam Livius, Plinius, Lactantius, et imprimis S. Augustinus ex Varrone l.7.de C.D.c.34. Insuper laudatus Valerius, Regis Tarquini factum allegat, qui, M. Tullium Duumvirum, quod librum secreta civilium sacrorum continentum, custodiae suae commissum, corruptus, Petronio Sabino describendum dedisset, culeo insutum in mare abjici jussit. De Octavio Augusto Caesare est apud Suetonium in eius vita, ipsum, quicquid fatidicorum librorum Graeci Latinique generis, nullis vel parum idoneis autoribus vulgo ferebatur, supra duo millia contracta undique cremavisse: ac solos retinuisse Sybillinos: hos quoque delectu habito: condidisseque duobus forulis auratis sub Palatini Appollinis basi. Atque, ut ad Ecclesiae Christianae mores porro progrediamur, ipsis sacris litteris Act. 19, 19. proditum est, Ephesi praedicante Paulo, multos qui ...Greek text... tractaverunt, comportatos libros, publice in omnium conspectu combussisse, quorum pretium facta computatione confecerit quinquaginta millia denariorum; hoc est quinquies mille nostratum aureorum, si, lib. 5 de Asse recte calculum inivit Budaeus. Abdias Babylonius l. 4 certaminis Apostolici, narrat Hermogenem haereticum, cum ad saniolem mentem reversus fuisset, et nuncium misisset deliriis, libros suos ad Jacobi Apostoli pedes abjecisse ut comburerentur. At Apostolum jussisse, zabyris lapides plumbumque appenderet, et in mare demitteret, ne forte odor incendi vexet incautos. Quia vero laborat Scriptoris istius fides, in promptu sunt alia quae allegari possunt. Scilicet, primo Oecunemico, quod Nicae habitum est, Concilio, Arii scripta igni adjudicata fuerant, Necephoril.8.c.18. testimonio; dignaque verba ejus Scriptoris sunt, ut recitentur. Quaeres, inquit, Synodo causam praebuit, ut Arium atque una omnes qui ejus adhaererent sententiae, excommunicatos anathemati subjiceret, ac ne quis eorum*

[p. 9] *Alexandrium ingredi auderet, sanciret. Eadem anathema in voces quoque haeresis ejus et librum quem ille contra pietatem compositum Thaleiam inscripserat, quasi floridum et viridantem, cujus stylus et eloquutio, sicuti ex scripto ipso cognovi, simplex et dissoluta, Sotadisque Poetae cantilenis persimilis fuit. Ac praeterea, si quod aliud ejus aut sectatorum ejus inveniretur scriptum, ut igni mandaretur. Quin capite quoque Constantinus sanxit, si quis quidquam eorum pressum occultasse, nec statim exussisse compertus esset. Constantini Imperatoris, cujus hoc loco mentio injicitur, decretum, idem Nicephorus paulo inferius cap. 25. exhibet integrum, quo, inter alia sic educit Imperator: Si quod scriptum ab Ario compositum reperiatur, ut igni tradatur volumus, ut non modo improba ejus doctrina abrogetur, verum etiam ne monumentum quidem aliquod ejus relinquantur. Illud equidem praedictum volo, si quis libellum aliquem ab Ario conscriptum celare, nec continuo igne comburere deprehensus fuerit, supplicium ei mortis esse constitutum. Illico namque in crimine tali comprehensus, poenam sustinebit capitale. Hujus exemplum imitari Theodosius et Valentinianus Imperatores, adversus Nestorii libros edictum, quod in l.6 §.1.C. de Haeret. legere est, promulgarunt; prohibentes, ne quis impios illos libros adversus venerabilem orthodoxorum sectam decretaque sanctissimi coetus Antistitum Ephesi habiti, scriptos habere, aut legere, aut describere audeat; et decernentes, diligenti studio requirendos, ac publice comburendos esse. Honorii et Theodosii in C. de Episc. audient. numero 10. lex extat, quae, Mathematicis codices erroris proprii, sub oculis*

Episcoporum incendio concremare imperat. Similiter in eodem Codice, paulo ante allegato titulo de Haereticis l.8. Valentiniani et Martiani Imperatorum quoque recitatur sanctio, qua Eutychetis et Apollinaris libri damnantur. Ejus verba sunt: *Nulli contra venerabilem Chalcedonensem Synodum liceat aliquid vel dictare, vel scribere, vel edere atque emittere, aut aliorum dicta vel scripta super eadem proferre. Nemo hujusmodi habere libros, et sacrilega scriptorum audeat monumenta servare. Quod si qui in his criminibus fuerint deprehensi, perpetua deportatione damnentur. Eos vero qui discendi studio adierint, de infausta haeresi disputantes, decem librarum auri, quae fisco nostro inferendae sunt, jubemus subire dispendium. Ultimo etiam supplicio coerceantur, qui illicita docere tentaverint. Omnes vero hujusmodi chartae, ac libri, qui funestum Eutychetis et Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur: ut facinorosa perversitatis vestigia flammis combusta depereant.* In Synodo V.

Constantinopolitana,

[p. 10] cum praeter Petrum, Anthimum, et Zoarum, Severus quoque haereticus damnatus esset, hanc, qui Concilii praeses fuit, adversus istius libros, Novellae 42. insertam sententiam tulit Justinianus Caesar. *Sicut non licet Nestorii libros scribere vel possidere, (quia praedecessoribus nostris Imperatoribus, in suis Constitutionibus visum est statuere similia his, quae dicta et scripta sunt a Prophyrio in Christianos) sic nec dicta et scripta Severi maneant penes aliquem Christianum sed sint profana et aliena ab Ecclesia Catholica, igneque comburantur a possidentibus; nisi qui ista habent, velint periculum pati. A nemine ergo scribantur, neque ad pulchritudinem, neque ad velocitatem scribentium, sciendo, quia amputatio manus his qui scripta eius scripserint, poena erit.* Porro et Sexta Synodus, Constantinopoli in Trullo adversus Sergium, Paulum, Pyrrhum, Petrum, Cyrum, et Theodorum, omnes Archiepiscopos Constantinopolitanos, praeside Constantino Pogonato Imperatore celebrata, in libros illorum Archiepiscoporum, qui impie docuerant, unam voluntatem, et unam operationem in dispensatione incarnationis Domini nostris Jesu Christi esse, incendio animadvertit. Insuper in Synodo II. Nicaena, imperantibus Constantino et Irene habita, quamque Graeci septimam generalem appellant, can. 9. imperatum, *puerilia omnia ludibria, furiosaque, dicta ac scripta quae adversus sanctas imagines edita sunt, dare Episcopo Constantinopolitano, ut cum reliquis haereticis libris reponantur: eos autem qui haec celare inventi fuerint, si sint Episcopi, vel presbyteri, vel diacano, deponere; si autem laici et monachi, segregare.* Alias recentiores similium generum constitutiones, quae multae afferri poterant, una cum exemplis, missas nunc facimus, eorum tantum decretorum, quae speciatim adversus Judaeorum libros, lata fuerunt, et quae propius ad rem faciunt, mentionem injicientes Constat vero ex Benhardo Luzemburgio in Catal. haeret. lib. 2 Gregorium IX Pontificem A. C. 1230. Judaeorum libros et imprimis omnia Talmudica volumina, flammis addixisse; atque idem factum, A.C. 1244. imitatum esse Innocentium IV inductos causa, quod ii libri, et nominatim utrumque Talmud, Hierosolymitanum et Babylonium, non solum contumelias et blasphemias multas infames et horrendas adversus Jesum Christum Salvatorem nostrum, sed et sanctiones et praecepta plurima contra

[p. 11] jus gentium, atque ipsam Mosis legem contineant. Postea, cum arte typographica inventa, eius beneficio, Judaei quoque Talmudicos libros, variis editionibus ab interitu vindicare studuissent, Julius III. Papa, novo edicto A.C. 1553 promulgato, Judaeorum libros tota Italia conquiri cremarique jussit. Unde R. Gedaljah in Schalsch. Hakkab. p. 117. a. ...Heb text... i.e. *Anno 5314 cum Julius de Monte Papam ageret, quidam apostatae nonnulla Talmudis ...Greek text..., nec non quaedam adversus profanas religiones dicta, criminari coeperunt: eapropter igni adjudicatum fuit Talmud, combustumque est Romae ipso primo die anni 314. menseque eodem in*

Bononia, in Romania vero mense Chesvan, Anconae autem mense Schevet, atque sic eodem hoc anno per omnem reliquam Italiam. Extant in rem eandem apud Fl. Cherubinum in Bullario, et alibi, eiusmodi edicta aliorum quoque Pontificum, Pauli nimirum IV. Pii IV. Gregorii XIII. et Clementis IIX. Praeter caeteros autem Paulus IV. Judaeis se insensum praebuit, nec tantum una cum inquisitionis Senatu graviter in libros Judaeorum animadvertit, sed et ipsismet Judaeis novo exemplo admodum aegre fecit. Retulit idem hos in literas ante allegatus R. Gedaljah, cujus verba rursus adscribimus: ...Hebrew text...

[p. 12] *...Hebrew text... Id est: Anno 5315 (qui Christianus est 1555.) cum Paulus Caraffa Neopolitanus Romae Pontificatu fungeretur, Bullam ipse adversus Judaeos promulgavit qui dictioni suae erant subjecti, ut quaeque Synagoga penderet Ducatos decem domui in qua Romae nutriuntur Judaei volentes deserere religionem suam, quam Domum Catechumantium vocant. Eodem anno die 14. mensis Tamus, aliam Bullam adversus Judaeos edidit, qua capitula XVIII. complectebatur. Ea sunt: Ut Viri, foeminae, parvulique Judaeorum, (certo signo a reliquis hominibus sese distinguerunt, ac mares quidem,) in capite croceum gestarent galerum, foeminae vero ejus coloris uterentur velo, etiam cum extra urbem iter faciunt. Ut omnes Judaei Junctim in uno loco habitarent, ejusque loci fores noctu semper clauderentur. Ne ullum dignitatis officium a Christianis Judaei admitterent. Ne societatem cum Christianis contraherent, aut qua in re amice seinvicem uterentur. Ne Judaei Christianis medicinam facerent. Ne ullarum mercium, praeterquam veteranarum vestium mercaturam Judaei exercerent, merces vero alias, si quas haberent, intra dies novem divenderent. Ut intra semestre omnes suas domos fundosque distraherent: atque inita fuit aestimatio, valere fundos Judaeorum, quos sub jurisdictione Pontificis possidebant, ultra quingenta millia coronatorum, cujus pretii vix quintam partem retulerunt. Ne plures una, in eadem urbe Synagoga essent. Ne pateretur Judaeus se a Christiano, Domini, aut alio honoris compellari elogio. His aliae leges de usuris additae erant. Vera sunt haec omnia, et habetur ipsa Pauli IV. Bulla, etiam in 7.Decretal.titulo de Judaeis, Caeterum, circa Judaeorum libros, afferi adhuc meretur Regula, quae in novissimo, pro Catholicis Hisp. Regnis, Philippi IV. Regis, librorum prohibitorum et expurgandorum Indice, una cum aliis generatim praemittitur, hac verborum conceptione: Prohibense del todo los libros del Thalmud, con sus Glosas, Anotaciones, Interpretaciones, y Exposiciones; los Cabalysticos, y los otros impios, y nefandos libros de los Hebreos, segun y como per diversas Constituciones de Sumos Pontifices estan prohibidos; y los libros de Rabinos, o de otros qualesquier Hebreos, o Judeos, o de Moros, que de proposito ensenan la ley that they Judaica, y sus ceremonias, o la secta Mohametana: o cuya principal argumento es contra nuestra Fe Catholica, o contra las costumbres, y ceremonias universales de la sancta Iglesia Romana: o contra las comunes*

[p. 13] *Exposiciones de los sagrados Doctores, y de los Sanctos en el sentido literal de la Sagrada Escritura. Id est. Penitus prohibentur libri Talmudici cum suis Glossis, Annotationibus, Interpretationibus, et Expositionibus; item Cabbalistici, aliique impii et nefandi libri Hebraeorum, prout diversis quoque Constitutionibus Summorum Pontificum prohibiti deprehenduntur. Nec minus prohibentur libri Rabbiorum, aliorumque quorumcunque Hebraeorum, Judaeorum, aut Saracenorum, qui ex proposito docent legem Judaicam, ejusque caeremonias; aut sectam Muhammedanam: aut, quorum principale argumentum est, ut nostram Fidem Catholicam, aut, ejus ritus ac caeremonias universales Sanctae Ecclesiae Romanae impugnent, aut qui adversantur Expositionibus sanctorum Doctorum, Divinorumque virorum circa sensum literalem sacrarum literarum. Juvat referre huc, quod Franciscus Ximenius Archiepiscopus Toletanus, circa Saracenorum libros statuit, ex lib.2.Alvari Gomesii de illius*

Cardinalis rebus gestis. Is enim, *cum Mahometanae perfidiae extirpandae in regno Granatensi aliisque Hispaniae locis intentus esset, in id quoque diligenter incubuit, ut libri quibus superstitio illa tradebatur, abolerentur. Alfaquinis ergo, (sic Mauri sacrorum Antistites nominant) ad omnia obsequia eo tempore exhibenda promptis, Alchoranos, is est, suae superstitiones gravissimos libros, et omnes, cujuscunque autoris et generis essent, Mahometanae impietatis Codices, facile sine edicto, aut vi, ut in publicum adducerentur impetravit. Quinque millia voluminum sunt ferme congesta, qua variis umbilicis, Punica arte et opera distincta, auro etiam et argento exornata, non oculos modo, sed animos quoque spectantium rapiebant. Multi eis se donari a Ximenio petierunt, sed nemini quicquam concessum est: ignibus omnia, publica in pyra, ad unum exusta, praeterquam aliquot ad rem medicam pertinentia, cujus gens illa non sine magno profectu studiosissima semper fuit, quae propter saluberrimae artis dignitatem, ex incendio illo liberata, in Bibliotheca Complutensi nunc servantur. Denique, absque legibus exemplis esset, videtur ipsum Talionis jus exigere, ut Judaeorum de religione nostra tractantes libros, in ignem conjiciendo, par pari referamus, quando ipsi idem in nostros sibi licere credunt. Est enim, dubio procul, de his sermo, in Schabbat fol. 116. a. ubi scriptum deprehenditur: ...Hebrew text...*

[p. 14] ...Hebrew text... id est: *Margines librorum (nostratium,) ipsosque (integros) libros haereticorum, (si in Sabbato ignem conceperint,) flammis eripere nefas est. R. Jose ait, (in libris ...Greek...) die profesto eradenda esse divina nomina, et recondenda, quod superest, cremari oportere. At R. Tarphon dixit, sepelire cogar ego natos meos, nisi sicubi in manus meas incident, libros illos cremavero una cum divinis quae ibi habentur nominibus. Nam, si maxime sicarius alicujus vitam petat, aut serpens quem mordere velit, potius in idoleum, quam in horum aedes confugiendum. Isti enim sciunt (quid rectum sit,) et tamen veritati obnituntur, aut gentiles, ignorantes id faciunt, deque iis scriptum (Ef. 57,8.) Post ostium postemque ponis monumentum tuum. Et vero, licet a comparatis argumentum nectere. Quod si enim ad conciliandum pacem inter virum et uxorem, Scriptura Dei nomen quod sanctissime exaratum fuit, delere concedit: quanto magis ab istis, qui meras inimicitias, jurgia, et discordiam, inter Israelitas, Patremque, eorum caelestem serere student, (scripta divina nomina, perdere conceditur?) Ad hos pertinet illud Davidis (Psalm. 139, 21.22.) Nonne odio habentes te Domine odi, et insurgentium in te taedet me ? Perfecto odio odi illos, inimicorum loco sunt mihi. Caeterum, ut igni non eripiuntur (libri isti) ita nec liberantur a ruina, nec ab aquis, nec ab alia re, quae illis creare potest exitium.*

His, aliisque, quae nobis objici possunt, ut occurramus, illud principio profitemur, extra censum eorum librorum, quos certa conditione servare licet, omnino nos illos ponere, qui sacrae rei nihil continentes, unice eo tendunt, ut alicujus Reipublicae tranquillitatem turbent, atque ad seditionem et motus cives cieant. Nam, ad tales, in praesentia non attendimus; debentque illi, quorum curae Rempublicam Deus commisit, sedulo cavere, ne libelli, qui incolumitati ejus detrimentum inferre possunt, in vulgus spargantur. Puniendi quoque sunt gravissimis suppliciis, qui hoc nefas

[p. 15] ausi fuisse deprehenduntur, ultra quam extendendo illud, quod Suetonio autore, Tiberium subinde jactari solitum, accepimus: *In Civitate libera, linguam mentesque liberas esse debere.* Porro, nec res nobis est, cum libellis aut malis carminibus, ad infamiam cujusquam compositis, quae si quis occentassit, sive condidisset, eum capital fecisse ipsae leges XII. Tabularum, ut alias nunc taceamus, pronunciant. Apprime huc pertinet, locus insignis, planeque aureus, Ciceronis c.4. de Republica, quem nobis S. Augustinus servavit l.2.deC.D.c.9 *Nostrae XII. Tabulae cum*

perpaucas res capite sanxissent, in his hanc quoque sanciendum putaverunt, si quis actitavisset, sive carmen condidisset, quod infamiam faceret, flagitiumve*

*[Wagenseil's Note] L. Vives in Comment. monet, rectius legi in Codice vetusto occentavisset.

alteri. Praeclare. Judiciis enim ac Magistratuum disceptationibus legitimis propositam vitam, non poetarum ingeniis habere debemus, nec probrum audire, nisi ea lege, ut respondere liceat et iudicio defendere. Sed, nec mera veneficia docentes Magicos libros, aut legere ego velim, aut aliis tradere legendos, cujuscunque illi sunt generis; id est, sive ad ...Greek text... , sive ...Greek text... pertineant. Has enim, vulgo, Magiae faciunt species, atque ...Greek text... eam vocant, cum vel venena parantur, quibus hominibus et pecoribus lue aliqua nocetur. Vel, cum citra toxicum, solis verbis, mirificis literarum ductibus, herbis, aut rebus superstitiosis aliis, nullam ex sese vim habentibus, ope malorum daemonum, damnum alteri infertur. Caeterum, ...Greek text..., in fascinationibus oculorum, praestigiis, mirisque quibusdam, et parum cum ordine, quem Natura in rebus caeteroquin servare solet, convenientibus effectis consistit: Uti cum Sagae, quod Apuleij in Magiae ludo Magistri, ex 1. Metamorph. verbis dicimus, *coelum deponere, terram suspendere, fontes durare, montes diluere, Manes sublimare, Deos infimare, sidera extinguere, Tartarum ipsum illuminare videntur.* Aut, cum spiritus immundos ad ministeria vocant, tempestates cient, sata transferunt, capita hominibus adempta in locum iterum reponunt, unico momento coenas et convivia exhibent, cornua affigunt, aquam ex cribro hauriunt, pridem defunctos sistunt; tribus jaculis ex arcu, aut globulis ex bombardis emissis, omne quod quis expetit, etiam non visum, conficiunt, in speculis omnia praeterita, praesentia et futura commonstrant, sanant per maximas distantias, colloquuntur cum procul semotis; quae Magiae hujus opera Balduinus l.3.Casuum Consc.c.5.cas.1. ex Andrea Libavio contra Crollium recenset. Qui has artes docent

[p. 16] libros, quoniam sunt multi homines in curiositate, ceu Cicero vocat, ...Greek text..., et ad periculum faciendum desiderio tangi possent, suppressere consultissimum fuerit. Quanquam, ceu ex ante laudato Balduino constat, non desunt, qui istis quoque libris pretium ponant; idemque Judaeorum Sapientes olim factitarunt, si modo verum est, quod Talmudicae Pandectae in Menachot fol.65,a. referunt: ...Hebrew text... . Id est: *Sic tradente R. Jochanane, haud alii admittebantur in Synedrium, nisi viri sapientissimi, graves aspectu, proceri corpore, aetate provecti, periti artis Magicae, et qui linguas Septuaginta callebant; ne scilicet Synedrium cogeretur interpretis opera uti, sed omnium sententiam assequi, atque responsa reddere posset.* Ubi R. Salomo, illud de Magicae artis peritia expositurus, in Glossa addit: ...Hebrew... . Sic habet Talmudis editio Amstelodamensis. Verum, in Bet Jacob, verborum initialium plenior et emendatior est lectio, hoc modo: ...Hebrew... . Istam expressionem sequentes, sic dictum interpretamur: (Magiam tenere oportebat Senatores,) *ut, si reus illius criminis, gladium aut ignem incantamentis adjurasset, ne sibi nocerent, ipsi veneficium exercendo, sontem, qua id fieri poterat ratione, tollerent e medio.* Enim vero, temporis quoque accuratum discrimen facere oportet. Quippe, non eadem semper et ubique sunt honesta ac turpia, sed omnia secundum circumstantiarum diversitates judicanda. Verbi causa: Erat utique longe alia conditio Ecclesiae Christianae primis illis post natum Christum Seculis, ac nunc esse deprehenditur, et multa in praesentia sine scandalo fieri possunt, quae olim offensionem praebuissent plurimorum mentibus. Pariter, et quaedam tum admissa, quae nunc in usum revocare nefas foret. Fuit enim,

cum ipse Paulus ob Derben et Lystram incolentes Judaeos, Timotheum, quem itineris comitem assumere volebat, circumcisionis ritu initiavit. Sperabat enim, ipsius opera multos ex Judaeis nondum conversos, ad Christum posse perducere, quorum nonnulli

[p. 17] rigidioribus suis sententiis occupati, consuetudinem sermonemque ejus declinaturi fuerant, si scivissent incircumcisum. Sed, illud factum, hac tempestate imitari nemini licet; imo haud multo post circumcisi a se Timotheum, ipse Paulus ad Galatas scripsit gravissimam vocem: ...Greek text... . *Ecce, ego Paulus dico vobis: quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil prodest.* Nimirum, Coryphaeus ille Apostolorum, circumcisionis et usum et omissionem, ex temporum locorumque distinctione definiebat. Tantas autem nunc, per Dei gratiam, in orbe universo radices egit Christiana religio, et de Servatoris nostri vera Divinitate catholica fides, ut a Judaeis nihil periculi metuendum sit, sed illorum scripta impune legi queant: quod fortasse alio tempore, nondum adulto scilicet Christianismo, haud sine evidenti damno fieri potuisset. Pauca in universum historiae nobis suppeditant exempla a multis retro seculis, eorum, qui ex Christianis in Judaeos mutati sint, estque insueta fere haec res, et albo corvo simillima. Quamobrem nec ab Haereticorum libris, qui virus suum facile incauto lectori propinant, multosque in sententiam pertrahere solent, ad Hebraeorum scripta facienda collectio. Arii pestifera dogmata, quondam eo applausu passim fuere excepta, ut brevi mundus miraretur se Arianum factum esse: postulabat igitur necessitas, ut quacunque ratione orthodoxi Doctores tanto malo mederentur, et imprimis libros Arianos, legentium manibus excussos, quovis modo abolerent. Idem de aliis Haereticis, illorumque pravae doctrinae infelici abortu, formandum judicium. Quod si eorum quoque Haereticorum libri, e quibus corruptionis nullus metus erat, flammis fuere adjudicati, id magis factum apparet, ut satisfaceret legibus canonicis, et usui qui invaluerat, scripta haeresin continentia comburendi, quam ut cura fuerit de iis funditus e medio tollendis. Atque adeo publica illa combustio, plurimum ad solam poenam et dogmatum detestationem spectabat, non ad librorum excidium, nec necesse habebant semper talium Autores,

Vt ferale suos onus exstirpare libellos.

Certe, Episcopis, aliisque Ecclesiae Antistitibus, nihilo minus libros haereticorum servare et legere concedebatur, ceu mox uberius

[p. 18] dabimus probatum. Nec aliud nostris moribus in simili casu obtinet. Ante omnia autem, non tam illud spectandum, quid aliquando factum sit, quam quid fieri aequum fuerit, atque, uti circa res alias, ita et circa libros damnandos, saepe multamultorum peccavit inscitia et protervitas. Valet enim hic quoque, et quidem praeprimis, illud Poetae:

---*Non si quid turbida Roma*

Elevet, accedas examenve improbum in illa

Castiges trutina.

These lines are found as lines 5 to 7 of Satire I of Persius. The lines are punctuated somewhat differently in the Loeb Classical Library edition of the Satires of Juvenal and Persius:

---*non, si quid turbida Roma*

elevet, accedas examenve improbum in illa

castiges trutina,---

Joseph Scaliger, ceu est in Excerptis quae illius nomen praeferunt, p. 297. narrare solebat Puteanis fratribus, Venetiis impressos fuisse Locos Communes Philippi Melanchthonis, cum hoc titulo: *Per Messer Filippo di Terra Nera*: hoc est, *Per Dominum Philippum a Terra Nigra*, atque eum librum Romam missum, per annum integrum emtum lectumque esse cum magno applausu, ita ut jam nulla amplius exemplaria prostarent, sed alia Venetiis peterentur. Tandem, cum Franciscanus quidam agnovisset librum, et dixisset, se tenere eosdem Locos, qui sint Lutherani, et autorem habeant Philippum Melanchthonem, tum vero parum abfuisse quin gravi censura vexaretur typographus, exemplaria autem esse suppressa et combusta.

Note by transcriber: In the Addenda section of his book, Wagenseil has additional material to be added after *exemplaria autem esse suppressa et combusta* on Pag. 18. I apologize for not marking Umlauts in this, but that is not simple on my computer:

[Addendum for p. 18:] Aliquid fere ejusmodi apud nos in Germania accidit vernaculae Novi Testamenti versioni Germanicae quam Lutherus dederat, juvatque de ea re ipsius verba, ex Epistola vom Dolmetschen/ recitaret? **Wier haben je gesehen den Sudler zu Dresen/ der mein Neu Testament gemeistert hat/ (Ich wil seinen Nahmen in meinen Buchern nicht mehr nennen. so hat er auch nun seinen Richter/ und ist sonst wol bekant) der bekennet / das mein Deutsch fusse und gut seh/ und sahe wol/ das ers nicht besser machen kont / und wolt es doch zu schanden machen/ fuhr zu und naher fur sich mein Neu Testament/ fast von Wort zu Wort/ wie ichs gemacht habe/ und that meine Vorrede/ Glosse und Nahmen davon/ schrieb seinen Nahmen/ Vorrede und Glosse dazu/ verkauft also mein Neu Testament unter seinen Nahmen. Manne/ lieben Kinder / wie geschah mier da so wehe/ da sein Lands=Furst mit einer greulichen Vorrede verdammt/ und verbot des Luthers Neu Testament zu lesen/ doch daneben gebot/ des Sudlers Neu Testament zu lesen/ welches doch eben dasselbigeist/ das der Luther gemacht hat. Und das nicht jemand hie dencke/ ich luge/ so nim bende Testament fur dich/ des Luthers und des Sudlers/ halt sie gegeneinander / so wirstu sehen/ wer in allen benden der Dolmetscher sen. Denn was er in wenig Orthen geflickt und geandert hat/ (wiewol mir nicht alles gefallet) so kan ichs doch wol leiden und schadet mir sonderlich nichts/ so viel es den Text betrifft/ darum ich auch nie dawieder hab wollen schreiben/ sondern hab der grossen Weisheit müssen lachen/ das man mein Neu Testament so greulich gelastert/ verdammt/ verboten hat/ weil es unter meinen Nahmen isst ausgegangen/ aber doch müssen lesen/ weil es unter eines andern Nahmen ist ausgegangen.**

Johannes Seldenus I.1.de Jur. Nat. et Gent. juxta discipl.Ebr.c.2. refert, se didicisse a Rogero Bachono Franciscano, qui ante annos quadringentos circiter Philosophus et Mathematicus summus floruerit, sub illud tempus quo Sorbonae Collegium Lutetiae instituebatur, Physicos et Metaphysicos Aristotelis libros fuisse damnatos, recitatque haec ejus e libro M.S. verba: *Theologi Parisius et Episcopus et omnes Sapientes jam ab annis circiter quadraginta damnaverunt et excommunicaverunt libros Naturales et Metaphysicae Aristotelis, qui nunc ab omnibus recipiuntur. Itemque ista: Scimus enim, quod temporibus nostris Parisius diu fuit contradictum Philosophiae Naturali et Metaphysicae Aristotelis per Avicennam et Averroem expositis, et ob densam ignorantiam fuere libri eorum excommunicati et utentes eis, per tempora*

satis longa. Proh! quanto nunc aliter sentit Sorbona de istis Aristotelis scriptis, et fuit fortasse ex illa societate, celebris Philosophiae simul ac Theologiae Professor, Petro Gassendo familiaris, quem hic Exercitat.2.adversus Aristot. asservisse testatur, *se existimare, magnum iri*

[p. 19] *Deo praestitum obsequium, si proprio sanguine obsignasset, confirmassetque verissima esse, quaecunque Aristotelis operibus continentur.* Et vero, Romae praesertim, in damnandis libris, non semper eam curam et fidem, peritiam quoque Cyriacos, sive Monachos Dominicanos, quibus ea res in manu est, adhibere, qualibus negotium illud tractari par erat, peculiari libello publice evincere laboravit Theophilus Raynaudus Jesuita, quem De Immunitate Cyriacorum a censura, sub personata Petri a Valle clausa nomine edidit, in quo §.2. hoc memorabile habetur dictum. *Libri Scriptorum Catholicissimorum ac Religiosissimorum frequentissime prostant in columna infami, cum flagrionibus, et furciferis ac patibulariis; sic enim absque noxa denominari possunt, Haereticorum, et Atheorum, ac spurciloquorum Libri. Pendent cum ipsis probrosis (ut Christus cum Latronibus) Scriptorum Catholicorum ac Religiosorum Libri; jure, an injuria, dolo, an virtute, quis in hoste requirat? etiam sidera in hoc genere de caelo detrahuntur. Indicta causa, certe tacita, (et quam educere eleusinium crimen sit;) notantur, proscribuntur, supprimuntur, Fratrum praesertim Minorum, et Jesuitarum Libri.* Quia vero, ficto, ceu dictum est, nomine, prodiit haec Dissertatio, ideo fas esse censuit Autor, citra fascini metum, sui ipsius exemplum allegare. Narrat igitur §.151. sequentem historiam: Theophilus Raynaudus forte fortuna insons incurrerat odium Dominicanorum, quia nimirum credebatur confecisse libellum, qui, *de Bannis et Calvinii consensione* prodierat, et mox Romae omnes illius ad eam diem vulgati libri, totidem Fratribus Dominicanis hypercriticis ad diligentissime excutiendum commissi sunt. Sed post scrutationem in lucernis, nihil repertum est, cui inaedificari vindicta posset. Apparuit autem non ita multo post liber Theophili, *de Martyrio per pestem*, atque in hunc confestim Nicolai Richardi Sacri Palatii Magistri, (sive ut Raynaudus vocat, Monstri) feroces baubatus adeo alte insonuerunt, ut ex ipsa Gallia exaudirentur. Attamen Decretorium libri interdictum, priusquam in publicum efferetur, potentibus intercessionibus Serenissimorum Principum, et Cardinalis Ducis Richelaei, per Excellentissimum Ducem Crequium Oratorem Regium extra ordinem ad praestandam Pontifici obedientiam submissum, publicatione est retardatum; et ad fortia Oratoris Regii ac Sabaudiani postulata, Vrbanus VIII. librum accurate recognosci praecepit;

[p. 20] et ad id adhibitis Eminentissimo Cardinali Oregio, et Reverentissimo Francisco a Potentia, nec non illustrissimo Boccabella S. Officii Assessore. Ab his integerrimis et doctissimis Censoribus liber recognitus est, et usquequaque labis purus pronunciatus; ita ut suo et Adjunctorum nomine, Eminentissimus Oregius confirmarit Pontifici, *ex eo libro ne syllabam quidem tolli posse.* Succensuit Pontifex prioribus Censoribus, quod librum innoxium vocassent in discrimen, et deinceps omnia pacata esse, nec ullam amplius mentionem stringendae in eum librum censurae fieri mandavit. At F. Baptista Marinus, penes quem erat primum illud decretum, quod non fuit evulgatum, siluit quidem secundum mandatum, dum superstites fuere Vrbanus Pontifex, Cardinalis Oregius, a Potentia Antistes, et Boccabella Assessor. Iis vero ad Patres suos appositis, non destitit exsufflare carbones, donec flamma erumperet; vulpino astu proferens decretum antiquatum, tacita antiquatione, et antiquationis ratione. Itaque post fluxum annorum XVI. a primo turbine, recrudit tempestas, per subitam et prorsus inopinam evulgationem primi decreti, quod prius publice pependit, quam de eo quicquam audiretur. Reclamatum est apud eos, quos F. Marinus implanaverat. Objectum Urbani mandatum, et testimonium de eo lato prolatum, sed responsum datum est, esse apocryphum, et de quo minus constaret. Cum vero non ita multo

post, advenissent literae, attestantes veritati, inde transmissae, unde mens indubia Urbani constare poterat, responsum est, esse literas privatas, quae non sufficerent ad certam fidem. Delata ad Sanctissimum Innocentium X. querela, dati sunt Censores novi, sed in quorum labiis gladius fuit, ita ut cum Pontifex mandasset librum recognosci, jussi sint diverticula quaerere, jubente eo qui honoris sui interesse contendebat, rem judicatam (etiam per errorem ac obreptionem) stare inconcussam. Et dixit quidem, si res non esset facta, non fieret; quandoquidem vero facta est, et agitur honor Judicum priorum, habeat Libri Autor patientiam. Quare extorqueri nunquam potuit, ut Censores sensum suum aperire sinerentur, uno demto Reverendissimo Hilarione Rancato; qui intrepide semper professus est, in librum de Martyrio per pestem nullam posse intorqueri

[p. 21] censuram, cum doctrina in eo contenta esset saltem probabilis, atque adeo extra aleam damnationis. Instaurato rursus judicio, Pontifex homini, qui maxime Libro et Autori fauturus putabatur, (certe debuerat) rem totam commisit. Sed is rationibus ac spebus consultum volens, veritatem cognitam, et saepe privatim comprobata, in injustitia detinuit, ne incurreret in eum qui sua judicia irretractata volebat, sicque uno calculo candido, suae subvectionis ulterioris executionem minueret. Res artificio Fratrum sic gesta est in Vrbe. Sed universae Europae aliter visum. Nam Theologi insignes ultra ducentos, ex Lusitania, Hispania, Gallia, Belgio, Germania, Polonia, Lituania, Italia; Antistites item lectissimi non pauci, et Academiae celebres XII. adstipulatione sua firmavere veritatem; nequicquam emotis eam ob rem feris fluctibus marinis despumantibus confusiones suas; et detritum priorum Judicum honorem causantibus. Hactenus ipsa fere verba Raynaudi. Sed et aliam insuper dicam grandem Patribus Dominicanis in hoc negotio impingit Scriptorum Italicorum hujus aevi facile disertissimus Ferrantes Pallavicini, nec enim alium autorem habet festivus liber, *Il Corriero Sualigiato*, sive *Nuncius literis privus*, cui Ginifacii Spironcini nomen praefigitur, ubi p.302. legimus: *Da questo eccesso di merito ch' acquistano li libri de' migliori segue ancora che li Padri Dominicani, li quali hanno convertita in tirannide l' autorita posseduta nella inquisitione, procurano colprohibirgli, divertine la publica notitia. Conpoca, o niuna mutatione gli imprimono poi sotto lor nome, onde con questi tesori malignamente sepolti, arricchiscono di personaggi dotti la loro Religione. Artificio e questo usato da essi, perche, come nel vivere mendicanti si mantengono con cio che accattano, cosi non men poveri d' ingegno, e di dottrina, s' auantaggiono nel credito con cio solo, ch' in tal modo essi rubbano.* Id est: *ex illo excessu aestimationis, quem libri meliorum autorum acquirunt, illud etiam consequitur, quod Patres Dominicani, qui auctoritatem quam in Inquisitione possident, converterunt in tyrannidem, eos prohibendo, id operam dant, ne in publicam veniant notitiam. Postea, cum exigua aut nulla immutatione, illos imprimunt sub suis nominibus, et hinc cum thesauris istis male sepultis, exornant hominibus doctis suum Ordinem. Utuntur hoc artificio, quia sicuti mendicos agentes, ex eleemosynis vitam sustextant, ita ingenii quoque non minus pauperes doctrinaeque, existimationem ea sola re tuentur, quam hac ratione surripiunt.* At, ipsi quoque Patres Societatis,

[p. 22] aliorum accusatores, non immunes sunt a noxa, et in locis ubi ad ipsos de libris judicium facere attinet, aequae male se gerunt, si eundem Pallavicinum audimus. Praecedit enim in eodem libello p.300. *Li soprintendenti cost a a questo negotio, come ignoranti rimettono la causa a Padri Giesuiti, li quali con sopraveste di Teologo danno a credere, che molto studio partorisca un buon ceruello. Questi poi come per ordinario ambiziosi, e maligni persecutori di chiunque esercita la virtu, condannano con vera invidia, benche con apparenza di zelo, quelle opere, dalle quali veggono poste in disprezzo le farragini de loro scartafacci.* Id est: *Hujus ibi negotii*

Praefecti, utpote indocti, causam remittunt ad Patres Jesuitas, qui cum tunica Theologali persuadere nituntur, pertinax studium parere cerebrum eximium. Isti postea, ceu plerunque ambitiosi, et cujusque qui virtutem exercet, maligni persecutores, cum vera invidia, etsi sub zeli specie, damnant illa opera, a quibus vident in contemptum poni farragines eorundem, pollutarum chartarum. Alium qui circa prohibitionem librorum Romae comittitur, ingentem pessimumque abusum, relevavit nobis novissime Autor commentationis mysticae, il Vaticano Languenta, quae, dum haec meditatur, commodum ab Amico legenda traditur, quasi ab Illustri Viro, qui amplissimis in Veneta Republica fruitur honoribus, crebrisque legationibus functus est, conscripta. Et sane, necesse est ab eo profecta fuerit, cujus eruditum pectus muniunt virtus, sapientia, ac triplex candor, quemque nihil in universum latet Romanae aulae arcanorum. Caeterum, parte 2.p.432.seq. ibi leguntur, quae nunc ex Dialogo (qua forma totus liber conscriptus) Marforii, Pasquini, et Gibberi Rialtini excerptimus: Marf. Per molti ragioni gli Inquisitori sarebbero necessari alla Chiesa, se pero molti di essi non abusassero dell' officio, col rendersi troppo temerari, et insolenti; ma per quello riguarda i Libri, non ho dubbio di credere, che questa sii stata inventione del Diavolo. Vaglia il vero, che cosasi troua in molti Libri prohibiti? Una publicatione de' vitii, difetti, errori e scandali degli Ecclesiastici, quali se si vedessero scoperti, e publicati in questa maniera ne' Libri, la coscienza gli stimolerebbe ad astenersi di peccare cosi come fanno in faccia della Chiesa, e molti correggendosi delle colpe, si darebbono a vivere santamente. Ma gli Inquisitori stimolati dal Diavolo proibiscono la lettura di questi Libri, accio gli Ecclesiastici viuessero piu spensieratamente nel mezzo delle lor colpe, senza goder il beneficio della correptione. GOB. Questa ragione, a ben considerarla, e pesarla, non puo esser meglio fondata; e veramente

[p. 23] *in Venetia che non si camina con tanta precipitatione, nelle materie d' Inquisitione, e sopra tutto in quello che concerne la prohibitione de' Libri; e in Francia doue i riti Gallicani non hanno mai voluto permettere alcun' ingresso in quel felicissimo Regno al Tribunale tirannico dell' Inquisitione, gli Ecclesiastici vivono con maggior decoro, e riputatione, e si astengono di quei scandali, che sono tanto communi in Roma, perche sanno benissimo, ch' alle loro attioni vegliano i Popoli Catolici, e gli Heretici, doue che in Roma proibendosi la lettura de' Libri, credono gli Ecclesiastici che loro sia tutto permesso, e che nissuno nel mondo si mescola a penetrar per criticare le loro attioni, onde con questa credenza attendono a vivere sempre di peggio in peggio. PAS. Uno che non e auertito, ne corretio del duo errore, bisogna necessariamente peccare alla sfacciata come si fa in Roma, in tutto il Ciero, e la causa principale di tutto cio deriva da quel rigore, che s' vsa nella prohibitione di quei Libri, che rappresentano innanzi gli occhi di ciascuno i propri difetti: che finalmente una tal publicatione, non potrebbe portare che rossore al volto, e rimorso alla coscienza, ma gli Inquisitori, che sono instrumento del Diauolo, con abito Angelico, non vogliono che la Chiesa goda di questo beneficio, che tirarebbe al sicuro tante anime a Dio, quante essi ne conducono al Diauolo. MAR. Almeno duorebbono trouar' altri mezzi da publicarne la prohibitione, perche con quei fogli, che contengono i titoli de' Libri che si proibiscono, affissi nelle porte delle Chiese, non si fa altro, a dire il vero, ch' a mouer la curiosita di tutti all lettura, con disprezzo di quante scomuniche sono nel Mondo, e poi viua chi puo. Id est: Ob multas causas Inquisitores Ecclesiae necessari forent, modo multi non abuterentur officio, dum se nimis temerarios et audaces reddunt; verum, quantum ad Libros attinet, citra haesitationem credo, fuisse eorum (prohibitionem) inventum Diaboli. Fatenda est veritas, ecquid reperitur in multis libris prohibitis? Quaedam publicatio vitiorum, defectuum errorum et scandalorum quae committunt Ecclesiastici, qui si se viderent detectos et manifestatos hac ratione in Libris, conscientia ipsos stimulare ad abstinendum a*

peccando eo ceu faciunt modo in facie Ecclesiae, multique corrigentes culpas, vitae sanctae se traderent. Sed Inquisitores, stimulati a Diabolo, prohibent lectionem istorum librorum, ut Ecclesiastici magis inconsiderate vivant in medio suarum culparum, nec gaudeant beneficio correctionis. GIB. Haec causa si recte consideretur et ponderetur, ita fundata est, ut melius id fieri nequeat; et profecto Venetiis, ubi non itur cum tanta festinatione in materiis Inquisitionum, imprimis autem quantum concernit prohibitionem Librorum, in Gallia quoque ubi Ritus Gallicani nunquam introitum permisere in felicissimum illud Regnum Tribunali tyranico Inquisitionis, Ecclesiastici magis decore magisque honeste vivunt, sibi que cavent ab illis scandalis, quae

[p. 24]*Romae tantopere communia sunt; sciunt enim optime, ad illorum actiones attendere, et populos Catholicos, et Haereticos; cum Romae, quia lectio Librorum prohibetur, credant Ecclesiastici, sibi omnia licere, et quod nemo in Orbe se immisceat ad scrutandas et examinandas ipsorum actiones, hinc cum ista persuasione id unice agunt ut ex malis indies pejores evadant. PAS. Qui non monetur nec corrigitur ob errorem, necesse est peccet palam impudentissime, uti fit Romae ab universo Clero, atque princeps causa omnis rei oritur ex rigore qui adhibetur in prohibitionem illorum Librorum qui oculis quorumcunque repraesentant proprios defectus, nam, ejusmodi publicatio denique non posset non affere vultui ruborem, et conscientiae morsum. Verum Inquisitores, Diaboli instrumentum, sub habitu angelico, nolunt Ecclesiam gaudere hoc beneficio, quia certo certius tot animas ad Deum pelliceret, quot illi deducunt ad Diabolum. MAR. Saltem alia media reperire debebant, ad significandam prohibitionem, per schedas enim continentes titulos prohibitorum librorum valvis Ecclesiarum affixos, si verum dicendum, nihil fit aliud, quam ut omnium curiositas ad lectionem incitetur, cum contemptu omnium quotquot in orbe sunt excommunicationum, et vivat deinde qui potest. Pertinent omnino huc, quae in eodem libro p.490. de severa prohibitionem ipsius translationis Bibliorum in linguam vernaculam Italicam, quam Sixtus V. Pontifex evulgaverat, narrantur, notatu dignissima, et ideo cum aliquibus quae praecedunt et sequuntur, afferenda. PAS. I nostri Ecclesiastici, parlo del generale, son come i Papagalli, quali parlano vna lingua che non intendono, e dicono quello che gli fanno dire, ma non sanno quello che dicono. Così buona parte de' Preti, e Frati leggono il Breuiario, & il Missale, & quel che importa che sanno quasi tutto per cuore, o sia alla memoria, senza intendere il senso di cinque parole. GIB. Hor se non sanno quello che dicono i Religiosi, come potranno saperlo tanti poveri Fedeli, che vivono nella nostra Cattolica Religione, appunto come Papagalli nella gabbia di ferro arruotato? MAR. In due maniere si può rimediare a questo male, o coll' obligare tutti a rendersi possessori della lingua Latina, dell' istesso modo come possiedono la lingua materna, o pure traducendo il Missale, & il Breviario nell' idioma volgare, per poter esser bene inteso da tutti, essendo vna cosa quasi empia d' obligare vn semplice fedele a parlar come Papagallo, senza saper di che materia parla. PAS. Sisto V. che conosceva il male, e che non hebbe mai altro scopo, che di dissipare gli abusi, che s'erano introdotti in Roma, e nella Chiesa, penso di portarui il necessario rimedio, hauendo tradotto, e poi fatto stampare la sagra biblia in lingua volgare, che sarebbe stata vn opera santissima per li Fedeli, se il suo pensiero fosse stato abbracciato da tutti, & i Pontefici successori in luogo di dannarla come opera heretica,*

[p. 25]*l' hauessero publicata in tutti i Regni Cristiani, & augmentato il numero con reiplicate istanze, coll' obligar ogni Fedele a tenerne copia in Casa. MAR. La buona intentione di questo gran Pontefice fu così malamente interpretata, che molti si diedero a spacciarlo per Heretico; anzi vn Cardinale hauendo veduto detta Biblia in volgare, esclamo ad alta voce, O la Chiesa di*

Dio perira, o questo Papa morra; e perche di la a qualche tempo occorse la sua morte, non senza sospetto di veleno, i malevoli si diedero subito a publicar, che questo era stato vn miracolo del Cielo, quasi che fosse vn delitto il mostrare a semplici la via del Cielo---GOB. Gli Ecclesiastici che sono la maggior parte ignoranti, non vogliono Popoli piu dotti di loro, perche temono che questi intendendo bene la sagra Scrittura, non fossero per muoverli dubbii, e questionii, a quali non saprebbero che rispondere, mentre il loro scopo e d' accumular danari, d' auanzarsi a dignita, e di rendersi superiori a Prencipi stessi, non gia d' insegnare gli Ignoranti. Id est: PAS. Ecclesiastici nostri, loquor generatim, similes sunt psittacis, loquentibus linguam quam non intelligunt, et dicentibus, quae dicere iubentur, sed ignorantibus quae dicunt. Sic bona pars Sacerdotum et Fratrum legit Brevarium et Missale, atque praecipua eorum librorum, pectori vel potius memoriae infixata habet, sine quam ut sensum quinque vocabulorum assequatur, GIB. Atque, si Religiosi non sciunt, quae dicant, quomodo poterunt id scire tot pauperes Fideles, qui in nostra Catholica religione vivunt, plane uti Psittaci in cavea circularum ferreorum? MAR. Duplici ratione remedium parari potest hoc malo: scilicet, omnibus imperando, ut aequae bene linguam Latinam addiscant, ac tenent vernaculum; aut transferendo Missale et Brevarium in linguam vernaculum, ut ab omnibus probe intelligi queat, cum res quasi impia sit, obstringere simplicem Fidelem, ut psittacorum more loquatur, ignoretque de qua materia loquitur. PAS. Sixtus V. qui malum cognoscebat, nec umquam alium scopum habuit propositum, quam ut dissiparet abusus, qui in Romam, et in Ecclesiam fuerant inducti, cogitabat necessarium affere remedium: transtulerat enim, et postea praelo subjecerat sacra Biblia in lingua vernacula, quod fuisset opus sanctissimum utilissimumque Fidelibus, si illius consilium omnes amplexati essent, et Pontifices Successores, in vicem condemnandi eam translationem tanquam opus haereticum, potius in omnibus Regnis Christianis eam divulgassent, augendoque numerum, repetitis exhortationibus quemque Fidelem obstrinxissent, ut illius exemplar domi suae teneret. MAR. Optima intentio magni istius Pontificis tam male fuit explicata, ut multi eum tanquam haereticum traducerent. Quin adeo quidam Cardinalium, cum vidisset dicta Biblia in vernacula, alta voce exclamabat: Aut peritura est Ecclesia Dei, aut iste Papa morietur.

[p. 26] *Atque, quia haud multo post illius mors consequuta est, non sine suspitione veneni, malevoli illico rumorem spargebant, illud esse miraculum caelo demissum: prorsus, quasi delictum esset, monstrare simplicibus viam coeli.---GIB. Ecclesiastici, qui magna ex parte rudes sunt, nolunt, ut plebeij homines ipsis doctiores evadant, timent enim, ne, si hi bene sacram Scripturam intelligant, moveant dubia et quaestiones, quibus non queant respondere, quippe scopus illorum est cumulare opes, potiri honoribus, et superiores sese reddere ipsis Principibus, non vero erudire ignorantes. Ista, de librorum, quae praecipue Romae sit, proscriptione, propria ejus Ecclesiae addictorum Autorum verba allegando, nos sic attulimus, quibus ex ingenio suo quisque vel addat, vel demat fidem. Opportune vero hic sese occasio offert, evulgandi quoque Judaeorum quod ...Greek words... inceptare ausi sunt, intolerabile et animadvertendum facinus. Etenim, illos homines, inaudito ante exemplo, ea nunc capit temeritas, ut Christianorum instituta imitando, suae sectae librorum publicam censuram sibi sumant, et insuper pro autoritate excudendi veniam impertiantur. Vnde in Menassis Ben Israel Hispanica editione Conciliatoris, mox post Praefationem ad Lectorem videas: Aprobaciones de la obra; Approbationes Operis: sequuntur varia variorum Rabbiorum in Haebraica, Latina et Hispanica linguis judicia. Quos inter agmen ducens Abraham Cohen de Herrera, ipsa Ecclesiae Romanae ...Greek text... concepta verba sua fecit, et proposito applicuit, ita scribens. Las Conciliaciones de las aparentes contradiciones que ay en el Divino Pentateuco, o cinco libros de Moseh, summo legislador y Profeta, compuestas por el Senor Haham R. Menaseh ben Israel, he leydo con atencion, y no*

hallo en ellas, cosa que disuene a nuestra Sancta Ley, a los Sapientes que nos la enseñan y declaran, ni a las pias y buenas costumbres; antes hallo muchas muy utiles, curiosas, doctas, y altas, sacadas ansi delos sabios de la Guemara, y Diuina Theologia Hebrayca, come de los famosos Interpretes que nos expusieran la sagrada Escripura, con varias sentencias de los mas illustres Philosophos del mundo, conformes a las verdad que profesamos. Id est: Conciliationes apparentium contradictionum, quae habentur in Divino Pentateucho, aut quinque libris Mosis, summi Legislatoris et Prophetarum, compositas a Domino Chacham R. Menasse ben Israel, legi cum attentione, nec reperio in iis rem ullam quae dissona sit nostrae Sanctae Legi, Sapientibus qui eam nobis tradunt et declarant, aut piis bonisque moribus. Potius reperio res multas utilissimas, curiosas, doctas, et sublimes, excerptas tum ex Sapientibus Gemarae, et Divinae Theologiae Hebraicae, tum ex

[p. 27] *Celebribus Interpretibus qui nobis exposuere sacram Scripturam, cum variis dictis praecipuorum Philosophorum gentilium, conformibus veritati quam profitemur. Et vero, librum qui Los Dinim sive de Legibus inscribitur, non tantum approbant Censores, sed et concedunt licentia para se poder imprimir e vender: licentiam, ut imprimi queat vendique. Novissime autem R. Chajim Bachneri liber, ...Hebrew text... , hoc est, Lux nova inscriptus, et ante hoc septennium editus, universorum sex et viginti Rabbiorum ...Hebrew text... sive Consensus plenissimos nugarum, longo ordine, singulatim exhibet, quin et praeterea, nimis profecto audaciter, privilegium ostendit, Sapientum Poloniae, Austriae, Bohemiae, Moraviae, Germaniae, et ex Hispania ortorum nomine ...Hebrew text... Qui consenserint circa libros Autoris illius praestantissimi, cui ex animo factum velint, quique anathema dixerint, ne quis homo alius imprimat scripta ejus, sive universa, sive partem eorundem, intra spatium sexennii, citra veniam et voluntatem praefati hujus Autoris. Quae vero est, si non haec effraenis licentia est, et violatio jurium supremae Majestatis? Namque, hujus solius proprium munus habetur, libris imprimendis vendundisque veniam dare, aut eandem adimere; cum magna pars quietis Reipublicae in ea sit sita. Prorsus igitur uti cives publicitus bene meritos, praemiis afficere, sotes vero aut prorsus e medio tollere, aut extra ditionis terminos proscribere, ne alios exemplo, aut perversis suggestionibus corrumpant, unice ad Principem pertinet: ita nec alius conditionis libros esse oportet, quia iis vel maxime pietatis et virtutum, aut contra, vitiorum ac pravarum opinionum semina, hominum animis instillantur, plurimamque vim habent in utramque partem. Proinde, quisquis Princeps Rempublicam suam salvam cupit, ut librorum lectu utilium copia reperiat, male conciliati ex hominum manibus excutiantur, omni cura providere debet. Etsi autem passim et ubique fere minores potestates, aut viri docti, librorum examinandorum jus habent, id omne tamen non suo ausu, sed supremi imperantis mandato peragunt, atque plerumque sub ejus nomine concipitur sententia. Operae pretium est, annotare hic ex Johannis*

[p. 28] *Casalas Candore Lillii pag. 11, quem modum Tribunal Romanum in librorum censura observet. Triplex, inquit, qualibet hebdomade, diversisque diebus, initur congregatio. In prima; cum Secretario Indicis, qui est Cyriacus, (h.e. Monachus Ordinis Dominicanorum) conveniunt Censores ad hoc deputati, auctoritate Pontificia; qui lecti a se et se junctim examinati Libri censuram laturos, qualificant et pluralitate suffragiorum declarant tali vel tali nota inurendum. In sequenti seu secunda Congregatione; conveniunt Cardinales delegati a Pontifice, qui audito Censorum examine ac judicio, probant vel improbant eorum suffragia; constituuntque, qua libro sit irroganda nota. Tandem in tertia et ultima, quae et omnium celeberrima, cui est Papa, assident Cardinales, alique Censores circumstant; resumtis quae in prioribus congregationibus ventilata fuerant, decisive pronunciat Pontifex quid de Libro oblato sit sentiendum. Formatur*

decretum; ejusdem executio committitur Secretario S. Indicis, qui affigendum curat columnae infami, lucubrationis confixae nomen et notam. Sane quidem, et Romae, et alibi gentium, praecipuum ad concessionem aut prohibitionem libri alicujus monumentum afferunt ii, quibus eorundem perlustratio commissa. Neque enim Summus Pontifex et Cardinales aut qui extra Italiae pomoeria, in aliis regionibus sceptrum rerum tenent, in tanta occupationum mole ipsi legendis examinandisque libris sufficerent. Est tamen, ceu diximus necesse, ut suprema Majestas illi negotio auctoritatem commodet, et numquam Judaeis hoc concedendum, ut in mediis Rebuspublicis Christianis, sacra regnorum, (taliam enim sunt omnia jura majestatis) contaminent, et ...Greek word (autonomy?... exercentes, jure optimo maximo de ullis libris statuunt. Ecquae vero huic similis potestas reperiri potest, qualem Judaei sibi arrogant? vetare nempe, ne quis liber in ulla fere Europae regione intra certum temporis terminum recudatur. Atqui, tale edictum, nemo Principum, nemo Regum, imo ne Caesar quidem augustissimus promulgare valet.

Sed haec parum in vulgus nota, generatim circa librorum prohibitiones enarrare placuit. Nunc opus est, ut scrupulos, quos ipsi nobis, circa libros, quorum copiam Eruditis Theologis facimus, quasi projecimus in viam, iterum tollamus e medio. Ergo, quod ad Romanos, et illa L. Petillii Praetoris, Regis Tarquinii, et Augusti Caesaris exempla attinet, constat inter omnes, Romanorum

[p. 29] Religionem universam, non tam ad cultum Numinibus tribuendum, quam civilem Reip. statum conservandum fuisse compositam. Hinc lapsa Ancilia coelo fingebantur, hinc Ignis perpetuus in templo Vestae asservatus, hinc consecratio Romuli caeterorumque Imperatorum natae, hinc alia ejusmodi infinita excogitata, quae aut belli studium populo Romano commendarent, aut persuaderent Imperii aeternitatem divinitatemque. Quod Numa Rex secretas cum Egeria Nympha confabulationes simulavit: quod in omni re ardua consulti libri Sibyllini, et tam multa ex eorum praescripto atque auctoritate, quorum tamen ne ...Greek text... quidem fortasse extabat, populo imperata, suum in Rempublica usum habuit, erantque ista ex eorum genere, quae imperiorum arcana, aut Taciti voce, simulacra appellamus Equidem, non negaverim, fuisse quoque multa Romanorum sacra quae soli superstitioni, et falsis de Diis opinionibus originem debent. Attamen, fundamentum praecipuum cultus et caeremoniarum, Rempubl. respiciebat, etsi Deorum nomina praetendebantur. Nimirum, ipse Varro hac in re aperte nobis suffragatur, quando apud Augustinum 6.de Civ.Dei c.6.Deos Romanorum, alios fabulosos, alios naturales, et alios civiles facit, *fabulosos accommodatos esse ad theatrum, naturales ad mundum, civiles ad urbem*, afferens. Proinde, hactenus quidem recte, et ex civilis prudentiae norma fecere Romani, quod religioni suae adversantes libros omni studio suppresserunt. Turbata enim religione eorundem, Respublica quoque; salva esse non poterat. Concessimus autem jamdum supra, tollendos esse e civitate libros, qui commodis et tranquillitati illius officiant. De reliquo, si Numae libros speciatim spectamus, et tam veterum, quam recentiorum de illis conjecturas, optandum utique foret, pepercissent iis Patres Conscripti, et ad posteros pervenire sivissent scripta, quae nascentem imprimis Christianam religionem, multum juvare potuissent, et convincere gentiles manifestae impietatis. Namque S. Augustini I.7.de C.D.c.35. de his libris judicium est, quod *aut daemonum illic tam sordidae et noxiae cupiditates erant conscriptae, ut ex his tota illa theologia civilis, etiam apud tales homines execrabilis apparet, qui tam multa in ipsis sacris erubescenda susceperant. Aut illi omnes, nihil aliud quam homines mortui prodebantur*,

[p. 30] quos tam proluxa temporis vetustate, fere omnes populi gentium, Deos immortales esse crediderant. At, si Lactantium I.1 Instit.c.22. audimus, Numa illis in libris *religiones non eas*

modo, quas ipse instituerat, sed omnes praeterea dissolvit. Seldenus vero l.1.de Jure Nat. et Gent. juxta disc. Ebr. c. 1. eo delabitur, ut existimet, in istis libris Numam sive disciplinam aliquam Ebraicam, sive ejusdem propaginem tradidisse. Utinam autem, et vaticini fatidicique libri servati fuissent ab interitu, si multa ejus generi continebant, quale ex iis descriptum fragmentum apud Tacitum 5. Histor. c.13. et Suetonium in Fl. Vespasiano c.4. superest, de quo obiter videamus: Taciti verba sunt: *Pluribus persuasio inerat, antiquis Sacerdotum literis contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret Oriens, profectique Judea rerum potirentur.* Eadem sic expressit Svetonius: *Percrebuerat Oriente toto vetus et constans opinio: esse in fatis, ut eo tempore, Judaea profecti, rerum potirentur.* Latere in his quaedam vestigia veritatis, atque prodere se illud sacrarum literarum, ...greek text..., merito arbitratus est Eruditissimus Vir, Isaacus Causabonus. Sed nobis, paulo ulterius nostra conjectura progredi liceat. Hoc, ab utroque Scriptore proditum est, vaticinium istud, jam per omnium ora in Oriente universo volasse, cum Vespasianus a Nerone ad compescendos rebelles Judaeos missus esset. Imo, ceu ex Suetonio discimus, fuit illud vaticinium praecipua origo Judaeicae seditionis. Nam, ad se id trahentes Judaei, desecere a Romanis, caesoque praeposito, Legatum insuper Syriae consularem, suppetias ferentem, rapta aquila fugaverant. Ergo, si tempus, quod ad circumferendum vaticinium, ejusque famam stabiliendam figendamque requirebatur, si pariter tempus quod dubio procul priusquam ad arma et faces provolarent Judaei, aliquantisper animos illorum suspensos tenuerat, nobiscum putamus, necesse est ad Nerone priora tempora deferamur, et ad Augustum usque Caesarem. Scilicet, mihi quidem tam certum videtur, quam quae certissima, causam, quod longe lateque in toto Oriente, prae innumeris aliis, hoc imprimis innotuit vaticinium, atque inde in indubiam spem Judaeorum praecipue, ad quos attinere videbatur, animos erexerat, unice in Magis illis sitam esse, qui stella illectrice ac duce, ...greek text... in Judaeam profecti, ...greek text...

[p. 31]...greek..., oculis viderant, atque pia religione sunt venerati. Hos enim ...greek text..., hoc est, in Orientem reduces, ecquis non credat plenis buccis pro concione omnium popularium depraedicasse, divinam in tuendis se adversus Herodis insidias clementiam? Tum vero, exquisitissimo verborum ornatu, ipsum recens natum puerum illos celebrasse, eccui non sit verisimile? ut nempe os humerosque Deo similis sit, et dulcis, augusta tamen simul verendaque appareat ejus facies, quantus decor in genis sessitet, ut nihil infantile spiret. Aliud de iis opinari, gratae ipsorum mentis erga Deum Sospitorem, et ille incredibilis in quos divini pueri immensa venustas majestasque eos rapuerat, amoris affectus, summopere prohibent. Praeter haec, Collegis quoque Magis, qui secum mundi principia, siderumque motus passim per Orientem diligentissime speculabantur, observationes suas circa mirificae stellae apparitiones et deliquia, cursusque proculdubio communicabant. Quamobrem his autoribus, de impletione veteris oraculi, natoque illo, qui rerum in orbe universo potiri debebat, ubi primum in extremo Oriente fama sparsa erat, mox pervasit regiones reliquas, nec potuit non quoque ad Judaeos, qui, utique, Magorum ad se adventus, horumque percontationis, quaeque de mirifica stella ab iis acceperant, nondum erant immemores, pertingere. Atque hi ea propter spe laetitiaque pleni, et annos semper a momentis nativitatis indicatae sollicitis articulis numerantes, tandem Nerone regnante, jam utique adolevisse inter se credebant infantem cui fata rerum imperium destinassent, sceptroque ac vindice gladio tractandis aptum esse. Intercesserat enim annorum sexaginta et quinque circiter intervallum, ab eo tempore, quo natus ferebatur Rex ipsorum. Quam moram, non tam iniquo ferre poterat animo, reputando secum, Mosen, primum liberatorem, universorum octoginta annorum aetatem egisse, cum ad munus redemptionis se accingeret, ceu ex Ex.7,7. constat. Proinde, ut desideratissimus Vindex et affector libertatis denique in apricum prodiret, et vim suam exereret, a Romanis deficiendo, occasionem illi praebere satagebant. Sed ignorabant miseri

homines, se pridem Regem et liberatorem suum, ac mundi caelorumque Dominum, infami supplicio peremisse

[p. 32]atque eventurum denique ex illa defectione, non ut a Romanorum dominatu redimantur, verum ut deleta penitus sua Republica, undique dispersi, perpetuam apud omnes gentes cogantur servire servitutem. Posset autem quis existimare, eosdem hos, de prodituro ex Judaea qui imperio amplissimo gavisurus esset, populares per gentes rumores, Augustum Caesarem permovisse, ut omnes vaticinos libros conquireret, atque rogo adjudicaret. Verum, quia, ceu est apud Svetonium, Augustus, mox post susceptum pontificatum maximum, illos libros e manibus civium excutere laboravit, non locum invenit opinio. Augustus enim jam post Lepidi mortem Pontifex inauguratus fuit, hoc est, undecim annis ante natum Christum Servatorem. Quamobrem, potius dicendum, hoc Augusti inceptum inter callidissimas artes, quibus ad firmandam potestatem, et vindicandum sibi soli rerum arbitrium usus est, referri debere. Quoniam enim e libris fatidicis, curiosi, praesentisque status inimici omnes, facile quid haurire poterant, quod novae, qua Augustus Rempublicam recens induerat, formae, minime conducebat, eos tollendos censuit, vix ipsis, qui pro Sibyllinis circumferebantur, parcens. Etenim, horum, uti et caeterorum effata, magis fortasse liberae civitati, quam dominatui ab Augusto introducto conveniebant. Rursus igitur ob proprios et clandestinos in republica fines, ab Augusto factum est quod fecit, quos nos, in praesentia, nec movemus, nec curamus. Atque ista, quae hactenus disseruimus, evidenter ostendunt, alterius argumenti esse, quae ex Gentilium libris supra produximus, et nec servire illa nec obesse huic quam pandimus scenae. Magis igitur est, ut de aliis nunc porro dispiciamus, quae ex Christianae disciplinae institutis hausta fuerunt objectamenta. Offert se inter haec primo, illud ex Actis Apostolorum petitum exemplum, eorum, qui cum ...Greek word... exercuissent, libros suos, in acervum congestos, publicitus combusserunt. At, jam ante praeoccupavi, nihil quicquam cum Magicis libris mihi intercedere commercii. Nam, de talibus locum Actorum accipiendum esse, Viri docti consentiunt, nec aliud vocem ...Greek word... significare, adductis Herodiani et Irenaei autoritatibus, Stephanus et Grotius ostenderunt. Estque imprimis elegans Irenaei locus, de

[p. 33]Simonianis: *Amatoria quoque, et agogima, et qui dicuntur paredri, et oniropompi, et quaecunque, sunt alia perierga apud eos studiose exercentur*: in quo, pro *perierga*, male vulgo *parerga* legi, probe Grotius nos monuit. Et vero, suffragantur huic expositioni, non Oecumenius tantum, quando ...Greek words... Lucam signare asserit: sed et palam Syrus, qui verba Evangelistae, suo sermone sic expressit: ...words in unknown language & alphabet... *Multi autem etiam magi congregarunt suos libros*. Est igitur haec veteris Latini Interpretis translatio paulo generalior: *Multi autem ex eis, qui fuerunt curiosa sectati, contulerunt libros*: quem, recentiores, Lutherus et Beza, fere sequuntur. Abdiam Babylonium, exiguae, aut nullius autoritatis Scriptorem esse, verbo jamdum praemonuimus. Quod, etsi ad negligendum eum hoc loco, sufficere poterat, nihilo minus, quia, qui hunc edidit, Wolfgangus Lazius Viennensis, asserere ausus fuit, esse *phrasin illius ornatorem, ea, quae est in Apostolorum Actis, aut ipsa etiam Evangeliorum historia*: quin et dubitare, num *Abdias ex Luca quaedam desumpserit, vel Lucas potius ex Abdia*: ne injuriam Abdiae fecisse videamur, allegamus Bellarmini in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis de eo iudicium: *Abdias Babylonius, unus ex discipulis Domini fuisse dicitur. Sed, vitae Apostolorum, quae sub nomine ejus circumferuntur, fabulis similiores sunt, quam verae narrationi. Sed, neque ejus Abdiae, aut libri ejus, ullam in veteribus mentionem invenio*. Adde, quod Antonius Possevinus in Apparatu, ex Sixto Senensi refert, Paulum IV. Pontificem, Abdiae historiam certaminis Apostolici, inter scripta damnata rejecisse. Quanquam,

si vera maxime esset, quam ex Abdia recitavimus, narratio, non tamen nostrae causae ullum ex ea periculum. Etenim, si nondum in vulgum emanaverit error aliquis, et libri quo continetur, nemo quisquam exemplar sibi descripsit, nihil magis consultum, quam ut autographum ejusmodi, ad ...Greek words..., sive, ut Vulgatus Matth. 18,6. vertit, *asinariam molam* alligatum, in profundum maris demergatur, nec fieri quid potest melius, imprimis ab ejus ad sanam mentem reverso autore. Nam, sic nec vola, nec vestigium prioris dementiae relinquitur. De tali autem casu, et quo nulli mortalium quicquam adhuc de Hermogenis erroribus suboluerat, Abdiae, nisi quid me fallit, capienda

[p. 34]est historia. Secus enim si fuisset, et si de librorum argumentis jam publice constabat, inanis erat Jacobi Apostoli circa nidorem scrupulositas, atque ridicula. Simile factum est Bonifacii II. Pontificis, de quo Anastasius Bibliothecarius: *Hic congregavit Synodum in Basilica S. Petri Apostoli, et fecit Constitutum, ut sibi successorem ordinaret. Quo Constituto cum chirographis Sacerdotum et jurejurando, ante confessionem B. Apostoli Petri, in Diaconem Vigilium constituit. Eodem tempore facta iterum Synodo, hoc censuerunt Sacerdotes omnes propter reverentiam sanctae Sedis, et quia contra canones hoc fuerat factum, et quia culpa eum respiciebat, ut successorem sibi constitueret, ipse Bonifacius Papa reum se confessus est majestatis, quod Diaconem Vigilium sua subscriptione chirographi ante confessionem B. Apostoli Petri constituisset, ac ipsum Constitutum in praesentia omnium Sacerdotum et Cleri et Senatus, incendio consumpsit.* Posset vero alicui, circa haec, gemina facile oriri dubitatio. Una quidem, quomodo tantum scelus, quod ipsius Divinae Majestatis laesae illum reum fecit, admittere potuerit Pontifex, quem vulgo erroris omnis expertem, et credendorum faciendorumque normam ac regulam praedicant? Altera autem, eaque majoris momenti; num verum hoc peccatum fuerit, quod Bonifacius lege lata cuique Pontifici successorem sibi constituendi potestatem indulsit, ejusque legis executionem suscepit? Nam, ut fallit in colligendo recta ratio, aut hoc, quod Bonifacius fecit, fieri aequum est. Cum enim solus Pontifex consultorem individuum habeat Spiritum Sanctum, et praeter illum nemo alius, ac ne quidem vel Concilium, vel omnes in Conclavi congregati Cardinales; quia scilicet, quae Theophili Raynaudi Jesuitae in supra laudato adversus Cyriacos libro \$.19. verba sunt: *Christus non fundavit Ecclesiam super petram Cardinalium aut Praelatorum; nec illis mandavit pascere Ecclesiam Christianum; nec pro eorum perpetua fide rogavit.* Ergo, quae causa subesse potest, quod illi, quem Spiritus S. saltem in negotiis quibus de emolumento Ecclesiae agitur, nunquam deserit, sed assidue monet, erudit, docet, quod illi, super quo Deus fundavit Ecclesiam, cui pascendas oves suas commisit, pro cuius perpetua fide oravit, facultas Ecclesiae de successore prospiciendi prorsus adimitur, et in illos confertur, qui fallere se et falli, amoris quoque odio, lucroque plurimum indulgere posse, ultro fatentur, illisque affectibus, clamante

[p. 35]id Conclavium Historia, plus satis semper indulgent? Vtique, si ulla res, haec vel maxime ad salutem Ecclesiae pertinet, cum de praeficiendo illi capite, et Dei in his terris Vicario ac sequestro legendo agitur. Quapropter hic opus erat, ut sese exereret infallibilitas, et ut illud, quod Pontificibus inesse creditur ...Greek words..., omnem suam vim nervosque adhiberet. Alia enim quae nasci possunt in Ecclesia negotia, ludus et jocus sunt prae ista arduitate, in qua omnes ejus spes opesque, totaque felicitas sitae sunt. Proinde, nimis praepostere hoc fieri quis existimet, permutarique vices rerum; quod leviora Ecclesiae, et quae frequenter solam ejus Hierarchiam, et patrimonium, ceu vocant, proventuumque ubertatem, aut honorum collationes concernunt, infallibilis curat Pontifex, contra rem omnium maximam, et quae supra quam dici potest magis, quam eae, quas enarravimus, infallibilitatis donum, ac Spiritus S. praesidium postulat,

expediendam sibi vindicant fallibiles Cardinales. Accedit, quod ipse Petrus, Pontificum omnium antesignanus, sibi ex sententia Clementem constituit successorem. Id quod non tantum Hieronymi, quem Platina in vita Lini laudavit, confirmat autoritas, scribentis, Clementi *Petrum, quasi ex testamento successionis locum tradidisse*. Sed idem adstruit testimonio ipsius Clementis Caranza in Summa Conciliorum haud procul ab initio, ubi de Clemente sic loquitur: *Hic, ex praecepto Beati Petri, suscepit Ecclesiae Pontificatum gubernandum, sicut ei fuerat a Domino Jesu Christo Cathedra tradita et commissa, ut ipse in epistola (quae ad Jacobum scripta est) explicat*. Quapropter alterutrum ex istis concedatur, necesse est: Aut non successerunt posteriores Pontifices in omne jus locumque Petri Apostoli, longeque minore, quam ipse praeditus fuerat, utuntur potestate Aut, manet verum, id, quod jam ante innuimus, nihil deliquisse Constituto suo Bonifacium II. Papam, nec opus fuisse, ut illud abrogaret et igni traderet; nihilque adeo peccaturos etiamnum Pontifices, si jus constituendi Successores postliminio sibi sumant. Et vero, noverat haec omnia, istasque, aut similes, ...greek words... collectiones instituit Vrbanus IIX. Papa, pro sagaci quo praeditus erat ingenio, insignique illa eruditione, quam ipse in se agnoscens, inter familiares (ceu Romae a viris fide dignis accepimus) praedicare

[p. 36]solebat, neminem omnium antecessorum doctrina superiorem, parem, vix ullam praeter Pium II. civem suum se agnoscere. Hunc enim certum est, saepe id secum agitasse, ut facultatem successores designandi, sibi, futurisque deinde Pontificibus assereret. Notum id Romae omni populo, et in libello de Devortio Coelesti, cujus Gallica translatio tantum mihi ad manus est, et quem in lingua originali Itala, ante memorato Ferranti Pallavicino plerique acceptum ferunt, Urbani Angelus tutelarioris, sic inter reliqua, cum Paulo Apostolo loquens introducit: *Si je vous auois conte combien de fois je l' ay trouue de loisir a fantasier a part soy, s'il seroit possible de rendre le Pontificat electif, non plus par le Consistoire, mais par la personne de celui qui regne, a fin de le rendre en apres hereditaire a sa posterite, peut estre vous estonneriez vous des vaines chimeres qui occupent souuent aussi l'entendement des Vicaires de Jesus Christ*. Id est: *Si tibi narassem quoties eum repererim otiosum secum deliberantem, num fieri queat ut Pontificatus reddatur electivus, non amplius per Consistorium, sed per illum qui imperat, it illum postea posteritati suae faceret haereditarium, fortasse obstupesceres vanas chimaeras, quae saepe etiam occupant ingenium Vicariorum Jesu Christi*. Interim apparet ex istis, Vrbanum Pontificem, suo consilio, non tam Ecclesiae Romanae, quam familiae propriae gentisque Barbarinorum commodis intendisse. Paulo amplius illius secreti rationem, Necessariorumque, sive uti vulgo audiunt, Nepotum Urbani, in promovendis his conatibus callidissimas astutias, prodidit Autor nescio quis Nepotismi Romani, l.3.c.4. cujus verba, ex Italico in Latinum conversa, apud interpretem hac forma concipiuntur: *Papatum in domo Barbarina* (Nepotes Urbani) *haereditarium facere cogitarunt, quod non credebant esse difficile, quia major Cardinalium pars, ab ipsis erat creata, et Cardinalis Franciscus apud omnes erat magni, et media quibus hoc negotium ad concupitum finem perducere putabant, non erant adeo mala, quamvis parum bene fundata. Singulis Cardinalibus ab ipsis creatis (quorum numerus multo duas ex tribus partibus excedebat) volebant singulas dare urbes, ut illis, eorum vita durante, tanquam absoluti Principes fruerentur, et suis etiam post mortem relinquendi absolutam haberent potestatem, et in summa tot Principes facere, quot erant Cardinales. Decreverant praeterea integrum Statum (Avenionen ut volunt) Cardinalis Richelieu, vel uni ex ejus Nepotibus concedere, ut illum hos pacto obligarent et*

[p. 37]*Gallorum auxilia, in ponderis negotio sibi devincirent*. Jure quis miretur, prosperos eventus destituisse, quae tam solerter fuerant excogitata, imo, ne quidem ausos fuisse inventores

horum consiliorum, operi manum admove. Fortasse si aliis eadem opportunitas obtingeret, rem tentarent, et adeo perficerent, fieretque tandem Pontificalis dignitas haereditaria. Nam, de Patribus quidem Societatis, sedibus aethereis demisso spiritu plenus vaticinatus est Josephus Scaliger: *Si les Jesuites peuvents une fois avoir le saint Siege, ils le tiendront tousjours*. Id est: *Si umquam Jesuitae obtinere possunt Sanctam Sedem, illam semper retinebunt*. Idem praedicat prudentissimus Autor Vaticani languentis, in cujus parte 2.p.128. Gibbertus Rialtinus sic loquens introducit: *Jo stimarei, che sarrebbe ottimo rimedio l' introductione de' Giesuiti nel Vaticano, perche essi finalmente scacciarebbono via il Nipotismo, e mandarebbono San Pietro nell' Indie a far qualche Missione, con un bordone in mano, e croce in fianco; e cosi ad essi poi se gli renderebbe piu facile la strada di far' il Vaticano feudo hereditario della Compagnia di Giesu*. Id est: *Ego existimarem, optimum remedium esse introductionem Jesuitarum in Vaticanum, nam ipsi tandem exturbarent Nepotismum, ablegarentque Sanctum Petrum in Indiam, ad peragendam Missionem aliquam, cum baculo in manu, et cruce ad latus suspensa; atque sic postea tanto facilior ipsis redderetur via, ut faciant ex Vaticano feudum haereditarium Societatis Jesu*. Sed enim, ex diverticulo, in quod Bonifacii II. Pontificis, Constitutum suum cremantis historia, inopinanter nos deduxit, redeamus in viam, et de Conciliorum, Imperatorum, Pontificumque sanctionibus, quae adversus nos militare videntur, nonnihil dispiciamus. Atque hic jam illud observandum est, quo jamdum supra digitum intendimus, omnia ista de Haereticorum libris comburendis decreta, cujuscunque illa sint tenoris, hunc maxime ob finem fuisse composita, ut odium suum ad aversionem erga falsa et impia dogmata testaretur orthodoxa Ecclesia, eorundemque lectione solos eos qui tenuiorum in Clero erant profectuum, et imperitum vulgus, minime gentium vero eos, qui solidioris inter Antistites sacros erant doctrinae, prohibere. Hanc enim priscis mentem fuisse, aperte testatur Concilium Carthaginense IV. habitum anno a nato Christo CCCXCVIII. cujus cap.16. quod in Distinctionem XXXVII. retulit Gratianus, sic concipitur;

[p. 38]*Episcopus Gentilium libros non legat, haereticorum autem pro necessitate aut tempore*. Et vero, legisse Episcopos aliosque praestantes in Ecclesia viros, sedulo Haereticorum scripta, tot libri, quibus dogmata illorum confutarunt, liquido comprobant. Etenim, ut praecipuorum verae doctrinae promachorum, verbo tantum mentionem injiciam, non potuisset profecto, Irenaeus Gnosticos et Valentinianos; Tertullianus, Marcionem, Hermogenem, Praxeam, Sabellianum, Valentinianos et Gnosticos; Origenes, Celsum et Marcionistam; Athanasius, Arianos, nec non Valentem et Vrsacum, itemque Apollinarem; Victorinus Afer, Hilarius, Basilius, Ambrosius, Fulgentius, eosdem Arianos; Optatus Milevitanus, Donatistas; Hieronymus, Jovinianum, Vigilantium, Luciferianos et Pelagianos; Serapion, Didymus Alexandrinus, et Titus Bostrensis Episcopus, Manichaeos; Augustinus, praeter Manichaeos, Donatistas, Arianos, et Pelagianos, etiam Priscillianistas et Origenistas; S. Cyrillus Alexandrinus, Nestorium atque Anthropomorphitas; Theodorus Hagiopolitanus, cum Theodoro Rhaitensi, eundem Nestorium atque Eutychen; Paschasius Diaconus, Macedonianos; Rusticus Diaconus, Acephalos; alii alios refellere, nisi summo cum studio illorum libros versassent, argumenta omnia expendissent, nihilque prorsus eorum, quae haeretici isti commenti fuerant, ipsos latuisset. Testantur praeterea ipsi Sancti Patres de sese, quantum olei operaeque in legendis Haereticorum scriptis insumserint. S. Cyrilli Hierosolymitani in Catechesi VII. verba sunt: ...Greek text... . Id est: *Haec in Manichaeorum libris sunt scripta. Haec nos legimus, quibus nullam fidem adhibemus. Nam ad vos confirmandos et tuendos, illorum perditam ac noxiam doctrinam curiosius rimati sumus. Verum nos Dominus ab hoc errore liberet*. Dionysius Alexandrinus apud Eusebium lib.7.Hist.Eccl.c.7. ampliora prodit, et se divinitus ad legendos haereticorum libros, mandatum

accepisse affirmat. Sic est apud Eusebium: ...Greek text...

[p. 39]...Greek text... Henricus Valesius, Vir eximiae eruditionis, vertit: *In tertia autem epistola ad Philemonem Ecclesiae Romanae Presbyterum de Baptismo scripta, idem Dionysius haec refert: Ego vero, inquit, in libris et traditionibus Haereticorum cognoscendis operam posui; exsecrandis quidem illorum sententiis animum meum tantisper coinquinans: hanc tamen ex iis utilitatem percipiens, ut illos tacitus apud me refutarem, multoque magis quam antea detestarer. Et cum frater quidam ex Presbyterorum ordine, prohiberet me, veritus ne forte nequitiae illorum coeno commiscerer: Quippe animum meum contaminatum iri aiebat, et quidem verissime, ut ipse sentiebam: visione coelitus missa confirmatus sum. Et vox ad aures meas perlata diserte mihi praecepit hoc modo: Lege omnia quaecunque in manus venerint. Idoneus namque es, qui singula disquiras, et examines: hacque primum occasione ad Christi fidem impulsus es. Amplexus sum visionem illam, utpote quae Apostolicae voci consentiret, robustissimos quosque ita compellanti: Estote periti numularii. Ex his manifestum est, omnino in veteri Ecclesia obtinuisse illud S. Ambrosii, relatum itidem in jus Canonicum Dist.37. Legimus aliqua, ne negligantur; legimus ne ignoremus; legimus, non ut teneamus, sed ut repudiemus. Iisdem vivitur nunc quoque institutis, ac utimur etiamnum ea libertate in Ecclesia, ut in Haereticorum, aut a receptis communiter opinionibus dissidentium, scripta, inquirere nobis liceat. Atque ista quidem libertas, apud Protestantium, et Reformationum, (ceu vulgo vocantur) coetus, tanta est, ut promiscue omnibus fere concedatur, ac non minus Sacras Literas, quam illa, quae iis adversantur, aut adversari creduntur, cuique etiam e vulgo scrutari fere integrum sit. Sed enim, a Romana Ecclesia, exultat haec facultas,*

[p. 40]tum ob inquisitionis officium, et Indices Expergatorios; tum, quia illa, quae quotannis Romae, in die Viridium, a Pontifice palam inter caeremonias promulgatur Coenae Dominicae Bulla, censuras suas sic orditur: *Excommunicamus, et anathematizamus, ex parte Dei Omnipotentis, Patris, et Filii, et Spiritus S. autoritate quoque Beatorum Apostolorum Petri, et Pauli, ac nostra, quoscunque Hussitas, Wiclephistas,, Lutheranos, Zuinglianos, Calvinistas, Vgonotos, Anabaptistas, Trinitarios, et a Christiana fide Apostatas, ac omnes et singulos alios Haereticos, quocunque nomine censeantur, et cujuscunque sectae existant, ac eorum credentes, receptatores, fautores, et generaliter quoslibet eorum defensores, ac eorundem libros haeresin continentes, vel de religione tractantes, sine autoritate nostra, et Sedis Apostolicae, scienter legentes, aut retinentes, imprimentes, seu quomodolibet defendentes, ex quavis causa publice, vel occulte, quovis ingenio, vel colore; nec non Schismaticos, et eos, qui se a nostra, et Romani Pontificis pro tempore existentis, obedientia, pertinaciter subtrahunt, vel recedunt. Nihilominus his non obstantibus, indulgetur paucis aliquibus, libros, quos Romana Curia pro haereticis judicavit, aut rogo quoque addixit, evolvendi venia. Hinc Frater Antonius de Sousa, ex Praedicatorum familia, et Theologiae in Vniversitate S. Dominici Vlyssiponensis primarius Professor in Relectionibus de Censuris Bullae Coenae disput. 15. clausulam quam appellat, de prohibitorum librorum lectione, examinans, sibi ipsi primo objicit: *Nulla ratione licitum esse concedere facultatem, ad legendum Haereticorum libros, praesertim qui haereses, falsamque doctrinam continent, suadetur primo. Hujusmodi libri non solum mali sunt, quia prohibiti, sed etiam prohibiti, quia mali, continent enim haereses, blasphemias, ac falsas, scandalosasque doctrinas; sed quae in se, et intrinsece mala sunt, occasioque ruinae, nullo modo tractare, et communicare licet; ergo ob nullam causam concedenda est facultas hos libros legendi. Secundo: Si propter aliquam rationem praedicta facultas posset, et deberet concedi, ea esset, ut hujusmodi libris contentae haereses, et errores, a viris doctis impugnarentur; sed haec ratio nulla est, ergo**

etc. Probatur minor ex quodam Breui Pii IV. relato inter literas Apostolicas ad finem Direct. Inquisit. fol. 129 quod incipit: Cum pro munere. Vbi summus Pontifex reddens rationem, ob quam facultatem haereticorum libros legendi revocat, addit sufficienter damnatas esse haereses nostri temporis in concilio generali taliter, ut hoc sufficere omnibus debeat ad vitandos errores, fideique catholice veritatem cognoscendam, Nec, inquit, ullius praeterea confutatio requirenda sit. Respondet autem idem

[p. 41] Antonius de Sousa postmodum: *Pro resolutione sit prima conclusio: Licite viris doctis, et piis facultas Haereticorum libros legendi concedi potest. De hac conclusione dubitandum non est, cum videamus summos Pontifices hujusmodi facultates multoties concedere. Et probatur: In Ecclesia debet esse cognitio errorum et haeresium, tum ut videantur, cum etiam ut impugnentur: licet enim Catholicis sufficiat doctrina Conciliorum, ut veritatem sequantur, hoc tamen ad manifeste convincendos haereticos, qui Conciliorum et Ecclesiae auctoritatem inficiantur, sufficiens non est; ergo ad eos convincendos, reducendosque ad ovile Christi, opus est, ut ab aliquibus legantur eorum libri.---* Ad primum argumentum respondetur, quamvis ea, quae ut mala, et periculosa prohibentur, in se talia semper sint, cognitionem tamen eorum non esse intrinsece malam. Nam, ut inquit S. Justinus martyr in epistola Zenae, et Sereno fratribus missa: Prodest scire conversationes a ratione alienas, ne quis improviso studio in eas incidat. Unde lectio istorum librorum ex circumstantiis licita reddi potest. Quando persona talis est, quod non timeatur periculum, imo et speretur fructus, concedenda est ei ad hujusmodi libros legendos facultas. Ad secundum dicendum est, non opus esse Catholicis legere haereticorum libros, ut in fide firmentur; esse tamen necessarium, ut haeretici convincantur. Est igitur haec facultas non passim, sed ex causa viris doctis, et piis concedenda. Neque hoc a summo Pontifice prohibetur, qui solum intendit non esse necessariam haeresium confutationem ad Catholicos in fide firmandos, sed ad hoc satis esse doctrinam in Conciliis traditam. At, ceu dixi, rarissimis in Romana Ecclesia tam beatis esse licet, ut hoc privilegio gaudeant, idque ne quidem episcopis aut Archiepiscopis suo jure competit. Unde apud eundem theologum Lusitanum, inter haec ipsa, quae modo produximus, legitur: *Secunda conclusio: Inquisitoribus et Commissariis ab Apostolica Sede super haeretica pravitate deputatis, durante ipsa deputatione, licitum est legere libros prohibitos, etiam haereticorum; non vero Episcopis. Haec conclusio constat ex Breui Julii III. incipiente, cum meditatio, relato ad finem Directorii Inquis. fol. 115. et ex illo Pii IV. sup. citato. In quibus, cum revocentur facultates cuicunque, etiam Episcopo aut Archiepiscopo concessae, et quibuscunque aliis, excipiuntur Inquisitores, et a Sede Apostolica deputati.* Opinetur quis, antiquasse igitur Julium III. et Pium IV. Papas, non solum quam ex Concilio Carthaginiensi IV. ante laudavimus de Episcopis constitutionem, sed et Beati Pauli Apostoli pronunciatum, qui ad Titum scribens, praeter alia, Episcopum etiam esse jubet, ...Greek text...

[p. 42] ...Greek text... *Amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos, qui contradicunt, arguere. Neque vero, legere tantum Haereticorum scripta, sed et opiniones illorum manifestare, librorumque ab iis compositorum sive fragmenta, aut compendia, sive integrum contextum, additis quidem plerunque confutationibus, aliquando tamen etiam sine iis, publice edere, imo et blasphemias impiorum hominum recitare, Viri docti piique olim et nunc fas esse arbitrati sunt. Quodvult deus Diaconus in epistola quadam, quae S. Augustini Tomo VI, inserta habetur, Patrem hunc venerabilem, iis, quae sequuntur, verbis alloquutus fuerat: Precor Beatitudinem tuam, ut, ex quo Christiana religio haereditatis promissae nomen accepit, quae haereses fuerint, sint; quos errores intulerint, inferant; quid adversus Catholicam Ecclesiam senserint, sentiant; de fide, de*

Trinitate, de baptismo, de poenitentia, de homine Christo, de Deo Christo, de resurrectione et vetere testamento; et omnia omnino, quibus a veritate dissentiunt; quae etiam baptismum habeant, quaeve non habeant; et post quas baptizet, aut non baptizet Ecclesia; qualiter suscipiat venientes et quid singulis lege, autoritate atque ratione respondeat, digneris exponere. Rescripsit ad ista Augustinus: Philastrius quidam, Brixienis Episcopus, quem cum Sancto Ambrosio Mediolani etiam ipse vidi, scripsit hinc librum; nec illas haereses praetermittens, quae in populo Iudaeo fuerunt ante adventum Domini, easque XXII. commemoravit, et post Domini adventum CXXII. Scripsit hinc etiam Graece Episcopus Cyprius, Epiphanius, in doctrina catholicae fidei laudabiliter diffamatus: sed ipse utriusque temporis haereses colligens XX. complexus est.--- Vide ergo, ne forte librum Sancti Epiphanii tibi mittere debeam: ipsum enim arbitror Philastrio doctius hinc locutum, qui possit apud Carthaginem in Latinam linguam verti facilius atque commodius, ut tu potius praestes nobis, quod quaeris a nobis. Cum vero Quodvultdeus non desisteret apud Augustinum precibus instare, ut morem gereret, atque sui aliquid componeret, assensit tandem Augustinus, et librum egregium de haeresibus perfecit, ac Quodvultdeo inscripsit, quo nunc quoque utimur. Extat praeterea ejusdem Augustini nomine, de quinque haeresibus Libellus sive Oratio, quam genuinum illius Patris foetum esse, contra Erasmus, ingenuitatem ejus in dubium vocantem, Critici sacri evicerunt. In eodem hoc studio, de Haeresibus per saturam recensendis, ante

[p. 43]Epiphanium versatus quoque fuerat Tertullianus, tractavitque idem agumentum, Augustini aetati suppar, Theodoretus Episcopus Cyrensis, cujus Haereticarum fabularum libri IV. supersunt. Amplius, egit hoc Seculo a Christo nato VI. Leontius Advocatus Byzantinus, opere de Sectis Haereticorum, quod in X. Actiones est dispertitum. Nec minus Seculo XII. Constantinus Harmenopolus, Judex Thessalonicensis, librum de opinionibus Haereticorum qui singulis temporibus extiterunt, contexuit. Horum antiquiorum vestigia, recentiores, prae caeteris autem ii, qui ad scribendam Historiam Ecclesiasticam animum appulerunt, magno numero sunt sequuti, in quorum lucubrationibus semper Haereticorum catalogi, doctrinaeque eorum summa capita comparent. Nomina talium Scriptorum, quia in omnium manibus, versantur, et et innumeri sunt, edere velle, supervacuum foret. Interim ex his omnibus libris, breviter tantum et strictim quae cujusque Haereticorum opinio fuerit, assequimur, plenius alii nos instruunt. Scilicet, praestant hoc illa Veterum scripta, in quibus Haeretici cum cura redarguuntur. Atque inter ea eminent, quae Dialogi formam habentia, Orthodoxum et Haeticum colloquentes, collatisque invicem agumentis pugnantes, exhibent. Hoc modo in Hieronymi tribus adversus Pelagianos libris, Atticus et Critobulus contendunt. Apud Augustinum autem, frequens est ea methodus; modo enim illum in universis triginta tribus libris cum Fausto, modo in duobus cum Felice, item uno, cum Fortunato Manichaeis, depugnare deprehendimus: jam cum Maximino, alias cum Feliciano Arianis, iterum cum Fulgentio Donatista, invictus athleta, in arena cernitur constitutus. Theodoretus, Dialogos tres nobis reliquit, in quibus Orthodoxus et Eranistes; Leontius Byzantinus librum, in quo Orthodoxus et Acephalus; Johannes Maxentius alium, in quo Catholicus et Nestorianus, decertant. Arnobium Junioem cum Serapione sermones conserentem spectare licet. Admodum quoque delectatus fuit hoc scribendi genere Theodorus Abucara Carum Episcopus, qui Sec. IX. vixit, nobisque opuscula diversa, in quorum uno, Christianus et Infidelis, alio, Christianus et Arabs, alio, Christianus et Barbarus sive Saracenus, alio Christianus et Iudaeus, rursus alio Catholicus

[p. 44]et Nestorianus, denique in alio Orthodoxus et Jacobita, verba invicem faciunt. Paulo diversa ab his scribendi ratione usi sunt, qui continuo filo orationis ita Haeticos confutarunt, ut

subinde tamen illorum vera allegent, ac fragmenta ex eorundem libris recitent. Atque hoc plerique fere faciunt, qui iisdem sese opposuerunt, ut nihil attineat aliquorum seorsim mentionem injicere. Ante caeteros tamen speciatim memorandus iterum est S. Augustinus, qui adversus Petilianum et Gaudentium Donatistas scribens, integra illorum scripta, verbo tenus, sed particulatim, sive unum membrum post aliud recitando, recenset, atque semper cuique membro peculiarem subjicit responsionem. Cum eo fere comparandus S. Cyrillus Alexandrinus. Namque et iste assidue ipsa Apostatae Juliani Imperatoris verba, quanquam ea tantum quae proposito suo conveniebant, et in quibus rationum momenta continebantur, ex illius abominabilibus libris excerpserit, atque postquam haec recitasset, falsitatem eorundem absurditatemque edocet. Nempe, illud sine dubio cavere volebant, qui ista methodo usi, ne alienas sententias Adversariis affinxisse, aut eas pro libitu detorsisse suspicio oriretur; cui obtrectationi dialogicum imprimis scribendi genus valde fuisse obnoxium, neutiquam a vero abludit, idemque conicere est ex illis quae S. Augustinus in confutatione primae Gaudentii epistolae praefatur. Voluerunt igitur Viri cordatissimi hanc opinionem a se amotam, bonaque fide quae Adversarii scripserant, omnium oculis objiciunt; atque Cyrillus ad ipsas Juliani blasphemias, quibus, *ille* (cum ipso Cyrillo, sed ex versione Latina, nunc loquimur,) *Babylonius, imitans Rabsacem, infraeni lingua contra Deum convitia proferre non timuit, et contra sacrosanctam nostram religionem impie clamavit,* repetendas usque progressus est. Sane quidem proposuerat animo, quae illius generis sunt, suppressere; sic testatus: *Quoniam autem, ut dixi, impudens os aperuit, ut plurimas calumnias et blasphemias voces contra Dominum nostrum Jesum Christum jactaret, talium quidem nullam mentionem faciemus.* At, hoc, ut praestaret, non semper integrum illi fuisse, productis paucis aliquot locis, quando id nostro quoque instituto inservit, dabimus probatum. Ipsum principium, quod Cyrillus, allegat, librorum Juliani, quantae est maledicentiae, quam Christo Servatori

[p. 45]injurium! *Operae pretium, inquit, mihi videtur, cunctis mortalibus exponere causas, quibus mihi persuasum est Galilaeorum eruditionem, figmentum hominum malignitate compositum, nihil quidem divinum habere, uti vero fabulosa, puerili et stulta animae portiuncula, quae monstriloquentia, et prodigiosorum narratione adducat in hoc, ut vera dixisse credatur.* In lib.3. ista Juliani adducuntur: *sed et Paulus qui omnes magos et impostores qui ubique terrarum sunt, excellit.* In lib.5. haec: *Si enim (Deus) nullum vult adorari, quapropter nothum hunc filium adoratis? et quem ille suum neque putavit, neque unquam censuit, id quod facile demonstrabo. Vos autem nescio unde supposititium illi additis.* In lib.6. sequentia offendas. *At Jesus, qui suasit, quod nobis pessimum, ad paucos annos, trecentos circiter nominatur, et quo vixit tempore, nullum opus memoratu dignum fecit, nisi quis claudos et caecos curare, et daemones adjurare in Bethsaida et Bethania castellis, opus esse maximum putet.* Sunt haec profecto tam nefanda, ut pejora iis effutire Judaei nequeant. Fere excidisset monere, Tomo VI. operum S. Augustini integrum, nec usquam interruptum, sermonem Arianorum esse insertum, ita tamen ut mox addatur responsio. Talibus autem missis, illorum nunc mentio injicienda, qui Haereticorum ineptias, et profana dogmata, sine confutatione proposuerunt. Hujus facti, praeter alios infra nominandos, autorem dare possumus S. Hieronymum. Is enim, ceu ipse de se ad Matthaei c.12. commentans refert, Nazaraeorum et Ebionitarum, pessimorum utique Haereticorum, adulterinum, multisque putidis commentis, ceu ex fragmento quod ibi adducitur manifestum evadit, refertum Evangelium, ex Hebraeo in Graecum sermonem convertit, neque de eo refellendo fuit sollicitus. Accedit Hieronymo antiquior Origenes, qui libro IV. contra Celsum, Ophianorum deliria, magicasque incantationes, sine confutatione prolixè repraesentat, idque eam solam ob causam, ut ostenderet, non ignorare se ista secreta. Unde postquam absolvisset impia mysteria, subjicit: *Ad haec nos adegit, Celsi, ut putatur, eruditio varia, verius autem curiositas et*

nugacitas, dum volumus ostendere lectori scriptorum illius, et nostrae responsionis, nos non nescire ista ejus erudita, quae nobis objicit falso, nihil tale sapientibus, nec apud nostros invenientibus: quamvis ipse haec quoque cognoscere volui et exponere, ne impostores, plura quam nos se scire profitentes, decipiant aliquos imaginatione horum nominum attonitos. Graeca verba si quis mavult, haec sunt: ...Greek text...

[p. 46]...*Greek text...* . Habentur praeterea in tomo IV. Operum Cyrilli Alexandrini, ex Nestorii libris aliqua blasphema Excerpta, quae in eum finem ibi comparent, ut Lectoribus constare queat, quid in Ephesina Synodo tanta contentione fuerit impugnatum ac condemnatum. Cum hactenus ex antiquitate recensitis, ut alios consulto nunc taceam, illi imprimis nostrae aetatis componi fere possunt Viri eruditi ac Theologi, qui Photinianorum libros integros recuderunt, etsi, ut verum fatear, haud facile id ab iis factum sine addito responso. Huc spectant, praeter alios, ex Romanae Ecclesiae sectatoribus, Gregorius Valentia, et Josephus de Voisin: ex Protestantibus ac Reformatis vero, Paulus Tarnovius, Johannes Coccejus, Joh. Henricus Kloppenburgius, Samuel Maresius, Joh. Henricus Bisterfeldius, et nostras clari nominis Philosophus, senioque verendus Vir, Joh. Paulus Felwingerus.

Jam nunc, quae de Haereticis eorumque scriptis generatim atque universe sic ostendimus, eadem de Judaeis, et obiter ac velut in transcurso de Muhammedanis quoque, et libris qui ad utrorumque religionem pertinent, sigillatim docenda veniunt. Atque, ut de posterioribus priore loco agamus, rursus certum est, veteres aequae ac novos, in Muhammedis impostoris dogmata inquisivisse, eademque publice nonnunquam prostituisse, etiam citra criminationem. Fidem asserto, si consulantur, facient, in Bibliothecam Patrum relati libelli, B. Samonae, Gazae Civitatis Archiepiscopi, cum Achmed Saraceno Disceptatio; item Euthymii Zigabeni Monachi, Refutatio Ismaelitarum, futiliumque illius Sectae dogmatum; nec non Gregorii Scholarii Patriarchae Constantinopoleos sermocinatio cum Sultano Mahumete de religione Christiana. Eodem pertinent Nicolai de Cusa, Cardinalis, Cribratio Alcorani. Richardi Praedicatorii Ordinis Monachi,

[p. 47]Confutatio legis Mahometicae. Johannis Cantacuzeni, Constantinopolitani primum Imperatoris, postea Monachi, Apologiae, et Orationes contra Muhamedem. Aeneae Sylvii epist.310. ad Machometem Principem, et ejus generis scripta alia. Iis ex recentiorum meditatis, solam Philippi Guadagnoli Clerici Regularium Minorum pro Christiana religione Apologiam, adversus Ahmed filii Zin Alabedin, Persae Aspahensis, objectiones, quia sic meretur, nominatim adjungimus; multosque alios, qui in eadem palaestra decertarunt, aut de Turcorum moribus et religione, vario sermonis genere, spissos libros scripserunt, nec non illos, qui Alcorani brevium, aut ...Greek word... recensuerunt, praeterimus silentio. Nicolai tamen Clenardi omnino facienda mentio est. Is, vir optimus doctissimusque, postquam Lovanii et Salmanticae Graecas Hebraicasque literas docuerat, studio Muhamedanorum conversionem promovendi incredibiliter flagrans, circa annum 1535. Africam adiit, inque celebri Arabum Academia Fesana, ad linguam et religionem ipsorum pernoscendas, summam adhibuit diligentiam, de fine et proposito suo sic scribens ad Latomum praeceptorum: *Nisi mihi librorum defuerit copia, stat sententia, fideliter Latinis dare, quicquid in ea superstitione positum est.* Agnoscimus, et laudamus hanc voluntatem, quando executionem ejus sola Christiani cujusdam prohibuit perfidia. Namque homo pessimus, Fesano Regi autor fuit, severe prohiberet, ne quis Clenardum doceret, aut libros illi traderet. Sic praeceptorem, quem paraverat, iste amisit, ac vitae discrimen ut evaderet, in Hispaniam se subito proripuit, ubi non multo post diem obiit supremum.

Memorandae quoque hic sunt ipsius Alcorani integri, quae variae extant, versiones. Nempe vetus Latina, quam A. 1143. jussu Petri Abbatis Cluniacensis perfecerunt Robertus Retinensis Anglus, et Hermannus Dalmata, edidit autem postea Theodorus Bibliander.

Note by transcriber: In the Addenda section of his book, Wagenseil has additional material to be added after "edidit autem postea Theodorus Bibliander." This material is as follows:

[Addendum for p. 47:]Adornavit quoque Alcorani Latinam versionem Johannes Albertus Widmestadius, pollicitusque est Johanni Ottoni Bibliopolae Norimbergensi se illam ei propediem ad edendum missurum. Sic ipse testatur in literis, praefixis Alcorani Epitomae, quam ab Hermanno Nellingaunense ex Arabico Latinam factam, Byzantioque acceptam, A.1543. publicavit, ac Ludovico Palatino inscripsit.

Deinde Arragonica cum glossis Johannis Andreae, Mauri, ad fidem Christi conversi. Item Italica, quae, opera Andreae Arrivabene prodiit. Germanicam dedit nostras Salomon Schweigerus, eaque transiit in Belgicum idioma. Gallicam elegantem scitamque adornavit Nobilissimus Ryerus, et inde nata est nova Latina. Pleraeque autem istae interpretationes, nullam confutationem

[p. 48]habent adjectam, imo, si credimus, nescio cui Eruditorum, cujus, suppresso nomine, verba recitat Buxtorsius in Anticrit.part.1.c.2.pag.33. *Fuit olim, et nunc est, Christianorum omnium de perfidissimi impostoris Mahumeti Alcorano judicium, quo istud indignum responso et confutatione pronunciatum est.* Parat tamen nunc Romae, novam Alcorani translationem Latinam, ac confutationem illi adjunget P. Marracci, Innocentio XI. qui nunc sedet, Romano Pontifici, a sacris confessionibus, ceu nuper Florentia nunciavit, Vir in tantum praedicandus, in quantum virtus et eruditio aestimari possunt, Antonius Magliabechius. Offenderam inter peregrinandum, eidem huic operi in Augusto Scorialiensi Monasterio gnaviter incumbentem, Fr. Dominicum Germanum de Silesia, ord.Min.de observ.reform.editione Lexici, quod Fabricam Linguae Arabicae appellavit, non inglorium; sed, qui fortasse illi labori est immortuus, tam gravis aetate erat, et senio propemodum confectus, cum illi loquerer. Ergo, non multum nos movet, Cardinalis Ximenii, quod supra enarravimus, factum, cui tamen locus et tempus patrocinari possunt, ne valde in vitio ponatur. Etenim, expulerant sane, Ferdinandus et Isabella, Castellae Incluti Reges, Saracenos ex universa Hispania, atque consilio Petri Gonsalez de Mendoza, Cardinalis et Archiepiscopi Toletani, adversus Muhammedanam, et haereticam, quae illis videatur, pravitatem, Inquisitionis instituerant officium. Hanc ob rem in templo Cathedrali Granatensis urbis, ubi, haud quidem adeo magnifice, sepulti jacent, sequentem, et a nobis, uti expressa, descriptam, tumbae proletariam nacti inscriptionem.

MOHAMETICE SECTE PROSTRATORES
ET HERETICE PERVICACIE
EXTINCTORES FERDINANDUS ARAGONUM
ET HELISABETHA CASTELLE
VIR ET VXOR UNANIMES CATHOLICI
APPELLATI MARMOREO CLAUDVNTUR
HOC TVMVLO.

Verum, remansere tamen multi, Muhammedicam superstitionem clanculum non tenentes tantum, sed et propagantes. Huic

[p. 49]malo librorum Arabicorum crematione, novum, haud multo post, ponere obicem studuit Ximenius; at, quam parum, aut nihil hoc remedio ipse profecerit, non ignorant, qui notitiam habent rerum Hispanicarum superioris, aut praesentis quoque aevi. Certe, ne adhuc quidem, a Saracenis et Judaeis purgatum est regnum, etsi nunquam ferro flammisque illos everrere destitit Inquisitio. Quanto satius fuisset, si Ximenius, quique eum in zelo sequebantur, errores potius ex animis hominum eximere, quam libros tollere studuissent. Hoc opus, hic labor esse debebat, impugnare Muhammedis sycophantae impura dogmata, detegere veteratorias illius artes, notare spurcissimos mores, et aestuantem libidinem, indicare in sacris et Judaeorum literis commissa plagia: ista enim sola ratio est, ad liberandum a male conciliata religione populum. Tantum autem abest, ut Inquisitores Hispani libris ejusmodi, iis, qui erroribus dementati jacent, subveniant, et veritatem Christianae religionis commonstrent, ut potius, si quae tales Ecclesiae, generique humano salutare lucubrationes ab aliis editae habentur, eas, tanquam abominabiles damnent, et illarum lectione homines severissime prohibeant. Nimirum, in ante allegato Indice Expurgario, rursus inter generales Regulas, haec quoque comparet: *Prohibense los libros escritos en lengua Vulgar, que tratan de proposito de Disputas, y controversias en cosas, y materias de la Religion, entre Catholicos, y Hereges de nuestro tiempo.* Et post pauca interjecta: *Prohibense tambien las Confutaciones del Alcoran, de Mahoma en lengua Vulgar, no aviendo para ella expressa licencia nuestra in scriptis.* Id est: *Prohibentur libri scripti in Vernacula, qui tractant ex professo Disputationes, et controversias in rebus et materiis de Religione, inter Catholicos, et Haereticos nostri temporis. Prohibentur quoque Confutationes Alcorani Muhammedis in lingua Vernacula, nisi quis ad id expressam nostram licentiam in scriptis habeat.* Idem repetitur pagina 354.col.2. istius Indicis, ubi monetur, vetari, *Dialogos Christianos contra la secta Mahometica, y pertinacia de los Judios: en Castellano, o en otra lengua vulgar, solamente. Dialogos Christianos adversus sectam Muhammedicam, et pertinaciam Judaeorum, qui tantum in lingua Castellana, aut alia vernacula compositi.* Quid, quod non solum adversus vernacula lingua pro Christiana fide conceptas defensiones debacchantur Inquisitores, sed et circa eas, quae Latine scriptae habentur,

[p. 50]et apud plerosque Eruditorum in pretio sunt, censuram rigidam exercent. De Philippo enim Mornaeo p.835.col.2. tale fertur iudicium. *Philippus Mornaeus Cognomento Plessaeus, vulgo, Du Plessis, Gallus, edebat sua scripta Latine et Gallice. Herbornae 1602, Genevae 1582, 85, 94. numquam permittenda.* Notatur hic sine dubio liber de Veritate Religionis Christianae, adversus Atheos, Epicureos, Ethnicos, Judaeos, Mahumedistas, et caeteros Infideles, a Mornaeo, primum Gallice, et deinde Huberti Langueti V.C. hortatu, Latino quoque idiomate editus, quique iis, qui indicantur locis annisque, fuit impressus. Valere his jussis, tandem de Judaeis, ac quomodo erga ipsos illorumque scripta se gesserint Christiani, dispiciamus. Enim vero, credidisse piam Antiquitatem, hanc curam ad se pertinere, ut Judaeorum dogmata et vesanas superstitiones excuterent, ac publice meritis probis diffamarent, liquido comprobant, Tertulliani liber contra Judaeos; Clementis Alexandrini liber contra Judaizantes; Cypriani ad Quirinum contra Judaeos libri tres; Gregorii Nysseni contra Judaeos liber de Trinitate; Chrysostomi adversus Judaeos et Haereticos sermones XV. Augustini Concio ad Catechumenos, oratio adversus Judaeos, et Dialogus de altercatione Ecclesiae et Synagogae; Cyrilli Alexandrini liber adversus Judaeos cum questionibus; et, his omnibus antiquior, Justini Martyris cum Tryphone disputatio. Ex sequiori aetate accedunt, quae Julianus Toletanus Episcopus; Leontius, Episcopus

Cypri; Anastasius Abbas; Agobardus, Lugdunensis Episcopus; et Theodorus Abucara Cariae Episcopus; adversus Judaeos meditati sunt. Quorum postremorum omnium libros, una cum Gregentii Archiepiscopi Tephrensis, qui eos aetate antecessit, Disputatione cum Herbano Judaeo, in Bibliotheca Sanctorum Patrum offendere est. Recentiorum, iisdem vestigiis insistentium, qui plurimi sunt, nomina, reticemus; praecipue, quia jam ante nos diligenter illa recensuit, insignis Theologus Joh. Hoornbeek in Prolegomenis multae doctrinae libri, pro convincendis et convertendis Judaeis compositi, cujus viri notitiam pauca effugerunt. Caeterum, ut ii, qui contra Judaeos disputaturi essent, tanto magis strenue rem gererent, non defuere inter Veteres aequae ac Novos, qui non sufficere

[p. 51]credebant, qualemcunque; Judaicarum impietatum, argumentorumque quibus nequam homines Christianam religionem impugnant, in Ecclesia cognitonem haberi; sed, hac in parte subvenire, et gratificari gratiam volentes, libros, qui adversus Christianam religionem secreto scripti tenebantur, quamvis horrendis in Christum convitiis scatentes, publici fecerunt juris, aliquando etiam solas nefandas blasphemias, ut indignitatem earundem ostenderent, pensiculate commemorarunt. Non ibo autem inficias, ex primis Apostolorum aevo proximis Seculis, ejus rei vix exempla arcessere me posse. Quippe, qui illis claruerunt Ecclesiae Doctores, quae ex conversatione cum Judaeis didicerant, aut sibi ipsis finxerant eorum argumenta, refutare contenti, parce ac modice quae reconditam Hebraeorum literaturam, et adversus Christianos virulentiam sapiunt, suppeditant, nec plene nos instruunt. Causa rei, non quod talia prodere vererentur: nam, si quid forte fortuna ex his iisdem innotuerat, non id dissimulant, atque illo se efferunt; verum quia in lingua Hebraica exiguos fecerant profectus, atque sic penetralia abdita Judicae gentis rimari prohibebantur. Cogor enim fere subscribere Petri Cunaei judicio, quod l.1.de Republ.Hebr.c.18. etsi paulo licentius tulit, inquiringis: *Inter Graecos omnes Latinosque, qui veterem Ecclesiam rexere, unus Origenes cum Hieronymo Hebraice scivit, et ferme nimium dixi. Caeteri, nec elementa quidem didicerant.* Veruntamen, ad Seculum Nonum usque progrediendo, apud Agobardum Lugdunensem Episcopum, et Rabanum Maurum Archiepiscopum Moguntinum, pedem nonnihil figere nobis licet. Atque alterum libellum, aut historiam blasphemam integram, alterum Judaeorum maledicta plena manu offendimus exhibentem. De primo, alias agendi dabitur occasio. Nunc videamus Rabanum Maurum, qui Trithemii in lib. de Script. Eccles. testimonio, *suo aevo in omni Christi Ecclesia parem non habuit*; atque eodem Trithemio in Chron. Hirsaug. ad Ann. Christ.856. sic perhibente, *non sine sanctitatis opinione mortuus est.* Is autem Rabanus, in libro contra Judaeos, de illis sic scribit: *Denique, audiat paulisper religiosa Sanctitas vestra, quam nefandis atque inauditis blasphemis, et convitiis, Dominum nostrum, Jesum Christum et Christianum ejus populum inrideant,*

[p. 52]*et subsannent. Sanctos Apostolos impie immutato vocabulo appellant Apostatas; tanquam non missos a Deo, sed refugas legis suae. Evangelium, quod nos Graeco eloquio intelligimus bonum nuncium, ipsi propria lingua malitiosissime immutantes, vocant Havongaljon, quod interpretatur Latine iniquitatis revelatio: asserentes videlicet, quod non in eo mysterium salutis humanae, sed iniquitas, qua totus mundus in errorem mitteretur, fuerit revelata.* Non ista digna censuit Rabanus, quae vel verbo refelleret, quin adeo talia recitasse, confutasse est. Nam, tum demum, quando argumentis nobiscum agunt Judaei, disputationi locus relinquitur, quem nullum praebent eorum maledicta, et de quibus ne verbum quidem unum, nisi, ubi ratio aliqua compellit, cum iis commutare oportet. Probata religionis Christianae veritate, officio nostro defuncti sumus, maledicta semper recidunt in autores, aeternis luenda suppliciis. Proinde ad Rabanum reversi, caeteras Judaeorum adversus Christum et Christianam religionem contumelias, quas ipse ad

piorum fidelium notitiam pervenire voluit, ex eodem persequamur. Ait igitur porro: *Blasphemant quod in eum credamus, quem lex Dei in ligno suspensum, et a Deo maledictum dicat: et propterea eodem die quo suspensus est, eum jussit sepeliri; ne, si per noctem remaneret in patibulo, terra eorum per eum pollueretur. Sed neque sciunt, eum in Crucis ligno clavis fuisse confixum, et ipsa clavorum confixione suspensum; sed more latronum qui nunc suspenduntur, infamant esse punitum: et conclamante, ac jubente magistro eorum Josue, celeriter de ligno depositum; et in quodam horto caulibus pleno, in sepulcro projectum, ne terra eorum contaminaretur.* Sequitur post alia: *Eundem Dominum nostrum Jesum Christum, ut auditoribus suis efficiant inremediabiliter odiosum, nuncupant eum sua lingua Vssum Hamizri: Quod dicitur Latine: Dissipator Aegyptius.*---*Cultum, quem ei in toto mundo fideles exhibent, vocant cultum Baal, et religionem Dei alieni: tanquam ipse sit de quo in psalmo praecipitur: Non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum. Odorem illum gravem et teterrimum, qui solet sentiri in horis matutinis, in exordio aestivi temporis, affirmant, de tormentis infernalibus, quibus ipse apud inferos torqueatur, eo quod gentem eorum turbaverit, et totum mundum deceperit, eructare. Unde et populos nationum, qui ejus susceperunt fidem, interpretantes esse Babyloniam et Regem hujus Babylonis Christum nostrum intelligentes: quicquid in illa visione Isaiae, cujus titulus est Onus Babylonis, dicitur de relaxatione populi Dei ex Babylonica captivitate, et de interitu Regis et regni illius, totum ad suam de hac novissima captivitate ereptionem et ad Christi, ut ipsi putant, dejectionem, impiissime transferre*

[p.53]*conantur.*---*Et dicunt, cum a majoribus suis, quando depositus est de ligno, et obrutus in sepulcro; ut omnes scirent mortuum, nec resuscitatum, iterum de sepulcro extractum, et retortam per totam civitatem tractum; sicque projectum: et propter hoc, usque hodie sepulcrum ejus stare vacuum, et esse squalidum lapidibus, et sordibus quas ipsi projicere soleant, plenum.*---*Sed isti, nec tantis ac talibus blasphemis contenti, in tam profundam infelicitatis voraginem devoluti sunt, ut persuasum sit eis, et studiose apud eos observetur, quod nulla eorum oratio apud Deum possit esse accepta, nisi in ea Dominum nostrum Jesum Christum maledicant: confitentes eum esse impium, et filium impii, id est, nescio cujus Ethnici, quem nominant Pandera: a quo dicunt matrem Domini adulteratam, et inde quem nos credimus natum.* A Rabani aetate, cum non ita longe abimus, postea in illa deferimur tempora, quibus non tam id actum est, ut Judaeorum errores et malitia detegerentur, aut ut homines misere errantes leniter, verbisque et rationibus bonis ad Christi perducerentur ovile: sed potius, cura viris erat, ut Judaeos vexarent, cruciarent, variisque e medio tollerent suppliciis, et bona illorum praedarentur. Praecipue autem occasione Passagiorum, sive expeditionum quae ad recuperandum Palaestinam suscipiebantur, nihil non in Judaeos sibi licere credidit, eorum, qui sacra signa sequebantur, proterva licentia. Etenim, quia adversus infideles militatum proficiscebantur, aequum credebant, a Judaeis, qui et ipsi Christiani nominis hostes essent, belli exordium facere, stimulantibus milites illos Judaeorum divitiis, et addentibus iis qui currebant, calcar, clamoris Monachis. Tangit rem; sed paucis, et Christianos metuens, modeste, R. David Gans in Zemach. parte 2. pag. 71. b. ...Hebrew text... Id est: *Regnante Caesare Henrico IV anno quadragesimo illius Imperii, qui fuit annus computi nostri DCCCLVI. Christianorum vero Epochae MXCVI. convenit inter Christianos de facienda expeditione in terram Israelis, et ad occupandam Hierosolymarum sanctam urbem. Affigebant sic vestibis suis crucem rubram pro signo, atque tum calamitosissimum tempus experti sunt Judaei.* Movit illa crudelitas non tantum S. Bernhardi miserationem scribentis ideo Ep. 322. ad Episcopum, Clerum et populum Spirensem:

[p. 54]*Non sunt persequendi Judaei, non sunt trucidandi, sed non effugandi quidem.*---*Propter*

hoc dispersi sunt in omnes regiones, ut dum justas tanti facinoris poenas luunt, testes sint nostrae redemptionis. Verum etiam in Concilio Turonensi Anno MCCXXXVI. ceu est apud Laurentium Bochellum l.1. Decretorum Eccles. Gallic. tit. 13. cap. 12. expresse statutum: *Nos districtius inhibemus, ne cruce signati, vel alii Christiani, Judaeos occidere, seu verberare, vel possessiones eorum invadere vel auferre, aut quascunque injurias inferre praesumant: cum Ecclesia Judaeos sustineat, quae non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat: scituri, quod si contra praesumpserint attentare, ultionem Canonicam non evadent.* Inter medias autem gravissimas illas aerumnas, quibus ex Passagiis aliisque captatis occasionibus, miseri homines objiciebantur, insuper Gregorius IX. ac deinde Innocentius IV. Pontifices, adversus libros quoque Judaicos grassari occipiunt, Talmudicaque volumina, ceu pridem dictum, ex orbe penitus exterminare nituntur, severisque edictis omnia illius exemplaria actutum comburere jubent. Causam rei nemo non assequitur facili negotio. Aequae enim olim ac nunc, non vulgo tantum hominum, sed et sapientibus persuasissimum fuit, Talmudicum opus quantum quantum est, nil nisi in Christum Servatorem nostrum probra, et adversus Christianum religionem calumnias continere; aut, si quando horum aliqua pausa, reliquum ineptissima commenta, et delirorum Rabbiorum insulas ridiculissimasque fabulas, quas a non sanis hominibus profectas esse, ipse non sanus Orestes juraret, penitus implere. Atque, hic jam ex improvviso in eum me redactum video locum, ut inevitabile mihi sit, quaedam de Talmude disserere, et ostendere, quam falso haec ita credita sint, et etiamnum credantur. Quae, dum sic edissero, vereor ne aliqui ea mea impietate ac dementia laborare existiment, quam a Talmude amoliri velle videor. Nam, quantum ad ea, quae in Christum ejusque sequaces fideles injuriosa, ibi scripta dicuntur, attinet, possunt, qui talibus Talmud abundare opinantur, merito mihi objicere ipsius Judaei hominis, Rabbi Lusitani, e Colloquio Mittelburgensi, quae praeclarus Theologus Joh. Mullerus in Rabbinismo p. 42. allegat, testimonia. Vnum sic habet: *Gratis dicitur, non extare in Talmudo confutationem Novi Testamenti, cum in eo latissime extricentur Evangelistarum adseverationes, dogmata et historiae, et qualis Christus fuisset, quales etiam habuerit sequaces, unde,*

[p. 55] *et a quo, et quando natus, cur, quomodo, et sub quo passus planissime demonstratur.* Alterum his verbis concipitur: *Extant in Talmudicis libri integri, quibus affatim ista Evangeliorum historia improbatur.* Jam, Talmudicae fabulae, pridem in proverbium abierunt, quasi quae omnibus quas annosae anus ad deliniendos infantes narrare solent, sint stultae magis, magisque ineptae. Unde et plebei homines, Rabbae, Channaepotis, de magna ave, immenso pisce, profundo mari, ingenti rana, aliorumque alias portentosissimas narrationes, et sciunt, et rident. Caeterum, quae multi ante me narrarunt prolixius, dicam paucissimis. Tralatitium enim est, Judaeos contendere, Deum Optimum Maximum Mosi praeter illam Legem, quam in literas redigere eum jussit, aliam insuper, ad prioris explicationem ac intelligentiam facientem, dedisse, non nisi orali traditione a parentibus in liberos propagandam. Haec autem, undecunque orta lex, cum ea ratione ad urbis et templi supremum usque excidium fuisset conservata, tandem cum Hierosolymis a Vespasiano funditus eversis, Judaei per omnes orbis oras sparsi, in captivitate ac exilio precariam animam traherent, Rabbi Jehudam, qui Sancti cognomen inter suos meruit, et Antonini Pii Imperatoris aequalis temporum fuit, metus invaserat, ne ob tantas gentis suae miseras, et in remotissimas terras deportationes, Oralis Lex plane in hominum animis oblitteraretur. Quamobrem, adhibitis in consilium auxiliumque Sapientissimis quibusque, sedulo ab iis, quibus licebat, Judaeis, voce ac per epistolas sciscitatus est, quaenam a parentibus oralis legis scita didicissent, quin et schedas undique conquisivit, quibus hactenus memoriae causa traditiones inscriptae fuerant. Ea omnia, secundum certa doctrinae capita disposuit, et in unum volumen redigit, cui nomen ...Hebrew word... hoc est, ...Greek word... imposuit; Justinianus

Imperator in Novella 146.cap.1. *Secundum editionem* appellat. Accessisse post obitum R. Judae, quasdam interpolationes, non negaverim, sed eae paucae sunt, ac mature fuerunt adjectae, ipsumque R. Judam potissimum respiciunt. Confectus liber, mox in pretio haberi, ac non privatim tantum legi, sed et in Scholis Judaeorum doceri coepit. Et vero, breve et concisum sermones,

Note by transcriber: There is an obvious typographical error in the book at this point: this last word is shown as "sermones" at the end of page 55 and as "sermonis" at the beginning of page 56; "sermonis" seems to be the correct rendering.

[p. 56]sermonis quo conscriptus est genus, explicationem aliquam poscere videbatur, proinde R. Jochanan, praeses Scholae in terra Israelitica, post ducentimum ab everso templo annum, cum Raf et Samuele, duobus R. Jehudae Sancti Discipulis, Mischnam commentario illustrare aggressus est, sed non ita feliciter; obscurorum enim per aequae obscura, dictionemque horridam, adauxerunt caliginem, unde exiguae semper ista expositio inter Judaeos fuit autoritatis, nec valde legentium manibus teritur; qui, eam communiter Gemaram Hierosolymitanam appellant. Magis operae pretium in Babylonia R. Jose, et post hunc Maremar, cum Collega Mar, IV. et V. post Christum natum Seculis, ad Mischnam illustrandam attulerunt, septuaginta duorum annorum indefesso labore. Horum studio, sic tandem novus universae propemodum Mischnae prodiit Commentarius, qui proprio nomine Gemara Babylonica dicitur. Notat autem vox ...Hebrew word... *perfectionem, complementum*, aut ...Greek word..., ut sic Gemara ea complectatur, quae tum ad declarandas ...Greek word... difficultates, tum supplendos illarum defectus faciunt. Vtrumque opus, hoc est Mischna cum suo Commentario, uno vocabulo ...Hebrew word... *Talmud* sive *doctrina* aut *eruditio* vulgo audit, quia iis libris, omnis fere Judaeorum sacra et profana sapientia continetur, et quia in his perdiscendis, terunt omnem suam aetatem. Non tamen semper vox Talmud hac significatione adhibetur, est enim ubi solam Mischnam, est ubi nudam ejus explicationem Gemaram significat. Priore sensu accipitur, cum R. Judam Sanctum Talmudis autorem fuisse omnes asserimus, quem certum est Mischnam tantum composuisse. Sic, Mischnae testimonia allegantes, Talmud citare solemus; atque Vir Doctissimus Constantinus l'Empereur, qui nobis solius Mischnae de Sacri templi dimensionibus librum, quemque ex eorum numero esse constat, qui Gemara plane destituuntur, latina translatione ac notis illustravit, lucubrationibus illis titulum praefixit: ...Hebrew text... *Talmudis Babylonicus Codex Middoth sive de Mensuris Templi*. Gemara quoque, prout textui Mischnico opponitur, saepe Talmudis appellatione venire solet, veteri consuetudine. Nam sic in Pirke Avot c.5. legitur: ...Hebrew text...

[p. 57]...Hebrew text... . Id est: *Quinquennis filius sacrarum literarum lectioni mancipandus: decennis, studio Mischnae; tredecennis, ad servanda praecepta obligatur: Quindecim agens annos, Talmud discitos; octodecim annos natus, conjugio maturus est*. Cum igitur tam diversae vocis Talmud sint significationes, et nunc pro textui Mischnico una cum ejus Commentario, nunc pro hoc, aut illo seorsim acceptis, adhibeatur, non possunt quoque non hinc enasci multum inter se discrepantia enunciata, atque idem dictum, secundum variam verbi acceptionem, et veritati, et falsitati reddi obnoxium. Scilicet, si per Talmud solam Mischnam intelligam, vere affirmavero, nullam in toto Talmude reperiri blasphemiam, nihil Christianis adversum, nullam fabulam

quoque, imo, nec quicquam quod valde a ratione sit alienum.

Note by transcriber: In the Addenda section of his book, Wagenseil has additional material to be added after "imo, nec quicquam quod valde a ratione sit alienum." This material is as follows:

[Addendum for p. 57:] Sufficiant hae Mischnae laudes; modum enim omnem ac veritatem summopere excedit, quod Antonius Margarita lib. de Fide Judaica cap. de Scenopegia, circa Mischnam pronunciavit, nihil profani ibi contineri. Verba ineptissima hominis insulsi, et quibus tum illud videtur agnoscere, potuisse ante Christum et Christianos natos, in hos non minus quam illum Judaeorum calumnias cadere, tum vero Mischnam quoque ipso Christo antiquiorem facit, sunt: Talmud den sie ...Hebrew word... (Gemara) nennen/ ist nach Christus Geburth gemacht worden/ auch alles/ was wieder Christum/ Christen/ und Christlichen Glauben/ ist hernach gemacht/ denn der Thalmud der vor Christus Geburth ist gemacht worden/ heist ...Hebrew word... (Mischna) in denselben wird nichts ungottliches gefunden.

Continet enim meras tantum ...Greek text..., et est, ceu diximus, corpus Juris Judaici olim non scripti. Rem ita se habere, testem idoneum ac locupletem sistere possumus, Virum harum rerum scientissimum, omnique dignum praeconio, Josephum de Voisin, Presbyterum et Ex-Senatorem Burdegalensem, qui in Observationibus suis in Ramundi Martini Prooemium Pugionis Fidei, non tantum generalem Mischnae Oeconomiam, et omnium librorum materiem, sed et adeo cujusque capitis argumenta diligenter recensuit, ex quibus apparet, nihil prorsus ibi Judaeos Christianorum res movere aut curare. Aliorum praeter Voisinum suffragia, ut adducere supervacuum sit, ipsa rerum faciunt testimonia, ad quae nunc amplius liquido provocamus. Sunt enim in medio Virorum Doctorum versiones, quae libros aliquot Mischnicos Latine nobis exhibent. Et quidem, Johannes Coccejus Sanhedrin nobis dedit et Maccoth: Constantinus l'Empereur, Bava Kama et Middot. Robertus autem Sheringamius Cantabrigiensis titulum Joma: Joh. VImannus, Titulos, Sevachim, Berachot, Nedarim, Nasir, Schevuot, Keritut exposuerunt. Joh. Henricus Otho titulum Schekalim interpretatus est; Sebastianus Schmidius, primarius in Germania Theologus, et affectu nobis pater, translationes in Schabbar et Eruvin nobiscum communicavit, habet autem longe plures confectas. His addi possunt, nostri circa Sotam conatus.

[p. 58] In istis vero omnibus (at, de Mischna sola loquimur, neutiquam vero de Excerptis quoque Gemarae, quae aliquorum lucubrationibus adjiciuntur,) utique nec fabulas reperire est, nec apologos, nec stulte aliquod dictum, sed meras leges aut traditiones, ceu fateri cogentur, qui istorum legendorum volent operam sumere. Difficultates, fateor, offendunt, et tantas tamque graves, ut nisi Hebraica et Talmudica accurate fuerint edocti, saepe, integro capite, imo tractatu integro, semel iterumque, perlecto, ne vel unius minimi commatis in Latina versione sensum, leviter et quomodocunque quidque sibi velint Magistri, quo tendant, ulla conjectura sint indagaturi; nisi forte, qui notas adjecerunt Interpretes, tanquam in illuni nocte caligantibus, facem ministrent. Qui haec in dubium vocant, in legendis versionibus Schabbat et Eruvin (nam hi sunt ex Mischnae difficilioribus libris) faciant, eos obsecro, periculum. Quae vero editorum Mischnae librorum, eadem reliquorum omnium facies est ac conditio, et de fabulis ibi pax, altumque silentium. Est igitur aliquo sensu verum, paradoxum, nullam in Talmude extare fabulam, quatenus nimirum verbum Talmud, nobiliore significato, principalem operis partem, textumque cui reliqua tanquam nudae accessiones superveniunt, significat. Eidem huic significato

insistendo, illud quoque amplius pro vero certoque venditamus, nihil quicquam in Talmude haberi, quod admodum in contumeliam vergat Christianae religionis, et, (ut nostrorum temporum phrasi loquar) per gulam suam mentitum esse R. Lusitanum, quando *extare in Talmudicis libros integros quibus affatim tota Evangeliorum historia improbetur*, affirmavit. Nam ista quidem, quocunque tandem sensu accipiat vox Talmud, falsissima sunt, nec vel de Gemara obtinent. Respondent enim Gemarici libri Mischnicis, uti Commentarius textui, nec sunt alius argumenti in Gemara tractatus, quam quales in Mischna habentur, imo, ceu jam indicavimus, Mischna plures agnoscit libros prae Gemara. Quod si igitur vel in Gemara *integri extarent libri, affatim totam Evangeliorum historiam improbant*, necesse foret in Mischna esse aliquos ejusdem instituti, quos neutiquam deprehendi, rursus testator Praestantissimi Voisinii Mischnicum Summarium. Unde quisquis fuit iste Rabbini, aut homo religionis

[p. 59]suae penitus rudis rerumque omnium ignarus, aut nebulo et furcifer fuit longe maximus, idque unum egit, ut cum legitimis mediis non posset, dolis confictis malam suam causam juvaret, Christianisque hoc specioso plausibilique argumento scrupulum injiceret, quasi pridem universa Novi Testamenti historia, ab antiquissimis, qui in Talmude memorentur Doctoribus, et circa Christi Apostolorumque aetatem vixerint, ...Greek word... fuerit convicta. Neque est, ut mihi quis objiciat Talmudicum tractatum, qui Avoda Sara, hoc est, de Idololatria inscribitur, quem, praeter multas quae Christianis injuriae videbantur, Gemarae pericopas alias, totum, hoc est omnem Mischnam cum Gemara, ex Concilii Tridentini decreto, Marcus Marinus Brixienensis, a reliquo corpore per castrationem resecurit, et e medio tollere conatus est, quam ob causam illius libri in Basileensi Talmudis editione nulla habetur copia. Equidem agnosco haec ita evenisse, atque id factum probasse quoque eos, quibus talia excidisse dolemus. At, iterum iterumque dico, in tota Mischna ne ...Greek word... est, quod Christianorum sacris officiat, aut ea habeat despiciatui; nec excipiendus venit liber Avoda Sara, sed is, ut mollissime dicam, mera Patrum Tridentinorum incuria, sinistraque suspicione fuit damnatus, nec nisi apud eos nunc quoque male audit, qui ne quidem ut transfugae Talmudistas accesserunt, nedum ut exploratores. Nimirum Gentilium profanos cultus unice tangit liber iste, foedamque quae olim, R. Judas Sanctus, (utendum enim nobis hoc cognomine, discriminis ergo) aetatem ageret, Romae dominabatur, superstitionem. Hinc solemnia Romanorum festa ibi memorantur, Kalendae ac Saturnalia, hilaria item natalitiorum, et barbatoriae: Mercurius et Aphrodite Numina, suis exprimuntur nominibus. Amplius, videas ibi agi de Apotheosi Imperatorum, de Signis et imaginibus Deorum, quarum tota urbs plena erat, speciatimque avem, pilam, aut baculum manu tenentes culpantur figurae, quibus nullae magis crebro sese etiamnum nobis offerunt in Numis veterum Imperatorum. Sermo est de Sacrificiis, quibus tauri mactabantur, aut thura adolebantur; sermo, de cultu Solis, Lunae, reliquorumque Siderum; sermo, de thermis quas tantopere Romani frequentabant, earundemque dedicatione. Atque haec fere sunt,

[p. 60]quae in eo libro de ...Greek words... sacris aut moribus adducuntur, reliquum illius tractatus, (est autem brevior, et habet quinque tantum capita) leges, quomodo Judaei circa enarrata se gerere, vel extra hos casus quoque cum gentibus conversari, aut contrahere, debeant, explet. Sed ista, quid ad Christianos attinent? Facit tamen aliquid ad excusandos Patres Tridentinos, quod Judaei quoque vulgo autumant, Christianos notari illo tractatu; quodque recentiores Magistri, et Consulti Hebraeorum juris, ex istis contra gentiles decretis, ad Christianos eorumque religionem fecere illationes. Verum, Judaeis, qui antiquitatum Romanarum, et gentilismi caeremoniarum aequae ac Chronologiae, et nostrae etiam disciplinae, nullam habent notitiam, nec satis sciunt, quantum aera lupinis distent, facile condonari potest is

error. Illud autem augustum Tridentinum Sacrarium, quod, ceu Edmundus Campianus Anglus ad Academicos ratione 4. jactat, *tanta gentium varietas, tanti delectus Episcoporum totius orbis, et tantus Regum et Rerumpublicarum splendor, tanta medulla Theologorum, tanta sanctitas, tantae lachrymae, tanti flores Academici, tantae linguae, tanta subtilitas, tantus labor, tam infinita lectio, tantae virtutum et studiorum divitiae impleverunt*, ut nihil inconsiderate aut praecipitanter hic decerneret, aequum erat. Quod si autem libri quibus Judaei adversus Christianos abutuntur, et ab ibi in paganos dictis, consequentias porro de nobis nectunt, abolendi essent, jam Sacras imprimis literas iis penitus extorquere conveniret; nam circa has maxime, corruptissimis eas interpretationibus depravando, malitiae suae et saevo erga nos odio, plurimum indulgent. Est interea loci, ut paucis, et velut in transcurso, id inculcem, pro Mischnae antiquitate, quam nequicquam aliqui in dubium vocant, asserenda, magnum hoc argumentum, quod nihil in ea reperire est Christianae religioni adversum. Quia enim cautiones tantum adversus paganas Populi Romani superstitiones suppeditat, nisi omnia me fallunt, necesse est, illo aeo, conscripta sit, quo Gentilismus longe lateque dominabatur, Christiana autem religio penitus contemta et oppressa in cryptis et speluncis latebat, nec unquam vires videbatur sumtura. Scilicet, inde merito colligas, antecedere Mischnae centonum consuturam tertium a Christo nato seculum, sive Tertulliani

[p. 61] aetatem, qua illius in Apologet. testimonio, Christiani, Romanorum gentilium jam *omnia impleverant, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum: sola iis reliquerant templa*. At enim in haec, et sequentia, quibus indies magis magisque invalescebat Christianismus, incidentes tempora Gemarici, non neglexerunt cavillationibus Christum Christianosque impetere, uti postmodum monebo. Sed, alterius loci est, Mischnae, quod possumus, dare probatam vetustatem; pariter sufficiat quoque haec de voce Talmud dixisse, quatenus Mischna isto nomine significatur. Porro, quod si eo verbo, quis Mischnae Commentarium Gemaram intellectam velit, ultro manum ei porrigentes, fatemur ac libenter, multa ibi haberi, de quibus merito quis arbitretur, insanivisse insaniam hilarem, qui talia protulerunt. Excusant quidem haec Judaei, integro in illum finem edito libro ...Hebrew words... quo pleraque ...greek word... aut absurde in Gemara dicta, ad commodiorem sensum rediguntur. Idem argumentum tractare promisit Menasse ben Israel l.2. de Resurrect.c.19. Ex Christianis quoque multi benigne de illis affaniis sentiunt, atque inter caeteros Cl. Dilherrus noster, in Atrio Linguae Sanctae p.89. scripsit. *Extra controversiam est, multa (in Talmude) absurda, fabulosa, fatua contineri: etsi non statim omnia, quae rudioribus videntur, talia esse deprehenduntur. Prisca enim gens Judaica, pro more omnium Orientalium, arcana mysteria per figuras, aenigmata, jucundasque et ingeniosas enarrationes figmento et fabulis saepe similes, explicabant: ut illis rudiores et simplicem plebeculam, ad lectionem pellicerent, et istis quasi illecebris artificiose caperent: ingeniosum autem lectorem, ad scrutanda et explicanda profunda mysteria, sub specioso cortice latentia, acutius exercerent. Hoc modo Poeta Ovidius, in libris suis metamorphoseos, Ethica, Politica, Physica, et (ut nonnulli explicant) Chymica, proposuit. Caeterum, ut verum fatear, quanto magis illas Gemarae fabulas verso pensitoque, semper minus verisimile sit, multum arcanae sapientiae iis contineri. Differunt enim toto genere a symbolica veterum Orientalium docendi ratione, et ita concipiuntur, ut merito quis suspicari queat, ni nisi mera monstra illas alere. Est, ubi in Gemara offendas, testari ipsos discipulos, auribus animisque suis istas Magistrorum narrationes nimium absurdas videri, verum nullum aliud responsum referre, quam dictis*

[p. 62] simplicissime fidem esse adhibendam. Quem in finem mendacium saepe mendacio tegitur, ne perpluat. Et vero, si laterent magna arcana in istis fabularum involucris, possent utique

ea inde eruere Judaei nostri, atque nobis indicare, quid veteres Mythologi sibi voluerint. Uti enim reliquorum in Gemara traditorum intelligentia, sola fere traditione est propagata, ita dubium nullum, eadem opera mirificissimarum quoque fabularum abditos sensus ad seros nepotes perventuros fuisse, modo tales in sinu haberent reconditos. Nam, quae nunc a Judaeis ad illas nugae a falsitate vindicandas afferuntur, intra meras conjecturas consistunt, et plerumque frigidiora sunt alpinis nivibus. Neque vero, etiam doctiores in Judaeos, aliter Gemarae apologos vulgo accipiunt, quam significato proprio, nec ulla ratione eos vocant in dubium. Proinde, standum iudicio Apostoli, qui ad Timotheum scribens, Judaica commenta, significanter et pulchre ...Greek words..., appellavit. Crediderim autem plerasque veteres fabulas a Magistris sic prolatas fuisse, ut taedium quod difficillimarum disputationum ...greek word... in animis discipulorum forte pepererat, iisdem lenirent, et severiora dogmata amoenitatibus quibusdam temperarent. Saepe quoque ostentandi ingenii tantum causa, Scripturae dictis sensus miros et ab omni probabilitate alienos affinxerunt; aliquando in oppositam partem prolapsi, verba figurate prolata, proprio sensu acceperunt, nihil moti ea quae inde sequitur absurditate. Ergo fatemur, deprehendi in Gemara fabulas, easque crassas, elumbes, et insulas, quin et Scripturae incommodas explicationes. An vero similiter aliqua contineat, quae proprie, dataque opera in Christi Servatoris nostri opprobrium sic scripta sint, id ambiguae quodammodo est quaestionis. Negant enim hoc ipsi Judaei, magnaue asseveratione id faciunt, contententes longe alium Jesum Nazarenum in Gemara memorari, quam qui a Christianis colitur religione. Graviter idem coram Jacobo Tarraconensi Rege, omnique ejus Aula ac Clero, testatus est R. Moses Nachmanides, in ea quam damus Disputatione. Quin et nostris in Sotam lucubrationibus p.1954.seqq. inseruimus decem omnino argumenta, quibus R. Salomo Zevi in libro quem Theriakam Judaicam inscripsit, evidens reddere laboravit, nihil prorsus ad

[p. 63] nostrum Jesum attinere, quae in Gemara de aliquo qui eodem nomine censebatur, referuntur. Neque vero alieni sunt ab hac sententia, Viri inter Christianos magni nominis, Galatinus l.1.de arc. Cathol.ver.c.7. Paulus Ricius in epitome doctrinae Talmudicae; et imprimis Wilhelmus Schickardus in prooemio Tarich Persici. At ego non muto iudicium, quod post in Sota adductas Judaicas illas rationes subjeci, et persuasum mihi etiamnum est nostro Redemptori unice conviciatos esse homines sacrilegos; quare autem ita sentiam, exposui causas. Interim, illud monendu, toto, quod ajunt, coelo errare eos, qui existimant, aliisque persuadere conantur, plenis plaustis maledicta sua adversus Jesum Deum Dominumque nostrum, Gemaristas vehere. Non pensito nunc ipsarum contumeliarum gravitatem, quam quia Dei filio dictae sunt, immensam infinitamque esse, libens profiteor; illud tantum ajo, non ita multis verbis absolvi ea omnia, de quibus quod contra Christum enunciata sint, obtinet suspicio. Nimirum perpauca sunt loca, in quibus Jesu Nazareni mentio occurrit in universo Gemarae opere, et fere haud alia, quam quae per saturam collegit, ac integra recensuit, V.C. Guilielmus Henricus Vorstius in Observationibus ad Chronologiam R. Davidis Ganzii pag.257. et aliis sequentibus. Sunt igitur, ceu nostra quidem fert opinio, non fabulae tantum in Gemara, sed et aliqua in Christi honorem injuriosa convitia; atque, quia Talmudis nomine Gemara nonnunquam venire solet, recte hac acceptione de Talmude utrumque affirmabitur, imo illo quoque significato, quo vox Talmud totum illud opus, ex Mischna et Gemara simul constans denotat. Quod enim parti alicui convenit, non potest non praedicari aliqua ratione etiam de toto, cum totum ex partibus componatur, et integritatem suam accipiat. Verum,, hoc pacto, non magis de Judaeorum Talmude, sive Juris eorundem corpore, quam de Corpore Civilis Imperatorii juris asserere licebit, scatere hoc fabulis ac ineptiis, nempe, quia vetus quae ei plerumque adjungitur Glossa, tales agnoscit, et saepe pro parte operis venire solet. Nisi, quod receptius est, Mischnam cum Gemara, quam Pandectas Codicemque juxta cum

Accursiana Glossa, uno generali vocabulo complecti. Illud tamen praeterea similiter tueri non veremur,

[p. 64]esse in Gemara aequae ac in Mischna, multa utilia, nec dari ullum eruditionis genus, quod non exinde juvari ac ornari queat. Possunt haec rursus paradoxa videri, cum plerique existiment, nihil valde operae pretium non tantum ex Talmude, sed et ullis quotquot extant, Judaeorum libris addisci posse, saepeque audias, saepius legas, provocari ad Johannis Forsteri, Hebraicae linguae quondam in Academia Witebergensi Professoris auctoritatem, qui sub initium Praefationis quam lexico suo praemisist, serio ex animi sui sententia dicat edicatque: *In Commentariis Rabinorum nullam esse lucem, nullam notitiam Dei, nullum Spiritum, nullam ullius disciplinae seu artis veram ac solidam Scientiam, nullam linguarum, ac ne quidem Hebraeae cognitionem.* Quique sub finem illius praefationis, in haec verba denique erumpat: *Saniorum dexteritas mihi solatio est, qui quod res est fatebuntur, et gaudebunt, Hebraeae linguae veritatem per me esse repurgatam a sordibus Rabinorum, quibus multis jam annis defoedata et obscurata fuit. Si quis est, qui facultates suas in Rabinos profudit, qui in ipsorum Synagogis longo tempore versatus est, qui domi propriis impensis ipsos Praeceptores aluit, qui ipsorum commentaria studiose evoluit, Forsterus est, et tamen (Deum et conscientiam meam testor) nihil eximii, et quod singulari laude dignum esset, reportavi. Eram illis initio adeo addictus, ut alius quisquam, sed quo olim illis fui addictior, hoc nunc sum factus infensor, quod omnem operam et oleum me perdidisse vere, sed non sine dolore, fateor.* Verum nescio, annon arrogantiam quandam ista sapiant, et annon tam magnifice de se senserit Forsterus, ut secum renatas Hebraicas literas, omnemque spiritum ac sanguinem sibi eas debere, suoque beneficio aetatem laturas, fuerit arbitratus. Non alio spectat, insolens nimis, quam libro nominato fecit inscriptio, et quae his verbis concipitur: *Dictionarium Hebraicum novum, non ex Rabinorum commentis, nec nostratum Doctorum stulta imitatione descriptum, sed ex ipsis thesauris sacrorum Bibliorum, et eorundem accurata locorum collatione depromptum.* Nolim equidem plane rejicere Virum cum suis lucubrationibus, atque per me hunc ducem sequantur, admittant ejus monita, nec non libro ab illo edito se oblectent, quibus id placet, non enim moror, non sum invidus. Interim exploratum habeo perspectumque, esse in Forsteri Lexico multa plane erronea, et quae longe rectius Rabbini eum edocturi fuissent, si illos adhibuisset in consilium. Hinc non abs re nonnemo pronunciavit, satis solidiorem Hebraismi cognitionem suum

[p. 65]in Forstero vindicasse contentum, nec opus esse, ut pro illa dimicemus, aut Viri graves lapsus differamus sermonibus, cum ultro sese cuivis legenti prodant. Sunt vero in promptu virorum Doctissimorum egregii libri, in quibus ob innumera quae in illis afferuntur, Talmudis Fragmenta, ipso facto, satis superque ostenditur, multum auri latere inter quisquiliis, modo quis is animum manusque ad eruendum adhibeat, una cum Minerva. Testor hic lucubrationes Raymundi Martini, Petri Galatini, Pauli Fagii, Sebastiani Munsteri, Josephi Scaligeri, Caesaris Cardinalis Baronii, utriusque Buxtorffii, Hugonis Grotii, Wilhelmi Schickardi, Johannis Drusii, Petri Cunaei, Jacobi et Ludovici Capellorum, Johannis Cameronis, Sixtini ab Amama, Samuelis Petiti, Ludovici de Dieu, Dionysii Petavii, Johannis Seldeni, Guiljelmi Henrici Vorstii, Joh. Henrici Hottingeri, Theodorici Hackspanii, Sebaldi Schnellii, Johannis Cocceji, Constantini l'Empereur, Johannis Morini, Josephi Voisinii, horumque similium illustrium hominum, quos inter praesidia sua et ornamenta numerat Respublica literaria. Eorum qui aetatem adhuc superstites agunt, nomina praetereo sciens. Facit autem praecipue Talmud ad Sacras literas illustrandas, atque ut voces, leges, moresque ac instituta veterum Judaeorum, quae in illis memorantur, probe intelligamus, tantopere confert, ut nullus in orbe sit liber, qui magis id

praestet. Vtique Graecorum antiquitates discere volentes, ejus gentis Scriptores consulimus: Romanorum res, haud ulli melius docere nos possunt quam qui in Latio viventes, literis eas consignarunt. Eadem via progredimur ad aliarum Nationum consuetudines vere scrutandas, modo aliquid ab iis memoriae traditum suppetat. Etenim, quid apud quemque populum usu receptum fuerit, cum in mero facto consistat, sic a nemine mortalium id sola conjectura indagari potest, sed testes requiruntur, qui ista nobis pronuncient. Caeterum, praeter divinas tabulas, non habent Judaei librum Talmude antiquiorem, sua lingua conscriptum. Ergo cum de vocis alicujus quae raro in Veteri Testamento legitur, significatione, cum de ritu aliquo quaestio oritur, ad Talmud confugere oportet. Et vero, illa instituta, quae in Talmude memorantur, certo certius inter Judaeos olim obtinuisse, Novi Testamenti

[p. 66]palam convincit autoritas, in quo plurima eorundem reperire est, verbis expressissimis. Proinde laudabilem operam in Quatuor Evangelistis explicandis praestitit Joh. Lightfootus, Anglus, Vir Hebraicae literaturae callentissimus, quando ex Talmudico maxime opere, Sacris Scriptoribus lucem afferre, et quaedam obscuriora dicta illustrare studuit. Eum ego laborem quantivis facio, totus enim refertus est recondita eruditione, multaque suppeditat, de quibus nemo Interpretum unquam cogitavit, nec sine Talmudis peritia cogitare poterat. Vtinam fata Viro permisissent, eadem ratione tractare omnes Sacrarum Literarum libros; sed, quia mors intercessit, optandum esset, ut alius per monstratam viam, ad metam contendat, magnam solidamque apud aequos rerum aestimatores initurus gratiam. Caeterum, Talmudica nobis hactenus laudantibus, de Ritibus tantum Judaicis, sive rebus antiquis, sepultis, et vetustis, sermo fuit, nam quae fidei dogmata, veraeque religionis mysteria, concernunt, undecunque potius, quam ex Talmude discenda esse, libens concesserim. Quin, nec ritus omnes veteres sine discrimine probo, aut extollo praeconiis, quippe quorum multos ipse Servator noster damnavit, supremique Legislatoris voluntati prorsus adversos esse docuit. Illud unice contendo, priscorum Judaeorum, sive bona, sive contraria instituta, quae ad notitiam antiquitarum gentis, ad intelligentiam sacrarum literarum faciunt, ex Talmude peti oportere. Equidem nolim ire inficias, multum nos in istis juvari quoque posse Josephi (hunc enim nobis objectant, hunc unice consulendum suadent, qui erga Talmud male animati sunt) lectione, quin et in historia Judaica narranda Talmudi eum multimodis praefero. Non enim improbaverim illud Casauboni Exerc. 1. ad Appar. Annal. Baronii: *Rabbinis in historia etiam sacra (nam in omni alia talpis ut plurimum caeciores sunt) quam parum fidei sit tribuendum, ignorat eruditorum nemo.* Verum enim vero, intra hos terminos subsistendum est, quare alteri ejusdem praestantissimi Viri pronunciato, quod est in Exerc. 16. n. 15. in omnibus non aequae subscribo, cum scil. pro imperio praecipit: *Rabbinis ubi de lingua Hebraica agitur, et vocis alicujus proprietate, vel aliquo Talmudis instituto, a Christianis tribuatur non parum: ubi vero a verbis venit ad res, aut ad historiam, vel rerum antiquarum veteris populi explicationem, nisi falli et decipi volumus, nihil admodum*

[p. 67]est illis fidei habendum. Nam, sane historias recitantes Rabbinis Talmudistae, (quippe de his Casauboni verba accipienda videntur) falsa pro veris venditant, et metachronismos committunt ridicularios. Esto igitur, rejiciamus illa commenta, quae ad ortus suos nobilitandos, ad Judaicam gentem extollendam, et vindicandum illi prae cunctis aliis orbis nationibus praerogativam (huc enim tandem omnia redeunt) homines otio et ingenio abutentes, effinxere. Interim, cum plerisque populis, imprimis vero Graecis, Romanisque, commune habuerunt hoc vitium, nisi quod hi postremi, ad mentiendum majorem artem attulerunt et solertiam. Insuper nec fuit propositum Talmudistis, aut suae, aut alterius gentis historias data opera scribere, nam in universa Mischna, nullas rerum gestarum narrationes offendas, in Gemara raro, et obiter

insperguntur, ac per quamdam digressionem, praeter institutum. At, rerum quoque antiquarum veteris populi explicationem, a Talmudistis petere immerito vetat Casaubonus, et longe aliud laturus erat iudicium, si tantopere in Hebraicis literis, ac in Graecis et Latinis profecisset. Multa sunt, quae nos credere compellunt, vix vulgaris recentisque Rabbini scripta, illum caetera Doctissimum Virum, et cuius existimationi nihil detractum volumus, evolvere potuisse, nedum ut in Talmudis lectione multum fuisse opinemur, hancque potestatem ei concedamus ut de illo opere arbitrari queat, quando Cicerone pro Fontejo teste, tantum *verbo Arbitror utimur, cum ea dicimus iurati, quae comperta habemus, quae ipsi vidimus*. Ergo, si quis historiam Judaicam a prima origine, ad fatale usque Reipublicae excidium nosse velit, huic praeter Sacrarum literarum tam Veteris quam Novi Testamenti, etiam Iosephi lectionem omnino commendamus. Sed vero, si porro progredi, si scire desiderat, quae fuerit forma illius Templi cui soli ex omnibus quotquot olim in orbe universo fuere condita, Deus aeternus non tantum gratia sua, sed et humanam formam indutus prasens fuit; quae pertinuerint ad munus Summi Pontificis; quibus ritibus Sacerdotes sacrificia et holocausta obtulerint; quomodo officio functi sint Levitae; qua ratione Sabbati caeterorumque dierum festorum ac totius Jubilaei anni, peracta sit religio: Item, quae observata fuerint, cum mulier de adulterio suspecta

[p. 68]aquis amaris potionabatur, cum hircus in desertum mittebatur, cum Sacerdotes, hominum, aedium, vestimentorumque lepras inspectabant, cum ob repertum fortuito occisum iunx decollabatur, cum quis Nasiraeatui se devovebat, cum jejunium publicum aut privatum celebrabatur, cum dabatur iusjurandum. Pariter si discere quis expetat, quae leges obtinuerint in foro, qui Magistratus ius dixerint, quae, et qualia usu recepta fuerint supplicia, quomodo bellum gestum sit. Aut, quomodo contracta sint matrimonia, et per divortium iterum soluta, quomodo primogenitorum facta sit redemptura, quibus casibus Fratris ducta sit, vel exuto calceo repudiata, quae ingenuorum quae servorum fuerint conditio: Nec minus, quomodo rusticati sint Iudaei, quomodo araverint, et severint, quomodo plantaverint, quando messem frugesque in horrea collegerint, quomodo vindemiaverint, quomodo decimas utrasque, et ...greek words... ex proventibus segregaverint, quomodo terrae quietem concesserint, quo pacto armenta et greges aluerint. Denique si perspectum habere quis cupiat, quomodo funus curaverint Iudaei, et ab inde, aut aliunde contracta immunditiae se liberaverint, quomodo sepulchra effoderint, quare et cui bono calce ea dealbaverint: haec, inquam, aliaque ejus generis explorare, si quem libido tangit, Talmud consulendum est, nam ista, illius verum sunt et genuinum argumentum, ad harum rerum memoriam servandam, earumque usum in futuris Messiae temporibus revocandum, unice fuit conscriptum. Cum autem nihil non ex praedictis ad intellectum sacrarum literarum conferat, iterum hoc intrepide dicimus, non esse in orbe librum, qui iis, quae extra fidem moresque vivendi in Scripturis habentur, majorem lucem foeneretur, quam Talmudicae Pandectae. Tangit aliqua ex narratis Iosephus quoque, sed carptim et breviter hoc fecit, nec plene instruit lectorem: unde ipse quoque subinde uberius ex Talmude petita declaratione, summopere indiget. Fieri potest ut haec causa sit, quod eximius et utilissimus Scriptor, tam diu desertus jacuit, nec explicatorem invenit, etiamsi publica vota, ut tandem aliquis in medium prodiret, saepe flagitarent; atque interea haud magni momenti libri, Annotationibus, Observationibus, Castigationibus, et Commentariis prorsus onerarentur.

[p. 69]Nimirum, deprehenderunt utique, qui in exponendo Iosepho periculum fecerunt, quod ad hanc rem, animum, Graecorum Latinorumque Scriptorum lectione subactum afferre, minime sufficiat, sed alia insuper praesidia, quibus ipsi carebant, requirantur. Samuel Petrus tamen, Vir divini humanique juris, et literaturae quoque Hebraicae non minus ac Graecae et Latinae

peritissimus, fertur luculentum Josephi Commentarium reliquisse, quem utique in pretio haberemus, si extaret. Quia vero illum fortuna nobis hactenus invidit, nunc spes et expectationes nostrae in *Stephanum le Moyne* conversae sunt, quem nihil doctrinae profundioris latet, quique iis adminiculis, quibus ad Josephum emaculandum illustrandumque opus est, abundat, proindeque huic operi etiam pridem feliciter manum admovit. Cui praeclaro Viro, qui nos in Gallia peregrinantes, Rothomagi ubi tum morabatur, benigne humaniterque tractavit, novum in Academia Leidensi honorificum munus Professionis Theologicae palam gratulamur, Deumque rogamus, ut tantum Virum, emolumento Reipubl. literariae diu servet sospitetque, et bene evenire sinat, quae publice profutura meditatur. Supra traditis illud addendum, cum Talmud pro Corpore Legum et Antiquitatum Judaicarum venditavimus, hoc praecipue de Mischna intelligendum esse, quippe, quae huc spectantia, ordine, et eleganter, sine ambagibus, sine fabularum incrustatione persequitur. Neque vero ibi traditorum fidem temere elevare licet, nam plerique, qui ad ejus compositionem symbolam contulerunt, Hierosolymitanam urbem ante destructionem, quaeque ibi, et in regione moribus recepta fuerant, usurparunt oculis. Quamobrem de his rebus testantibus concedendum. Sane, offert se nonnunquam dissensus inter Magistros, et diversas diversorum notare licet sententias. Sed, id plerunque ob rem nullam, aut saltem levem accidit, nec summam causae magno officit incommodo. Rationes discrepantiae varias allegare possemus, praecipuarum autem meminisse satis sit. Nimirum, ut haereses Judaeorum nunc taceam, aemulatio ingens, quae inter Hillelis et Schamaei sectas erat non minus hic, quam in Philosophorum distinctis Scholis, multas contradictiones peperit, quin et discrimina circa mores et vivendi consuetudinem.

[p. 70] Et vero, tam pertinaciter utriusque disciplinae alumni sua tuebantur dogmata, ut in Eruvin c.2. per universum biennium ac semestere insuper, de eo solo problemate, acerrime contendisse legantur; Num creari, aut non creari hominem satius fuerit? Conferenda sunt, quae huc facientia Lighthootus ad Matthaei 10,34. congescit. Potuit quoque apud nonnullos, in rebus ab aevo suo remotis, et quae non nisi ante deportationem Babylonicam obtinuerant, ex nimia vetustate, traditioni labes aliqua adhaesisse, ut minus sincere ad hos, quam ad alios perferretur. Adde, quod ex conditione rerum humanarum, ipsi etiam ritus Judaeorum, quandoque mutationem passi sunt, imprimis cum Graecis ac Romanis Dominis subjicerentur; itaque de aliis atque aliis temporibus loquentes, necesse est contraria prodant. Praeter hanc autem varietatem, nullo fere Mischna laborat vitio, nec aliquid habet, quod valde reprehensionem incurrat. Iam Gemara, supplet quidem interdum Mischnae defectus, atque ritus aliquos antiquos uberius enarrat, verum id rarius contingit. Circa illud maxime occupatur, ut eorum, quae in Mischna tradita sunt, causas, rationes ac fundamenta pervestiget, atque doceat, cujus ex dissidentibus Magistris opinio tanquam verior sit amplectenda. Julianus Jctus in l 20.II de Legib. haud abs re professus est: *Non omnium quae a majoribus constituta sunt, rationem reddi posse*. Sed Gemaricis Doctoribus alia mens fuit, iique conantur ubique ...greek words... exsculpere. Tanta autem plerunque haec peraguntur disputandi subtilitate, ut vincant illae altercationes propemodum humani ingenii aciem, et sola traditione, inter Judaeos, earum explicatio habeatur. Ibi vero, is contentionis aestus, nonnunquam longissime a scopo abripit eos qui argumentis inter se putant, ita ut nulli Mercurii et Lares ipsos amplius in viam reducere possint, sed tandem ad fabulas nugasque deferuntur, atque his plusculum indulgent. Eo pacto Gemarae disciplina, cum nulla re magis comparari potest, quam habitu temporum illorum, quae hoc sesquiseculum proxime praecesserunt, ubi qui ingenio valebant, in Scotistas, Thomistas, aliasque Sectas divisi, nec contenti, ostendisse, quem usum in gravibus arduisque Theologiae capitibus, praebere queat sana ratio, et, quae ex ea nata est, Philosophia; cum

[p. 71]ibi non se sisteret illorum perspicacia, nec alia haberent in quibus occuparentur, ad summas inanitates prolapsi, et nodum in scirpo quaerentes, argutiis subtilissimis omnia repleverunt. Dum alii contra, minus ad haec apti, in coenobiis latitantes, ut divite copia rerum abundarent animum ad fingendas fabulas, tum de Sanctis in coelo agentibus, tum de iis quos purgatorii flammis ustulari credebant, transtulere. Illud discriminis inter Scholasticas et Gemaristarum intercedit disputationes, quod Scholastici semper modum reperiunt, quo suas tricas expediant, et se exsolvant difficultatibus quas ipsi excogitarunt. At Gemaristae, saepenumero omnibus discussis, denique irretiti haerent, tanquam mus in pice, et liberationem a solo Messia praestolantur. Circa fabulas dubitet quis, utrae magis ineptae sint, Gemaristarumne, an Monachorum? nec mihi hunc id negotii sumo, ut utrasque inter se componam. Fecere hoc pridem ipsi Judaei, qui Gemarae tradita apud nos infamari videntes, ut par pari referant, nostrorum Sanctorum Legendas nobis objiciunt, quibus nos remordent. Atenim, uti Monachorum commenta quaestum iis praebuerunt maximum, ita nec Gemaricae fabulae omni prorsus carent utilitate, sed his nobis adversus Judaeos disputantibus, vehementer opus est, ut absurditatem illarum ostentando, sanioribus nostris, de Deo, Christo Redemtore, totaque oeconomia humanae salutis dogmatibus, tanto majorem apud ipsos verisimilitudinem conciliemus, et credulitatem. Quae hactenus de Talmude dicta sunt, si quis citra praejudicium animo recte perpendat, oportet fateatur, nequaquam in id vires et consilia conferre debere Christianos, quomodo Talmudicum opus e medio tollere, et delere queant, sed potius ipsorum multum referre, ut illaesum servetur. Quin, si maxime tam perversum, pravumque esset, ac plerique existimant, ne sic tamen Judaeorum manibus illud eripere, et in ignem conjicere conveniret. Nam, et inanis est is conatus, quia Talmudis exemplaria toto orbe dispersa sunt, ut in uno aliquo loco ejus facta proscriptione, facile jactura aliunde suppleatur: et, cum vident Judaei, id agere Christianos, ut Talmud eradicent, tanto magis id propagare nituntur, tantoque acriore diligentia illud addiscunt. *Omnium rerum cupido languescit*, ait Plinius junior, *cum facilis occasio est*:

[p. 72]atque hoc de Talmude quoque obtinet. Etsi enim summa illius inter Judaeos autoritas, non tamen ei magnopere invigilant, cum usum in vita praestet exiguum, et praeterea studium illius plenissimum sit difficultatis. Vulgo igitur negligitur, et ceu Cl. Buxstorsius in Synagogae c.46.ex Abarbanelis Nachalat Avor annotavit, saepe Rabbini sive Doctores creantur, qui vix unum Tractatum Talmudicum legerunt. Veritatem asserti, comprobant experientia, etiam in Germania nostra, ut nihil de Lusitanis et Italis Judaeis dicam, qui uti in Germania degentibus, plerunque ditiores, ita semper fere etiam rudiores deprehenduntur. Haud uspiam magis florent Talmudica studia quam in Polonia, eamque adeunt ex aliis regionibus, qui solidioris eruditionis desiderio flagrant, atque prae caeteris eminere cupiunt. Sed, paucissimi etiam ex his, ad illud doctrinae fastigium evadunt, ut integri Talmudis jactare queant peritiam. Sufficit tres Bavot, itemque tractatum Gittin, et alios quosdam insigniores fideliter didicisse, etiam his, qui Judices, aut Mystagogi, sive Scholarum Magistri evadere postulant. R. Zacharias ante hos viginti circiter annos, Viennae Austriacae novam Synagogam suo aere e fundamento excitaverat, egregiam specie, addideratque illi Cheder, sive ut sic dicam Museum, in quo discipuli viginti quatuor illius quoque sumtibus alebantur, qui ita operas inter se dividebant, ut eorum semper aliqui, interdiu noctuque Talmudis lectioni alternis vacarent, nec unquam fieret cessatio, nisi in Sabbato, cum ex instituto gentis, publicas in Synagoga preces fundere necesse erat. Verum, nimis breve fuit, illud, quod conditoris opinione, quin et dispositu provisuque, aeternum continuumque esse debebat Talmudis studium, et ejectis urbe Judaeis, Synagoga meliorem Templi Christiani habitum induit. Audio, alibi gentium, et imprimis Hierosolymis, reperiri similes Talmudicas perennes Scholas, certum tamen est, rariores extare, et caeteroquin de Talmude discendo, communiter non

admodum laborare Judaeos, cum, ceu innui, vix ullum ex ea re hauriri queat commodum. Illud fortasse excipiendum, quod in iis quae in Scholis, circulis, et conviviis habentur concionibus, ex Talmude et Midraschim petita dicta, inter se committunt, et omnis generis griphos sic efformant. Quanquam, ad talia quoque

[p. 73]minime exacta Mischnae et Gemarae notitia requiritur, et librum En Jacob tenere hic juvat. Complectitur is, per saturam, Gemarae jucundiora quaeque, ritus, historias, fabulas, et Sacrorum dictorum, sive rectas, sive contortas explicationes. Ista Excerpta tam familiaria sibi reddunt doctiores inter Judaeos, ut fere memoriter illa teneant, haec raro de manibus deponunt, sed semper lectitant, atque junioribus exponunt. Et vero, ex eodem hoc opere pleraque deprompta fuere, aut saltem in eo habentur, quae Christiani, Talmudica, hoc est Gemarica, in hunc usque diem allegarunt. Atque haec una et sola causa est, publici, qui invaluit, erroris, Gemaram nihil aliud quam fabulas continere. Nempe, quia quae sunt ejus generis, in peculiarem fuerunt relata librum, et breve quasi florum corpusculum ex illis effectum est, cujus odor se diffudit, et Christianis quoque suboluit, quorum plerosque etiam in Hebraicis doctissimos, Gemarae reliqua et potiora, sua difficultate procul arcuerunt. Quod si autem Celsi JCTi sententia, *Incivile est, nisi tota lege perspecta, una aliqua particula ejus proposita, judicare, vel respondere*: quanto minus ferendum, ut ex paucis minutisque frustillis, de universa Gemara fiat judicium? Nemo enim hactenus ex nostris repertus est, qui vel unum Gemarae librum, integrum, sit interpretatus, publicaeque luci exposuerit, ut constare palam queat, qualis Gemarae genuina sit facies, quae corporis habitudo. Solus Christianus Gerson, e Judaeo in Christianum conversus, caput aliquod Gemarae totum Germanice recensuit, sed animo comedendum et deridendum illud proponendi, quod necesse est eveniat, cum talia in vernacula, crude sine declaratione eduntur, quorum scopum ne eruditiores quidem caperent, si latine essent tradita. Minus igitur, quam Christianorum fert opinio, Judaei Talmudica studia excolunt, quippe, quae ad meram eruditionis ostentationem comparata, scholae potius quam vitae inserviunt. Nam, cum quae controversia oritur, cum jus inter litigantes dicendum, non ex Mischna aut Gemara decisio petitur, sed Europaei nostri secundum Schulchan Aruch, Orientales, secundum Maimonidis Jad sententiam ferunt, qui libri veterum scita et constitutiones nude et in legum formam exhibent. Verum enim vero, si quando Christiani Judaeos Talmudis

[p. 74]lectione prohibere, atque illud e medio tollere satagunt, tum quidem hi tanto audaciores contra ire solent, et in eo discendo tuendoque nec industriae parcere, nec sumtibus. Est in hanc rem memorabilis, et si consilium ac intentio spectentur, paene dixerim invidenda historia, in Schever Jehuda, quem librum Georgius Gentius ex Hebraeo latinum fecit, ubi pag. 399. legimus: *Ex literis Fessa Africae urbe missis intellexi: Multos Hebraeorum, qui ex Hispania ejecti fuere, cum mala ingentia ultra ferre non possent, quibus in itinere, dum in exilium properant, jactabantur, partim in Hispaniam reversos, partim vero in obviis pagis consedissee. Inter illos, qui in Fessa regnum evaserunt, repertae sunt ducentae viduae, partim ex numero illarum, quarum maritos, nulla prole relictas, certo obiisse constabat; quorum fratribus nubere lege tenebantur; qui, cum nusquam invenirentur, ipsae novis nuptiis misere frustratae fuerunt. Partim vero ex illis, quarum mariti desiderabantur; sed an certo periissent, parum compertum erat: atque sic per legem aliis nubere prohibebantur. Hae omnes, animis opibusque concordantes, ad urbem Saleam contenderunt; ubi magnis aedibus constructis una habitarunt, sedula manuum opera quaestum facientes: quem omnem, excepto pauxillo, quod vitae parce sustentandae satis esset, alendis studiosis suppeditabant. Nolim vitio vertere Autori, quod narrationi huic sequens subjecit ...greek word...: *Illustre rarae pietatis exemplum, in justissimis viduis omnis aeternitatis**

tabulis merito inscribendum. Acciderunt ista A.C. 1492. quo Ferdinandus et Isabella Castellae Reges, omnes Judaeos, qui innumero numero erant, universa ditione exegerunt. Ex eadem hac gentis clade ac persecutione, Isaaco Abarbaneli, recentiorum Judaeorum facile Principi, et cui ideo Grotium in Annotatis ad l.1. de Jure Belli et Pacis cap. 2. n. 6. singulari indulgentia, Illustrissimi elogium tribuere non piguit, occasio nata est, literarum studia calidius intentiusque tractandi, et praeter alia, multa etiam adversus Christianam religionem, quae, absque illo exilio fuisset, nunquam meditaturus erat, scibendi, acuite tum illius ingenium cote calamitatis. Nam sic ipse in fragmento quodam apud R. Gedaliam in Schalschelet Hakkabbala pag. 64. quo libros a se compositos percenset, denique de se testatur: ...Hebrew text...

[p. 75]...Hebrew text... Id est: *Omnes istos commentarios librosque composui, postquam patrio solo egressus sum. Prius enim in regum Aulis occupabar, neque otium mihi erat ad meditandum, aut peritia ad scribendum, diesque meos in vanitate, et annos in solitudine consumpsi, ut divitias et honorem mihi pararem: atque sic etiam istae opes male rursus periere. Postquam autem vagus profugusque in orbe esse, et argento egere occoepi, tum vero sacras literas sum scrutatus. Ergo, quia nec aequum, nec proficuum est, Talmudicos libros Judaeis praeripere, et in rogam inferre, illud unum relinquitur, ut Christianum Gersonem audiamus, virum, quod diximus, e Judaeo Christianum factum, et qui eapropter quae ad conversionem popularium conducunt, recte probeque nos monere potest. Ejus autem, in libello de Talmude Judaeorum part.2.c.18. consilium votumque legitur: **Ich wolte lieber wunschen/ das alle gelehrte Christen/ auch den Thalmud lesen konnten/ auf das sie die Juden auch aus ihrem Thalmud uberzeigen/ und den Apostolischen Catholischen Christlichen Glauben daraus beweisen un darthun konnten. So wurden sonder Zweifel dem Herrn Christo mehr Juden zugefuhret werden/ als leider jetso geschiehet.** Quae, Latine sic sonant: *Optarem potius, omnes inter Christianos Eruditi Talmud legere queant, quo Judaeos etiam ex ipso eorundem Talmude convincere, et religionem Apostolicam Catholicam Christianam inde tueri ac defendere illis liceat. Hac ratione sine dubio plures Judaei ad Christum perducerentur, quam nunc, proh dolor! fieri contingit.**

Plane eadem persuasus fuit, qui sub initium XV. Seculi Ecclesiam Romanam, etsi non citra status controversiam, rexit Benedictus XIII. Pontifex. Etenim, minime omnium Gregorii IX. et Innocenti IV. Praedecessorum de Talmudicis libris e medio tollendis probavit placita, sed potius, si quis alius, certe solus Romanorum Pontificum, solertissime perspexit, non tantum bona quae insunt illis scriptis, sed et mala quoque, in Christianae rei commodum converti posse. Proinde, utrumque hoc negotium dedit Hieronymo de Sancta Fide. Primum, ut Judaeis ex propriis ipsorummet libris veritatem Christianae religionis probatam daret; et deinde, ut quae inhonesta, impia et blasphema iidem complectuntur, sedulo exciperet, ac in unum conferret. Juvat de gemino

[p. 76]hoc mandato audire ipsum Hieronymum: De priore inquit: *et quamvis in erronea doctrina per dictos Rabbinos ordinata, et per Judaeos ad praesens observata, quae Talmud appellatur, quam plurimae vanitates, haereses, et abominationes sint insertae, non solum adversus Legem Evangelicam, verum etiam adversus Naturae et Scripturae Legem, divinam bonitatem, essentiam et omnipotentiam, propter quae praedictum Talmud et Observatores illius nimirum veniunt acriter puniendi. Tamen cum toto hoc intentio domini nostri Papae, pro nunc non est, nisi solum jubere, quod per proprias suorum (Judaeorum) Doctorum auctoritates, eis probetur, dictam conclusionem fore veram. Scilicet, Dominum nostrum Jesum Christum esse fuisseque verum Messiam et in Lege Prophetarum, quem ipsi praestolantur.* De altero mandato sic loquitur:

Mandavit Sanctitas ejus, mihi Hieronymo de Sancta Fide, familiari et Medico suo, licet insufficienti et indigno, quatenus per libros et volumina dicti Talmud occulte discurrens, quasdam ex abominationibus illis exciperem, et annotarem earum errores, et in quibus libris et capitulis continentur, ut sublimis Sanctitas et sapientia sua, in ejus audientia informata, posset de justitiae remedio providere, et sicut ejus officii et dignitatis onus postulat et requirit. Haud somniculose imperata haec exequutus est Hieronymus, composuitque libellum duplicem, quorum uno Judaeos suo gladio jugulare annititur; posteriore, prave ab illis dicta sex omnino capitibus enarrat. Nempe, primum tractat de his quae sunt contra caritatem et humilitatem, legemque naturae. II. De his, quae sunt contra Dei servitium et ejus perfectionem. III. De his, quae sunt contra Legem Mosaicam et Prophetas. IV. De vanitatibus, decisionibus, et vitiis in Talmud contentis. V. De his quae sunt contra Catholicam fidem, et Salvatorem nostrum Jesum Christum, minime tolerandis. VI. De his, quae sunt in damnum maximum et interesse Christianorum participantium cum Judaeis. Extat uterque liber, in Bibliotheca Sanctorum Patrum Tomo IV. sub quorum finem subjungi videas ad lectorem ...greek word...: Nota, qui legis, quod Anno MCCCCXII. de mense Augusti, hic liber utilis sine contradictione, adversus perfidiam Judaeorum compilatus fuit per Venerabilem Doctorem, Magistrum Hieronymum de Sancta Fide, olim Judaeum: ex cujus recitatione ultra quinque millia Judaeorum conversi sunt ad fidem Christi. Unde omnis fidelis Christianus hoc opus utile, ex debito debes memoriae tradere, tanquam munus ab aethere legatum. Atqui, in secunda parte operis, Judaeorum affaniae et horribiles blasphemiae, simpliciter et nude tantum recensentur, magna copia, nec magis unquam eas vidi coacervari. Hanc tamen ipsam, aequae ac priorem Sectionem, servandam esse, censuit et illa, quae et post secuta est,

[p. 77]aetas, atque utramque dignam reputavit, quam cum elogio divini muneris omnibus Christianis ediscendam proponeret. Neque vero causae sic agendi sentiendique deesse poterant, si quidem vera sunt, quae de conversione Judaeorum post illius commentationis praelectionem, sequuta, perhibentur. Compellit me propositi ratio, ut quaedam ex Partis secundae capite V. huc transcribam. Inter alia sic ibi legimus: *Est mihi facere summe necessarium, ut sanctissimi Domini nostri Papae praeceptis obediam, cujus Sanctitas ipsorum errorum et injuriarum, et iniquitatum rationem vult habere, et in quibus Talmud tractatibus, libris et capitulis, continentur, per quos sunt scripta Rabinos, ut ipsius Sanctitas fidei Catholicae reverentiae et honori (Dei justitia praevia) valeat providere, prout suae competit Sanctitati. Primum itaque declarant in Talmud, quod Sancta Dei et Domini nostri Jesu Christi quatuor Evangelia sunt merito comburenda, quod habetur in Sabbath. Et dicit Rabbi Joseph, quod talis executio in die festo fieri debet, excepto quod nomina Dei, quae sunt in illis, debent assumi, et sequestrari, et caeteri libri comburi. Rab dicebat, imo etiam cum eisdem nominibus comburi deberent. Item reputant sanctam doctrinam domini nostri Jesu Christi, et Sanctorum ejus Apostolorum, idololatria deteriora: et hoc dicit R. Moses de Aegypto, in libro Madda, in lectionibus Idololatriae: Centum et novem Christiani idolorum cultores sunt, prima feria est dies interitus ipsorum, et ideo prohibitum est in tali die conversari eisdem, neque in alia die quacunque interitus eorum: et glossat R. Salomon, quod interitus hoc loco sumitur profesto.---Insuper infideles ipsi et iniqui, attribuunt Redemptori domino nostro Jesu Christo omnes malitias, et injurias et contumelias, quas possunt imaginari. Primum quidem eum maleficum dicunt, ut habetur in Sabbath cap. qui aedificat. Dicunt enim, quod Jesus Nazarenus duxerat secum de Aegypto fictilia et interclusit ea femori suo quibus mirabilia faciebat, et inducebat plebem ad credendum, quod ex propria virtute faciebat, etc. Item dicunt in Herubincap. Faciens tabulas, quod deridens omnes Doctores, vel unum ex verbis Doctorum Talmud, in stercore foetido et profundo inferni purgatur. Et dicunt, quod quidam*

Doctor, cum conjurationibus fecit exire Balaah et Jesum Nazarenum de inferno, et interrogavit Balaah quam poenam patiebatur in inferno? qui respondit: quod puniebatur in caldaria plena spermate. Et interrogant Jesum, quam poenam patiebatur? qui respondit, quod coquebatur in caldaria plena stercoris ferventis.---Insuper etiam sciendum est, quod quodocunque unus ipsorum pessimorum et perfidorum infidelium intra se nominat aliquid, Christianitatem aut fidem sanctam Catholilcam importans aut demonstrans, illud denominant ita turpibus

[p. 78]*ita inhonesta, ita sordidis verbis, sicut pejus aut turpius pronunciari potest in Hebraico suo sermone, et magis effraenate et impudice. Nam de Genitrice Salvatoris mundi, primo illam pollutam appellant mundi: alii publicam meretricem: Apostolos et Christi martyres, lenones; Sanctas vero, meretrices; sacratam hostiam, corpus pollutum: Crucem Christi, abominationem; Ecclesiam vero, errorem: et praedicationem dicunt ululationem; Dominum nostrum Jesum Christum dicunt spurium; Sacerdotes Dei, tonsos; et tonsuram sacerdotalem, decalvationem. Diem Veneris sanctum diem, profanum: diem festum, ruinam: et parvulos Christianos, reptilia; sponsum et sponsam murilegum et murilegam: et orationem, defectum. Possent quaedam circa ista moneri. Nam, non satis accurate horum arcanorum proditorem, ea quae Talmudici, hoc est Gemaristae effati fuerant, recitasse, vel illa arguunt, quae circa hujus fragmenti initium, adversus Domini nostri Jesu Christi quatuor Evangelii promulgati esse asserit. Nos integrum locum, quem innuit Hieronymus, supra attulimus, in quo nullus de Evangeliiis sermo, et adeo verisimile est, alios omnes potius Christianorum libros, quam Evangelia significari. Sic etiam in iis, quae mox apud eundem sequuntur, aliqua latine expressa sunt negligentius, aut prorsus imperite. Sed de his in praesentia disquirere supervacuum foret, etsi ab eo tamen mihi non tempero, ut cavere jubeam, ne quis credat, eas quae post citatum ex Herubin sacrilegum dictum, subjiciuntur maledicae voces, in Gemara omnes legi: Secus se res habet, et ista convitia post Gemaristarum tempora nata sunt. Caeterum, revocavit nos Benedictus XIII. Pontifex in semitam, quam, alioversus vagando, reliqueramus. Etenim illius, et eorum, qui Hieronymi de Sancta Fide opus non suppresserunt, autoritate sententiaque probatur, haud alienum esse a pietate Christiani hominis, ut liber legatur, qui totus fere nil nisi cento est eorum, quae Judaei impie ac stolide effutiverunt. Quamobrem ne opus quidem est ad recentiorum exempla provocare, qui similiter Judaica deliria, non parca manu, aliis tamen multis de suo subinde additis, cum quadam quasi interpolatione oculis mortalium exposuerunt. Horum praecipui sunt Antonius Margarita in libello de fide Judaica; Buxtorsii, iteratis editionibus in libello de Synagoga; Christianus Gerson in libello de Talmude; Ernestus Hessen in flagello Judaeorum, aliique. Nisi quod Anno 1649 Venetiis denuo Melchior Palontrotti*

[p. 79]*libellum ex meris Judaeorum et praecipue R. Salomonis Jarchi absurditatibus, ordinem librorum Scripturae V.T. sequendo, compilavit. Is titulum habet: Raccolta di molti errori et chimere sognate da Talmudisti sopra l'espositione della Bibbia, e riferite particolarmente da R. Salomone, doue si vede la gran cecita, nella quale e caduto l'Ebraismo, per non hauer accettato la vera luce Giesu Christo Signor nostro, vero Dio d'Israel. Id est: Collectio multorum errorum et chimaerarum quos Talmudistae in expositione Biblicorum somniarunt, et imprimis R. Salomo retulit. Ex iis apparet magna caecitas in quam prolapsa est gens Hebraea, quia non acceptarunt veram lucem Jesum Christum, Dominum nostrum, verum Deum Israelis. Buxtorsius senior quoque saepe pollicitus est, daturum se nobis librum aliquem, de Judaeorum contra Christum et Christianos eorumque religionem plusquam Vatiniano odio, blasphemiiis diris, et execrationibus, quem tamen laborem perficere, aliae viri occupationes impediverunt.*

Note by transcriber: In the Addenda section of his book, Wagenseil has additional material to be added after "aliae viri occupationes impediverunt." This material is as follows:

[Addendum for p. 79:]Refer huc, quod Eruditissimus Vir, et Angliae ornamentum, Eduardus Pocockius in c.8. Notarum ad Portam Mosis, bene multa, quae Inquisitores ex Kimchianis in Prophetas Commentariis tanquam in Christianam religionem injuriosa, eraserant, iterum restituit.

De reliquo, quia non contenti fuerunt Judaei, hinc inde suis libris quaedam quibus Christus Servator, ejusque doctrina exagitantur, immiscere, sed ea quoque illos dementia cepit, ut, quamvis clanculum, integris Commentariis Elencticis ex professo Christianam religionem impugnarent, hos quoque libros, ii qui forte fortuna in tam horribilia secreta inciderant, evulgare, et publicae luci exponere non dubitarunt Christiani Zelotae. Nullum autem magis atrox, magis detestandum scriptum adversus Christum Dominum unquam conceptum est, quam libellus Toldos Jeschu. Hujus tamen compendium, pridem Porchetus Salvaticus, Genuensis, Monachus Carthusianus, in libro Judaeis opposito part.2.c.11. exhibuit, atque adeo Lutherus exinde id Germanicum fecit, et in Tomo 8. Jenensi pag. 119.b.seqq. repraesentat, unde recentiores multi descripserunt, suisque inseruerunt commentationibus. Vir Clarissimus, Theodoricus Hackspanius, quo magistro Hebraeae linguae tirocinia posuimus, et cujus nunc in Academia hac, utinam bene merentes, locum implemus, cum Judaeorum librum Nizzachon, qui Christianam doctrinam unice confutare, omniaque Prophetarum quibus confidimus, vaticinia, nobis praeferre nititur, nactus esset, nulla more interposita nude Hebraeo sermone, illum praelo subiecit. Ex hoc infelicis ingenii abortu, postea Sebaldu Schnellius, quo et ipso olim praeceptore usi sumus, vir ante

[p. 80]multos tum eruditione, tum pietate, succenturiato labore, quaedam frustatim latine interpretatus est, ac palam evulgavit. Ad hunc pium religiosumque hominem, postquam deventum est, nostra nunc in illius, quod suspicimus, exemplo, se sistit ab autoritate factisque veterum et recentiorum petita oratio. Imo potius eam terminamus, eruditis versibus, quibus ipse in dedicatorio carmine fragmenti cujusdam Lipmanniani, quod Latinitate donaverat, sic pro sua causa institutoque peroravit:

*Quisquis Latinum, quicquid ad sacros, legis
Psalms Davidis, ac Prophetarum librum
Lipmannus arcano annotat volumine,
Sentire bene te par erit, si sis bonus.
Non Christianis subdimus tectis faces,
Et fatuus ignis est, neque mala ponimus,
Quae excludet alter, ova corvi daemonis.
Melior sedet mens pectori, datae memor
Mutare fidei sperno ferrea aureis.
Videre caecitatem et ingemiscere
Genti misellae, quibus arenis fluctuat,
Solidumque rupem Christianismi impetat,
Chartacea ista lectione licet. Sed et
Ab impotente robur hoste trahes. Times?*

*Non dicta, non haec scripta censeo tibi.
Non qui venena tractat, ocyus tumet
Peritus, imperitus abstinens sapit.*

Nempe supervacuum prorsus est, ab humana autoritate in hoc negotio praesidium porro petere, et per eam probatum dare, quod nullum nefas faciat, qui Judaeorum adversus Christiana sacra objectiones ac blasphemias, modo fineque legitimis, mittit in lucem. Atqui, rei istius ipsum Spiritum S. habemus autorem, qui in Novi Testamenti libris multoties, non solum versuta ac impia argumenta, quibus Servatori nostro subinde molesti fuere Judaei, recenset, sed nec a convitiis ac scelestissimis eorundem vocibus repetendis abstinet. Illo narratore scimus, Dei filium Samaritanum, helluonem, et ardelionem audisse; scimus objectum ei fuisse, quod daemonium teneat, quod daemone adjutore in patrandis miraculis utatur; scimus ex ejusdem relatione horrendos sarcasmos, quibus in cruce pendens et jamjam moriturus Dominus

[P. 81]fuit petitus. Ergo dubium nullum relinquitur, haec quoque, ceu reliqua omnia,...greek words... fuisse scripta, et posse pium ac Christianum hominem, bonum pharmacum parare etiam ex illis venenis.

Et vero, (quo altera hujus Dissertationis pars continetur) haud aliud de posteriorum Judaeorum scelerate dictis scriptisque adversus Christum et ejus Evangelium pronunciare oportet, nec enim vel ista sua carent utilitate. Scilicet, nos Christiani, ex lectione ejusmodi librorum, agnoscamus ...greek words... quam Deus Judaeis immisit; agnoscamus illam ...greek word..., illud ...greek word... quod oculos eorum veritatem intueri non sinit. Perpendamus diligenter, et stupeamus, quam nihil remiserit recentior Judaeorum natio, etsi multis afflicta malis, a priscorum, qui Christi aevo vivebant, impietate, ita ut semper usque et usque progenies vitiosior prodiisse videri queat, et ideo indes magis magisque in ...greek words..., quadret acerba Stephani objurgatio: ...greek text... . Semel nosse licet, illam, de qua ipse, qui *primus et novissimus, qui fuit mortuus et vivit*, apud Johannem in revelationibus queritur, ...greek text..., ut eam perpetuo fugiamus, exhorrescamus, et abominemur; ut tanto magis in amorem Numinis rapiamur. Siquidem, tum demum vere nostra intelligimus bona, cum Judaeorum contemplamur miseriam et inanias; illorum tenebrae faciunt, ut majore quodam fulgore coruscet Christianae doctrinae flammeum jubar. Huc respiciens S. Augustinus lib. de vera relig.cap.6. eleganter ait: *Ecclesia utitur gentibus ad materiam operationis suae; Haereticis, ad probationem doctrinae suae; Schismaticis, ad documentum stabilitatis suae; Judaeis, ad comparisonem pulchritudinis suae*. Ista consideratio, desperatae ac perditae conditionis Judaeorum, non potest non intimos sensus ciere ad gratias agendas Deo, pro tantis beneficiis, et ad rogandum eum supplicibus votis, ut servet nobis sua munera, neque a se nos segreget, aut deferat. Cautos nos praestabunt Judaeorum errores, ut verbum Dei reverenter et caste tractemus, nec nostrorum praejudiciorum ei affricemus aeruginem, aut imbellis ingenii decempeda sacrosancta metiamur

[p. 82]mysteria. Haud enim aliunde Judaeis illa lerna pravarum opinionum, quam quia divinas literas neglectim habent, rarique inter eos Prophetarum libros lectione dignantur, contra omnes ad unum suas ...greek word..., et majorum, saepe futilitatis plena commenta, Scripturae oraculis longe anteponunt, tenentque mordicus. Hinc illae lacrymae: Hunc sui verbi contemptum vindicat aeterna Veritas, ...greek text... . Porro, blasphemiae perditorum hominum cum mentem subeunt, nisi lapides sumus, aut saltem infrunito animo, semper nos impellent, ut pia oscula figamus Filio, ne ipse nobis quoque irascatur, et in via male pereamus, atrociolemque Judaeis patiamur condemnationem. Atque, sic impii Judaeorum libri, multum facere possunt, ad nostram erga

Deum pietatem promovendam, augendumque timorem, quo majestatem illius vereri nos par est. Sed et amplius, iidem vehementer conferent, ut officio nostro in amando proximo recte defungamur, atque sic utramque paginam divinatorum praeceptorum, quantum fert humana imbecillitas, impleamus. Nam, ex sola lectione virulentorum librorum quibus Judaei nostrum petunt Servatorem, ejusque allatrant doctrinam, complectimur vim et sensum, Paulini, de iis hominibus pronunciati: ...greek text... . Monstrant quippe haec scripta, quantus ipsis insit religionis suae propugnandae fervor, quanta Deum patrio more colendi contentio, quantum alieni cultus fastidium: quamque non vereantur capitis, imo internecionis suae gentis periculum adire, modo his affectibus indulgere, suamque exercere queant ...greek word... . Unde simul relinquitur, idem nobis agendum esse, quod in hac causa Sanctus egit Apostolus, qui sic jam de sese testatur: ...greek text... . Hoc exemplum imitemur, rogemusque ardentissime Christum nostrum, ut ipse verus animarum pastor, innumeras in montibus impietatis errantes Israelis oviculas, non ultra infernali lupo praedae esse sinat, sed ad Ecclesiae ovile perducatur, et tandem ex nobis iisque unum efficiat gregem. Juxta cum votis his feriis, summa ope niti nos decet, ut Judaeis viam salutis comiter monstremus, atque ad

[p. 83]agnitionem illos perducamus coelestis veritatis. In hoc munere exequendo, rursus summum subsidium praebent libri arcani adversus Christianam religionem ab hominibus istis compositi. Etenim revelant nobis in quibus haereant, quid eos sollicitet, et unde proveniant, hae, quibus agitantur, intemperiae. Debet autem omnia ista intime habere perspecta, quisquis cum Judaeis de religione miscere sermones postulat, et in via ad bonam mentem ducem se praestare; nec enim morbo consulere potest, nisi qui ejus complectitur vehementiam. Senecae apposita ad hanc rem in ep.94. verba sunt: *Si quis furioso praecepta det, quomodo loqui debeat, quomodo procedere, quomodo in publico se gerere, quomodo in privato; erit ipso, quem monebit, insanior. Bilis nigra curanda est, et ipsa furoris causa removenda. Idem in hoc animi furore faciendum est; ipse discuti debet: alioquin abibunt in vanum monentium verba.* Nec minus huc pertinet S. Hieronymi, de Daniele sociisque ejus elegans dictum, quod ex commentar. in memoratum Prophetam, extat quoque Dist.37.c.11. *Qui de mensa Regis, et de vino potus ejus nolunt comedere, ne polluantur; utique si ipsam sapientiam, atque doctrinam Babyloniorum scirent esse peccatum, nunquam acquiescerent discere, quod non licebat. Discunt autem, non ut sequantur, sed ut judicent, atque convincant: quomodo si quispiam adversus mathematicos velit scribere imperitus mathematicis, risui pateat: et adversus philosophus disputans, si ignoret dogmata philosophorum.* Nimirum, est in omni disputatione grave foedumque vitium, quod Aristoteles ...greek words... appellat, et qui illud committunt, pugnant Andabatarum more, ridiculis ictibus. Tanto magis igitur hoc evitare convenit, quando cum Judaeis certamen instituitur; ardua ea res est, et periculosae plenum aleae opus, unde munitus, ac tam feriendi, quam excipiendi artem probe doctus sit, oportet, quisquis in gymnico hoc agone vult comparere. *Nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.*

Julianus Pomerius Toletanus in lib. de sexta mundi aetate, hanc pugnam collatis signis depugnaturus, emisit in praefatione prudens, nostrisque animis sedulo infigendum dictum: *Vbi de Deo, vel contra Deum aliquid agitur, periculosum est pastori, si taceat; infame, si fugiat; mortiferum, si succumbat.* Ergo omnino cum Judaeis sacrum militandum bellum est, verum caute, fortiter, ac decretoriis armis.

[p. 84]Fertur, et est quoque apud multa lectione celebrem, carissimumque collegam, Georg. Matthiam Konigium in Bibliotheca p.617. Conradum Pellicanum admodum adhuc puerum, audivisse aliquando Doctorem Theologum cum Judaeo de religione contendente, adeo quidem

infelicitur, ut is homo, non a suo tantum adversario, sed a muliere quoque Hebraea, quae forte aderat, ad probrosum silentium redigeretur. Ejus autem rei indignitate commotum Pellicanum, jam id aetatis incredibile desiderium Hebraeae linguae discendae pectore concepissem, seque totum illi studio devovissem. Quamobrem, admittamus salutare monitum, Victoris a Carben, ex-Judaei, et Coloniae postea in templo Vrsulano sacrorum antistitis, quo sub finem lib.1. contra Judaeos sic hortatur: *Commonendus hic es, si tibi congregiendum est cum Judaeo aliquo in certamen disputationis, cogites prius necessarium fore, ut sagittis telisque pharetram refertam habeas, quibus te ab incursione illius tueri possis. Quibus vero si careas, consilium meum plane est, nequaquam tibi cum illo conserendas manus esse, quin abstineas potius. Nam, ut et alias te saepe commonefeci, illorum mos est a pueritia ferme, et ab incunabulis, ad disputandum adversum Christianos institutos esse, atque indies institui a suis majoribus. Etenim id ita cautum apud eos, imprimis de doctrina suae legis, sibi provideant semper, ut sciant in promptu respondere, unicuique vel haeretico suae sectae, vel alias utcunque infideli, ut ipsi arbitrantur, si quid sciscitatus ille ab eis fuerit.* Atque sane, qui infirmis argumentis cum Judaeis conflictantur ac dimicant, non tantum inanem operam sumunt, sed et illos reddunt obstinatiores, augentque eorum erga Christianam religionem contemptum ac aversionem. Dum enim credunt Judaei, nostram religionem tam arenosis superstructam esse fundamentis, non possunt non illam et ridere simul, et detestari. Id ne fiat, et ne oberrantibus caecis, adversus Dei praeceptum, lapides in mediam viam projiciamus, ad quos impingant, bona fide tandem tractemus, hoc conversionis Judaeorum negotium, et accurata industria. Exploremus hostium nostrorum vires, quid in acie, quid in insidiis, quid in auxiliis habeant; scrutemur consilia, omnesque machinationes; et postquam cuncta perspecta nobis sunt cognitaque, et idonee nobis cavimus, tum impetum in eos faciant

Sic nostri numeri, junctaeque umbone phalanges.

Enim vero, sicuti in profanis bellis, exploratorum, Ducumque

[p. 85] distincta fere sunt munera, atque illi de hostium rebus renunciant, hi, secundum ea quorum indicium acceperunt, deliberationes actionesque attemperant; ita simile quid, in sacra hac expeditione observare licet. Non enim iidem semper valent praelium adversus Judaeos instruere, qui arcana eorum sunt expiscati; contra in aliis, non quidem pugnandi pro aris Numinis nostri ars et prudentia, sed tamen notitia Judaicorum argumentorum deficiunt. Est nunc quasi vastum quoddam pelagus Theologiae studium, et tam multa, tamque varia iis, qui ei se commiserunt, ac alta petunt, necessario discenda offeruntur, ut vix spatium concedatur Rabbiorum et Talmudistarum reconditis abstrusisque commentariis cognoscendis animos occupare. Facile enim nomen gradumque Theologi tuetur, qui illorum librorum sensa non assequitur, ac satis est Divinarum Scripturarum volumina in lingua primigenia intelligere, et cum variant Interpretes, ex multis discrepantibus translationibus, advocato in consilium Grammatico Rabbino, meliorem eligere posse. Nempe, si quis ultra velit progredi, et, (ne de Arabicis ac Syriacis nunc dicam) Rabbiorum difficiliore libros cum Talmudicis evolvere expetat, poscit hic quoque labor, integrum hominem, integram vitam hominis. ...Greek words..., nihil a me perperam dici; tum vero saepe nulla magistrorum ad hanc rem, nec librorum copia. Quae cum ita se habeant, indubitanter consequitur, id facto opus esse, ut Eruditi mutuas sibi tradant manus operasque, hoc est, ut Philologi bona mala Rabbiorum scripta in idioma latinum convertant, Theologi vero iis in commodum Christianae religionis, et ad profligandos illius inimicos utantur. Obligat utrosque ad haec praestanda, officii et pietatis ratio, et tanto magis Philologos, quo pauciores in hanc usque diem ex Judaeorum libris interpretatione fuere illustrati. Qua in sententia, gaudeo me adstipulatorem imo vero ...Greek word... habere, ...Greek words... *Hermannum Conringium*, in

praefatione quae Paradoxis de Nummis Hebraeorum est praemissa, cuius dictum, alia nostra quae antehac disseruimus, simul insigniter confirmans, hoc loco integrum afferendum est: *Reapse, inquit, Judaeos caecitate illa divina laborare, clarissimo sane indicio est, vel illa Talmudis veneratio. Ideoque expedit quam maxime, ut codicis*

[p. 86] *illius impia vanitas in apertum lucem protrahatur. Enim vero Innocentius IV. Papa in Bulla quadam voluit in Gallia Talmudis exempla omnia comburi: inesse enim illi, blasphemias in Deum et Christum ejus ac Beatam Virginem manifestas, inextricabiles abusiones erroneas, ac stultitias inauditas: Illa autem flammae poena nemo Judaeorum posset emendari, potius augetur hinc eorum pertinacia. At si volumen illud ejusque improba absurditas in omnium conscientiam producat, et Judaeis pariter id profuerit, et Christianis. His scilicet praebetur occasio, Deo majores agendi gratias pro misericordiae illuminatione, quae nobis obtigit Spiritus S. beneficio: simulque monebimur omnes, ut pergamus Deo servire in timore ac tremore, ne subtracta divina gratia in similem caecitatem prolabamur. Judaeis vero poterit tunc demum ob oculos poni, divina, quam patiuntur, indignatio: ut ita manuducantur ad agnitionem illius criminis, quo tantum Dei maledictionem commeruerunt. Non potuit hactenus justa felicitate hoc agi, quod Talmud raro fuerit in Christianorum manibus, et spretum vel damnatum magis quam adhibitum in justum usum. Coeperunt sane non adeo pridem denique verti in linguas vulgo notiores quaedam Mischnae partes, Gemarae tamen perpauca. Ex re autem esset et Christianorum et Judaeorum, verti omnia. Hoc animo equidem gratias ago iis qui hactenus hanc curam subierunt: rogo praeterea omnes, quod Deus linguarum peritia exornavit, vel imposterum ornabit, ne graventur hanc molestiam interpretandi suscipere, certo confisi, velut Ecclesiae magnum hoc ipso fructum sunt allaturi, ita Deum fore largum remuneratorem. Spectant huc vehementer, ea, quae pridem Lutherus tom.8.Jen.fol.12.b. quamvis de Alcorano scripsit: **Ich hatte gern den Alcoran selbst gesehen/ und wunderte mich/ wie es zugienge/ das man den Alcoran nich langst hatte in die Lateinische Sprache bracht/ so doch der Mahmet/ nun langer/ dann neun hundert Jahr regirt/ und so grossen Schaden gethan hat/ doch niemand sich darum angenommen / zu erfahren/ was Mahmets Glaube ware. Sind allein damit zu frieden gewest/ das Mahmet ein Feind Christliches Glaubens ware: aber wo/ und wie/ von Stuck zu Stuck/ ist nicht laut worden/ welches doch vonnothen ist zu wissen.** Latine sic sonant: *Libenter ipsum Alcoranum vidissem, et miror qui acciderit, quod Alcoranus non pridem in Latinam linguam fuit conversus, cum tamen Mahometes jam ultra nongentos annos regnum teneat, et tanta damna intulerit, nemine id agente, ut perquireret, quae Mahometis esset religio. Hoc solo contenti erant, quod Mahomet sic hostis Christianae fidei: sed qua**

[p. 87] *ratione, et quibus in Capitibus, non innotuit, quae tamen scire opus est. Ecquis non videt hanc querelam longe potiori jure de Judaeorum ad suos errores pertinentibus libris nondum Latine extantibus, institui posse? Nam, cum illos angues in sinu nostro foveamus, Muhammedis autem cultores a nobis separati ac remoti degant, magis a Judaeis quam a Muhammede nobis imminet periculum, ac eapropter non tam hujus, quam istorum veneni vim mortiferam evulgare, suadet ratio. Probe ista intellexit Conradus Graserus, vir doctioribus in Hebraea literatura merito accensendus, qui, in praefatione libri, quo visionem Danielis cap.IX. expressam, dilucidat, talia sermocinatur: *Legi Sepher quendam Nizachon, qui inter Judaeos circumfertur, conscriptus Stylo pure Hebraico, in quo Christiana religio XVII. argumentis acerrime oppugnatur; et Judaismus vicissim XXXV argumentis, si recte memini, contra eandem asseritur. Autor etiam, seu potius autores (nam constat in eodem adornando plures laborasse) Lutheri et Calvinii scripta allegant. Cumque me stylus pure Hebraicus valde afficeret, constitui eundem latine interpretari: nisi**

Judaeus, qui codicem mihi mutuo dederat, cum hoc ex meo incauto sermone subolfecisset, cum mira vafritie denuo mihi extorsisset. Quod propterea heic adduco, ut si forte deinceps tale aliquid in virum bonum incideret, (quamvis talia a gente diligentissime occultentur) operam in eo suam Ecclesiae non deneget. Caeterum, aut nimis mea me decipit opinio, aut singularis divinae Providentiae opus est, principio, quod a paucis his annis, quaedam egregia (cogor de aliis parce loqui, quia aemulum et imitatore me habent) ingenia, viam ad adeundos Judaeorum quosque et adeo Talmudicos quoque libros straverunt. Amplius, hoc pariter soli dispositioni Dei Optimi Maximi acceptum refero, quod arcanissimi Judaeorum Manuscripti libri, quibus omnia mysteria illorum continentur, et qui diu hactenus absconditi latuerunt, summaque cura custoditi fuerant, nunc nobis obtingunt. Notatu dignissimum est, quod Lutherus tom.8.Jen.fol.75. suae aetatis Judaeos, cum rem prioribus seculis insuetam, Hebraeae linguae studia in Germania excoli, et illius literaturae Professorem Witebergae constitutum viderent, verbis jactasse prodidit: **Weil wir Christen ihre Bucher begunten zu lesen/ sols bald besser werden:** *Quia Christiani illorum libros legere incipiamus, mox res in melius immutatum iri,* Non decipit homines opinio, nec omnino falsa

[p. 88]mens eorum augurata est, etsi ipsi aliorum, atque negotium successit, respiciebant. Haud enim temere, vel frustra, circa initium superioris seculi, coepit, ut nonnemo loquitur, Germania hebraicari, sed, hoc Deus voluit, nec aliter poterat Ecclesia, a labe, quae ex temporis et humani ingenii vitio ei adhaeserat, per quandam quasi lustrationem repurgari. Nam, ut pura et sincera rursus fieret, necesse erat, ut Scripturae sacra oracula, in authentico sermone, quo fuerant edita, intelligerentur, et ut gradu dejecta, quae diu dominatum immerito exercuerat, Latina versione, Hebraica veritas restitueretur in locum. Proinde, aequae ad reformandam ac formandam Ecclesiam, Deus Doctores et Apostolos dono linguarum secundum mensuram et modum, quem ipse cuique negotio proficuum ac necessarium sciebat, instruxit. Hinc eorum qui hanc aetatem praecesserunt, cordatissimorum (hoc enim elogio merito illos appellem, quippe et antiquis Ennius tria corda habere dicebatur, quod loqui Graece, Osce et Latine sciret,) virorum, ea maxime fuit occupatio, ut sacras literas ex suis fontibus exponerent, sensumque illarum rimarentur, quem variis in Latina et vernaculis linguis versionibus, Commentariisque proposuerunt. Et vero, Dei beneficio, Hebraismi purioris ac dialecti qua Spiritus S. usus est, studium, intra seculi unius ambitum, tam feliciter hactenus excultum fuit, ut ipsos recentiores Rabbinos hac in parte longe antecellamus, et, si nobiscum Christiani vivimus, nec alios extra quaerere laboramus, nihil magis desiderari posse videatur, et abunde beati simus. At, quia praeterea nostro aevo, misericors Numen, non paucorum animos, Judaeorum difficiles ac secretos libros tractare compellit, et cum prius nulla ratione tales nancisci et vel solum Talmud integrum vix oculis usurpare liceret, ultro nunc omnia quibus opus est offert, fallor, an est hoc quoque magnae alicujus rei omen et multum habet id in recessu? Vtinam vero hac vice non fallar, et ut, ceu Judaeorum habet formula, ...Hebrew words... *brevi, ac in diebus his nostris*, id eveniat, quod de omnibus numeris absoluta gentis conversione, ante mundi decretorium diem eventura, praeter alios divinos vaticinatores, imprimis Paulum Apostolum praedixisse, omnis, uno Hieronymo demto, credidit pia antiquitas, crediderunt ex posterioribus

[p. 89]quoque viri morum sanctissimorum, et inter ...Greek word... numerandi; quorum plerorumque testimonia, Piis suis desideriis superaddidit nuper Vir Insignis, Philippus Jacobus Spenerus pag.153.seqq. Interea temporis nos Christiani quoque minime compressis manibus sedere, verum ad Judaeorum conversionem expeditiorem reddendam, consilia et vires conferre debemus. Saltem id agendum, ut errores hominibus suos monstremus, et os iis probe obturando,

operam demus, sentiant, non impune in religionem nostram illuserint. Si verum fateri volumus, hactenus paulo remissius hoc praestitum est, et majus studium fuit, domesticos motus componere. De Judaeis, ob omni memoria pauci solliciti fuerunt,

Note by transcriber: In the Addenda section of his book, Wagenseil has additional material to be added after "ob omni memoria pauci solliciti fuerunt,". This material is as follows:

[Addendum for page 89:] Hutterus in praefat. quam Tomo Epistolarum Novi Testamenti, editionis suae, praemisit: **Es nimt mich nicht wenig Wunder/ weil die Christenheit nun über die 1500. Jahr gestanden/ und das H. Evangelium vom HErrn Christo/ der nach den fleisch vom Stamm Juda/ und den heiligen Aposteln/ als Ebreern und Juden bekommen/ das man nit eher demelben zu ehren/ solch Werck der Ebreischen und andrer Sprachen (in selbige das Neu Testamente zu übersetzen) vor die Hand genommen/ damit dann meicklicher Nutz und Frommen ben Christen/ Juden/ Turcken. Tartern/ Henden und Unchristen/ sonder allen Zweiffel hette können geschafft werden. Mich duncket warlich/ es sen nicht der geringsten Sunde eine/ darum in der Christenheit bis daher solch jammerlich Gezanck/ gewesen/ als das man die Schrift und Sprachen verachtet/ und verlassen hat/ daraus und davon alles Henl und Wolfahrt entsprossen/ und das man dem Judischen Volk/ das über die 1500. Jahr solche schreckliche Straffe erliden/ und noch lendet/ nicht mit mehrern Ernst und Enfer zu heissen gedacht. Ja es ist gros Wunder/ das GOtt solche grosse Undanckbarkeit und Verachtung der Henligen GOTTes Sprachen nicht gleich den Juden gesirafft hat.**

quin et plurimi ex iis ipsis, qui cum his potissimum hostibus confligere decreverant, non semper robur et aes triplex circa pectus habuerunt, et pro duris telis, saepe ficulneas hastas secum attulere. Iosephi Scaligeri, hoc, in Excerpt.p.185. dictum legimus: *Judaei hodie cum disputant, sunt subtiles. Justinus Martyr quam misere contra Tryphonem scripsit, et Tertullianus? Debet esse valde peritus Judaismi, qui Judaeos volet reprehendere et refutare. Mirum Christianos contra se scribere, non contra Judaeos. Judaei contemnunt Christianos, non credibile est, quod docti sint, et subtiles Judaei, sunt convincendi ex Talmud, non ex Novo Testamento, ridebunt. Mirum est neminem rei illi studere, miserum, quod nos Christiani contra alios scribamus, et nemo contra Judaeos.* Quae incomparabilis Herois, eadem meum animum crebro subiit miratio, atque id imprimis ostento mihi simile visum est, quod in Romana Ecclesia observavi. Jactat ea, se ad fide Christiana imbuendos rudes ac idololatrias homines, Sacerdotum et Catechetarum in remotissimos orbis angulos quotannis integras colonias emittere. De horum successu, quo in China, Japonia, et alibi inter ultimas gentes utuntur, plenos libros habemus. Narrant enim nobis quantae catervae in singulos prope dies Christo accedant, quam nullis laboribus parcant illi praecones, quantas molestias devorare cogantur, quam rerum naturam, quoties miraculum edere collibitum est, ad suos nutus obsequentem habeant; et quantis denique tormentis a paganis lacerati, plerique tandem indigne mortem obeant. Videram Romae illas magnificas augustasque aedes, quibus *Collegium propagandae fidei*, nomen, unde tanquam ex ex alveari quocunque terrarum provolant isti, ceu

[p. 90]vocantur, Missionarii, instructas Praefecto Cardinale, immensis opibus, et, quod ego maximum reputabam, typographia, quae omnes alias Europae, characterum peregrinorum et in

his oris vix unquam visorum apparatu, facile superat. Caeterum, illud mente tacitus mecum frequenter volvebam, ecquae causa esse posset, quod tantis impensis, tantis cum periculis, tanta contentione, de gentilibus ad Christianismum perducendis curam Pontifex suscipiat, Judaeorum interim, quorum, ne de aliis locis dicam, Romae adeo, et in universo Ecclesiastico Statu incredibilis multitudo reperitur, paene omnino incuriosus. Habetur sane Romae (nam in aliis Papae subjectis urbibus, ne hoc quidem contingit) singulis Sabbatis, in templo quodam huic rei dicato, a monacho quodam Dominicano concio, cui ex Judaeis viri foeminaeque definito numero interesse coguntur. Sed concio, ut ita dicam, mere profana, quam ne preces quidem pro Judaeorum conversione comitantur, et quae plerunque nullius controversiae jugulum premens, circa genu, tibiam, aut talos haeret, multis insuper sannis ad exagitandos tantum Judaeos est composita. Eapropter hi quoque in risus, et screatus se resolvunt, et Concionatori suo frequenter obganniunt. Adest, qui hoc casu ingenti pertica in eos animadvertat, quod cum exequitur, ibi tum turbae fiunt, ita ut pausam interdum facere cogatur praeco, qui deinde postquam ad clepsydrum verba fudit, eodem carpento quo advenerat, splendide domum revehitur. Delineo rerum faciem, prout mihi Romae viventi objiciebatur. Fortasse aliis temporibus minore strepitu ista peraguntur, et magis serio; certum tamen est, nihil frigidius et negligentius Romanum Clerum tractare quam Judaeorum conversionis negotium. Ad Gentiles Christiana fide imbuendos ignotarum nationum linguae addiscuntur, transmittuntur maria, fiunt apud barbaros, ceu fama est, cum vitae praesentissimo discrimine, quotidianae exhortationes, quibus pondus ac auctoritatem miracula crebra, manifesta, et hominum mentes percellentia, conciliant. At de Judaeis, qui in ipso gremio Pontificiae ditionis nutriuntur, qui familiariter cum multis ex clero agunt, qui cum monachis assidue conversantur, et emendi vendendique commercia intra ipsa asceteria exercent, a supersitione liberandis, nemo

[p. 91]valde sollicitus est, cum tamen citra periculum huic officio liceat vacare. Nullius linguae minus, quam Hebraicae, studium, Romani Clerici excolunt, nullorum infidelium aut haereticorum conversionem segnius quam Judaeorum exoptant, et non tantum labori, vigiliis impensisque in eam rem parant, sed, nec illam ostenta faciendi vim, quae pretio non emta, et solis verbis, in Dei gloriam (agitur autem hujus utique res inter Judaeos) absolvitur, in illorum vicis unquam exercent. Quin, si tanta e longinquis regionibus adorea, annon per omne Turcicum Imperium, per Persiam totamque Africam dispersi agunt infiniti Judaei, informationis indigi? Sed horum quoque in gratiam, quenquam Missionarium iter aliquando ingressum esse, nunquam fando accepimus. In nascente Ecclesia Principes Apostolorum partiti inter se fuerant munus suum, et Petrus Judaeos, Paulus gentiles, viam salutis docere suscepit, unde hujus ad Galatas dictum: ...Greek text... Peculiare quoque mandatum a Christo Magistro Petrus acceperat, ...Greek words..., *confirmandi fratres*, quales sine dubio Judaei significabantur. Esto igitur, referat nobis in caeteris Petrum Apostolum Romanus Pontifex, ejusque exprimat exemplum. Saltem hactenus auctoris sui vestigia minime legit, quod prae Judaeis gentiles complectitur, horumque magis, quam illorum aeterna commoda, quantum in se est, procurat, plane quasi in Pauli, non Petri locum successisset. Ista mecum volutanti, nata est suspicio, fieri posse, ut hic quoque suos nonnihil manes Romana Curia patiat, et ideo accuratiorem de gentilibus quam Judaeis convertendis adhiberi sollicitudinem, quod gentilium conversio pontificiae scenae potius inserviat, ejusque rem augeat gloriamque. Videlicet, si ad unum omnes Judaei, qui in Ecclesiastico Statu degunt, Christo nomen dent, ejusque meritum et passionem agnoscant, non redditur Romanae Sedis conditio vel hilo melior, imo fortasse aliquid ei decederet etiam, nam Judaeos gravioribus quam Christianos tributis onerare, mos et ratio postulant Sed nec alibi morantes Judaei, commodi spem admodum praebent, ubique potestate destituti, ubique sine

capite,
---*Extorres, alienaque regna tenentes,
Sub gravis exilii servitii modo.*

[p. 92]At, apud Barbaros, cum bene succedunt res, et tractu temporis, non plebeji tantum homines, sed Principes quoque nomina inter Christianos profitentur, crescit majestas et existimatio Ecclesiae Romanae, et fiunt insuper novae nationes fisco illius tributariae. Haesitantem in hac conjectura, firmavit scitus Ilibellus, *Interets et maximes des Princes et des Estats Souverains*, quem ab Illustri Romanensi duce conscriptum esse, creditur. Ejus pag.133. legas: *Il faut scauoir la maxime politique des Papes, qui ne cherchent qu' a basiller des Principautes, a la charge de les conquerer: dont ils donnent en suite l'investiture aux conquerans, s'attribuans par ce moyen des droits temporels sur les Royaumes. Paul troisieme en a fait un illustre exemple. Les Rois de Maroc et de Thunis s'estant convertis a la foy catholique, et ayant este a Rome prier sa Saintete qu'il luy plut leur donner rang entre les Rois Chrestiens, selon la dignite et la grandeur de leurs estats: apres qu'ils furent cathechisez et baptisez, le Pape leur demanda tribut de leurs Royaumes pour les auoir fait Chrestiens, et voulut mesme exiger de grandes impositions de leurs estats, afin d'entretenir, ce disoit-il, grand nombre d'ecclesiastiques et de religieux qu'il vouloit establir dans leurs Royaumes; les charges que le leur demandoit, estoient de six cens mil escus payables pour une fois, deus cens mil escus pour l'entretien desdits ecclesiastiques, et par chaque annee cent mil escus de tribut et cinquante mil aux religieux. Les Rois estant de retour dans leurs pais d'Afrique, quitterent la religion catholique que cette tyrannie leur auoit fait hair. Ce Pape Paul III. fit aussi la mesme chose a deux Rois des Indes. Id est: Oportet notare arcanum dominationis Pontificum, qui nihil aliud quaerunt, quam ut principatus aliis tribuant cum conditione illos occupandi: eorum deinde investituram conferunt victoribus, atque hoc modo jura temporalia in regna sibi vindicant. Paulus III. ejus rei illustre exemplum dedit. Maroccanus et Tunetanus Reges amplexi fuerant fidem catholicam, Romamque petierant, rogantes illius Sanctitatem, locum ipsis assignare dignaretur inter Reges Christianos, pro dignitate et amplitudine eorum ditionis. Cum capita Christianae religionis didicissent, et baptismum admisissent, petebat Papa tributum ab illorum regnis, quod ipsos Christianos fecisset, quin et magnos census ex illorum regionibus exigere nitebatur, ut, ceu ferebat, ingentem numerum Sacerdotum et Monachorum alere posset, quos in ipsorum regna ad ibi morandum esset missurus. Intra haec autem consistebat Papae petitio, ut semel nunc sexcenta millia coronatorum solverent, decentaque millia alendis dictis Sacerdotibus, annuatim deinde centum millia tributi loco, et millia quinquaginta Monachis penderent. Reges domum in Africam reversi, repudiabant religionem Catholicam, cujus odium ista tyrannis apud eos conciliaverat. Idem Papa Paulus III.*

[p. 93]*rem eandem erga duos Indiae Reges exercuit.* Tenemus ergo, quid missiones in partes infidelium in recessu habeant, et quo praecipue tendant. Adeo piget gratis bonum esse, et commune omnibus praeceptoribus didactrum poscere, ne artem suam ipsi turpiter prostituisset videantur. Atenim missionum quae tantopere deprædicantur, in partes infidelium, haereticorumque, alia insuper secreta nobis detegit Autor scriptionis il Vaticano languente part.2.p.487.seq. e cujus dictis, id quoque discas, minime ab iis, qui has expeditiones suscipiunt, mendacia proloqui, et quae facta non sunt, pro veris venditare, alienum esse. Sic rursus Pasquinus, Marforius, et Gibberus Rialtinus invicem confabulabantur. PAS *Quello che mi dispiace sommamente, che la Congregatione de Propanganda Fide, manda in paesi Hereticali per la conversione degli Heretici alcuns Missionari, che non sanno ne meno legere l'Euangelio*

di Christo, onde per lo piu in lisogo di convertir, son conuertiti, con scorno della Santa Sede. MAR. Missionaari titolari, perche non sanno alcuna funtione, essendo questo carico di Missionario dato solo, per poter sotto questo pretesto scroccare qualche Dottorato, in modo che quando vn cardinale vuol' auanzare vn Frate suo dipendente, se per sorte questo si scontra d'essere ignorantissimo, senza speranza di poterlo per il mezzo delle scienze solleuato al grado di Dottore, gli fara dare vna patente de Missionario In partibus infidelium, per lo spatium di tre anni, e nel fine poi dell' vltimo, lo fa dechiarar Maestro. GOB. Ma doue si ferma durante il tempo di tre anni? non va effettiuamente a predicar la fede di Christo? MAR. Appunto. Se ne passera in Inghilterra con vna spada in cinto, trattando qualche negotio meccanico, per alcuno de' suoi prossimi Parenti, doue sguazza per qualche tempo, e poi assistito de suoi amici, accomoda vna fede falsa, con la quale fa vedere d' hauer convertito le migliaia, non che le centinaia d' heretici. GOB. E con questo ingannano l' innocente Congregatione, col cauarne la patente del Magistero.

[transcriber's note: "GOB" in the above material becomes "GIB" identifying Gibberus Rialtinus as the speaker, when Wagenseil gives the following latin translation of this material.]

Hoc est: PAS. *Illud mihi maxime displicet, Congregationem de Propaganda Fide ablegare in regiones Haereticorum, ad convertendos Haereticos, aliquos Missionarios, qui ne quidem legere possunt Christi Evangelium, unde plerunque in vicem ut alios convertant, ipsi convertuntur, cum Sanctae Sedis approbrio.* MAR. *Sunt Missionarii solo nomine, non enim ullam functionem sacram exercent, sed missiones ideo tantum iis conceduntur, ut hoc praetextu Doctorales honores queant immerentes adipisci. Nempe, cum quis Cardinalis Monachum sibi obnoxium ad maiora evehere postulat, atque is forte penitus rudis deprehenditur, nec spes apparet, quod doctrinae beneficio in gradum Doctoris eum queat extollere, curat ei dare*

[P. 94] *diploma Missionarii. In partibus infidelium, ad spatium triennii, atque sub finem ultimi anni, facit ut proclametur Magister. GIB. Sed ubi durante triennio agit? annon vere proficiscitur ad fidem Christi praedicandam? MAR. Sane vero. Petet fortasse Angliam gladio latus cinctus, ibique in gratiam alicujus e proximis cognatis quid rei mechanicae tractat. Postquam per tempus aliquod genio indulsit, adjutus ab amicis, producit testimonium falsum, quo commonstrat, non centurias solas, sed myriadas Haereticorum se convertisse. GIB. Sic decipit innocentem Congregationem, eique diploma Magisterii extorquet. Enim vero, non solas mechanicas artes exercere, aut mercibus commutandis in Britannia vacare istos homines, nunc eventus et saeva seditionum flamma docet, quae postquam doloso cineri diu fuerat supposita, hoc ipso, quo ista scribimus tempore, cum terrifico fulgore impetuque erumpit. Sed de his Regum tutelare Numen viderit, atque*

---*Pro talibus ausis*

Persolvat grates dignas, et praemia reddat

Debita.

Nos interea loci ostendimus, ad id conducere Judaeorum quibus Christiana religio oppugnatur, libros, ut quod magnum ad victoriam momentum affert, hostem nostrum, antequam cum eo congregiamur, recte noscamus. Addendum his porro, eosdem suppetias nobis insuper ferre in ipso conflictu. Etenim, incauti illi adversarii, saepe arma accipiunt, quibus magis laeduntur,

quam nocent, et tela vibrant, quae ad nihil prosunt, quam ut in ipsos rejiciantur. Tum vero ea Veritatis, maxime caelestis, vis est, ut se plane opprimi non patiatur, et si minus omnem suum vultum ostentare queat, saltem stricturas radiorum subinde emittat. Itaque observare licet, cum ad Dictum aliquod Classicum Sacrarum literarum, quo noster Messias exerto velut digito monstratur, deventum est, quam se torqueant, isti corruptores, non interpretes, quantas strophas et sycophantias excogitent, quantis distortionibus et depravationibus utantur, ut vaticinii robur enervent. Quo autem magis ipsi Divina testimonia pytismate suo conspurcare laborant, eo melius nitent, labemque refugiunt. Proinde et desperatae illorum causae, et exulceratae conscientiae, vix aliud certius argumentum est, quam variae, multumque a se invicem distantes opiniones, quas circa eundem Scripturae locum comminiscuntur,

[p. 95]et ex se fingunt tanquam aranei. Caeterum, in nostras res tractare, et de iis disquirere volentes, apte quadrat, et ex omni parte convenit, illud Lactantii l.5.Divin.Inst.c.2. de nescio quo, aequali suorum temporum in Bithynia Philosopho, qui ipse quoque tres libros contra religionem nomenque Christianum evomuerat, prolatum: *Ubi religionis contra quam perorabat, infimare voluit rationem, ineptus, vanus, ridiculus apparuit, quia gravis ille consultor utilitatis alienae, non modo quid oppugnaret, sed etiam quid loqueretur nesciebat.* Quamobrem eundem apud nos fructum referunt Judaei antagonistae, quem retulisse istum Philosophastrum verbis mox sequentibus memorat Lactantius: *Nam, inquit, si qui nostrum affuerunt, quamvis temporis gratia conviuerent, (sic est in Lugdunensi, qua utimur, editione: verum MS. noster Codex, utique multo melius pro postrema voce, habet conticerent) animo tamen derisere, utpote cum viderent hominem profitentem, se illuminaturum alios, cum ipse caecus esset: reducturum alios ab errore, cum ipse ignoraret ubi pedes suos poneret; eruditurum alios ad veritatem, cujus ille ne scintillam quidem unam vidisset aliquando: quippe, cum sapientiae professor, profligare sapientiam niteretur.* Proinde, ostendendum est Judaeis, quam turpiter se dederint ipsorum Hyperaspistae, suis Disputationibus, quam ignari sint dogmatum inter Christianos receptorum, quanta prodiderint falsa. His animadversis, illi labascere occipient, contra Christianae religioni commendatio accedet, et rursus quod in perniciem fuerat excogitatum, convertetur in nostram non solum, sed et Judaeorum salutem. Nimirum, hoc semper egit coelestis Providentia, ut portae inferorum non tantum non vincere possent Ecclesiam, sed etiam ingratiis famulari ei interdum, et incrementis illius occasionem praebere cogerentur. Observavit id circa Christianis a Porphyrio objecta scripta, Vir summi iudicii Hugo Grotius, et de iis per epistolam, quae est inter ad Gallos exaratas 182. numero, decus Galliae et seculi nostri, Nicolaum Fabricium Peirescium, senatorem Aquensem, sic affatur. *Mitto, Vir Nobilissime, nonnulla e Porphyrii libris, allata a Christianae fidei defensoribus, unde cognitu facile, quam multa in eundem usum derivari possint e libris ejus, si totos haberemus; illos praesertim, quos contra Christianos cum scriberet, plurima ipse in se et suos arma porrexit. Veneno, quod inesse iis libris potest, satis parata remedia, ex tot Christianorum Apologeticis scriptis; illis praecipue, quae contra Celsum Origenes, contra Julianum*

[p. 96]*Cyrillus commentati sunt. Quare ad egregium publicum pertinere arbitror, ut illi libri sint in manu eorum, qui uti et velint et possunt.* Quae, si recte sic arbitratus est, Vir maximus, et, si juvat ab interitu liberare Porphyrii libros, quia Christianae religioni ad vincendos veteres paganos, qui pridem funditus interciderunt, et quorum nec vola nec vestigium in orbe amplius invenitur, argumenta exhibent: longe majus operae pretium est, eos, *qui uti volunt et possunt,* in promptu habere illa scripta, quae hostes praesentissimos, qui ultro nos lacesunt, ac ad pugnam provocant, frangendos perdendosque, aliquid faciunt. Praeterea, nisi vana spes me alit, illud

adhuc amplius praestat editio arcanorum Judaicorum librorum, ut, etiam sibi relictis Judaei, desinant imposterum maledicere, et ab ejusmodi scriptis componendis sibi temperent. Toti enim tremunt horrentque, cum vident omnia sua secreta emanare in publicum, et libros, quos summa circumspeditione conditos habent, quibusque, ne in Christianorum manus pervenirent, inconnivis oculis stygius invigilat draco, communis juris fieri, et a quoque homine, ob adjectas versiones legi ac intelligi. Nam, si quicquam unquam, certe versiones horum librorum aegerrime ferunt, et se plane proditos clamant, cum talis aliqua in lucem prodit. Neque destituit ipsos ratio. Quippe, si solum Hebraice libri isti extent, non tantum ex illa re periculum, imo si verum profiteri licet, non Judaeis, sed nobis id obesse deprehenditur, dum sic unice fere, in ipsorum, non nostrum cedunt usum; quando pauci e Christianis Rabbinorum scripta, quae interpretatione destituuntur, integra recte percipiunt. Potest pro exemplo valere Lipmanni liber Nizachon, quem vix unus aut alter Fidelium eruditorum nonnunquam sibi perstringendum sumsit. Nempe interpretatio deerat, et seorsim edita Schnelliana translationum fragmenta, in paucorum pervenire manus, ideo ab iis qui in Hebraicae literaturae secundis ac tertiis consistendum sibi duxerunt, minime est lectus, soli magistri in hac arte, dicam auctori per occasionem impingere ausi sunt. Judaei majus ex impressione ceperunt commodum, qui in ignem mittentes, quarum nihil assequebantur, a B. Hackspanio nostro adjectas observationes, nudum textum servarunt, ac quasi a se editum foverunt et amplexati

[p. 97]sunt, descriptionis labore deinde liberati. At, si quis liber interpretationem adjectam habet, non metus est, ut Judaeos emtores cupidos inveniatur, nam talem cane pejus et angue aversantur, praecipue, si ob additam versionem, et, in pagellas legendi ordine, Hebraica praepostere repraesententur. Istud enim, illorum opinione peccatum ingens est, et perversio naturae rerum; cumque majore lingua Hebraea affici nequeat contumelia, igitur sicubi quaedam sic inpressa vident, secum stomachantur, et a lectione abstinere. Generatim autem, omnes quorumcunque suorum librorum translationes Judaeos odire, et vel illam Sacrarum Literarum nobis invidere, constat ex Herbeni Judaei verbis, quae illi in Disputatione cum Gregentio Tephrensi Archiepiscopo, coram Homeritarum Rege exciderunt. ...Greek text... *Perperam patres nostri Israelis populi libros ultro et sponte in linguam Graecam converterunt: ut his vos studiose et obnixie insistentes, nobis omnibus os obstrueretis.* Vtut vero nihil in universum fingere, aut excogitare licet, quod magis cruciet, magisque offendat Judaeos, quam si libri eorum mystici mittantur in populum Christianorum: tamen evenire simul potest, ut aliquorum intimos sensus percellat haec res, et ut secum reputent, non de nihilo esse, quod Christiani non vereantur, adversus se scriptos inimicissimos ac communi Judaeorum opinione irrefutabiles libros, bona fide in apicum proferre, sine ulla castratione, aut mutatione unius verbi. Quin adeo, quod sustineant, adjectis etiam interpretationibus, lectionem illorum promiscui juris facere. Quae dum ad animum revocabunt, oportet obstupescere incipiant, et unam rem ex alia cogitando, huc denique evadant, non tam desperatam conclamataque esse Christianorum causam, ceu vulgo sui tribules existiment, verum objectionibus ac criminationibus quae circumferuntur, paratas utique in orbe extare defensiones. Nemo enim sanus et sobrius, propriam turpitudinem et deformitatem, a proclamatore in foro et compitis, advocata per buccinam turba recitari jubet; estque magnum innocentiae signum, confidenter ac animose, tum loqui, tum agere. Nasci hinc potest occasio, porro

[p. 98]indagandi veritatem, et saepe ex hujusmodi re quapiam, levique ex principio, Judaeus aliquis ad bonam frugem revocatus est a perdita malitia. Tam multiplicit[er] [transcriber's note: "multiplicit[er]," sic in Wagenseil's text for "multipliciter"], Judaeorum, quibus nos petimur libri,

si edantur, ad ipsorum prodesse possunt conversionem; quam quidem nos curamus unam, quae sola ad nos attinet, et ad quam tanquam scopum, omnia nostra consilia, molitiones, et conatus, unice collimant. Superest autem, ut de hoc conversionis negotio, quoque mentem aperiamus, quomodo feliciter, et cum successu, a Christianis tractari debeat. Atque hic quidem illud principio monendum, libris nostris, qui in hunc finem scribuntur, ut Judaei in rectam viam perducantur, parum admodum istos homines directim juvari. Nam, si Latine edantur, a nullo possunt legi, quia vix quenquam usquam gentium ex Judaeis reperire est, qui illius linguae notitia sit imbutus. Nisi fortasse quidam medicinam profitentes excipiendi veniunt, sed, qui et ipsi perquam tenuiter hoc idioma addiscere solent, et abunde doctos se existimant, si unius alteriusve libri de sanitate curanda, latino sermone tradita, leviter queant intelligere, de aliis parum solliciti. Similis prope ratio est librorum qui in lingua Germanica adversus Judaeos adornantur, nam ne hanc vernaculam quidem, in Germania degentes Judaei, suis literis scribere aut legere valent, verum Germanica caractere Hebraeo vulgo exarant, imprimuntque. Ergo Latinos Germanicosque libros, nostris Judaeis legendos dare, est libros clausos illis offerre, et obsignatos sigillo adamantino. Unde nec aequum agunt, qui hoc argumento Judaeos publice infamant, et sedibus pellendos suadent, quod adversus tot tantasque a Christianis Theologis errorum, quibus religio ipsorum laboret, confectas demonstrationes, adhuc obstinatum animum gerant, haesitentque semper in veteri luto. Quippe certum est, illas commentationes in eorum manus non pervenisse, nec si perveniant, alicujus esse boni. Italos tamen, Hispanos, et Belgas Judaeos, linguis regionum, unde originem trahunt, cum circa eas non aliter ac Christiani versentur, fructu aliquo scriptis fortasse confutare licet, imo omnes ubique morantes, libris mere Hebraeis. Quanquam nec his nimium tribuerim. Nempe sic natura comparatum est, ut aegre quis accedat ad lectionem librorum, quos in suam injuriam

[p. 99]putat esse compositos, aut si id faciat, jecur difficili bile, animum praejudiciis affert tumentes. Tum vero pleraque quae scribimus in hoc argumento Christiani, Philosophiae, et artis ratiocinandi, tum veteris sacrae quoque et profanae historiae saltem aliqualem, Novi autem Testamenti accuratissimam cognitionem in legente requirunt. Quarum rerum omnium cum penitus rudes sint Judaei, quanto meliores sunt rationes quibus impugnantur, tanto minus earum nexum assequuntur, et vim illationis revocant ad animum. Absit tamen a me quam longissime, ut ideo improbem eorum labores, qui veritatem Christianae Religionis adversus Judaicas criminationes vindicant. Quin potius vehementer haec coepta laudo, atque ad illa continuanda, per viscera misericordiae Dei nostri, quosque, quorum pectori Spiritus Sancti ...Greek word... ad bella sua militanda, copiose et abundanter ipse infudit, serio etiam atque etiam hortor et quaeso. Horum autem Centurionum ac Induperatorum uti praecipuae in hoc negotio partes sunt, ita necesse est alios quoque huc evocemus, qui istorum ductum et auspicia sequantur, qui in excubiis stent, velitationibus hostes lacescant, aut arma ministrent, ac commeatum. Nempe, verisimile evadit, sic res nostras prospere cessuras, si hanc ineamus viam. Opus principio est, ut Rabbinicae ac Talmudicae literaturae periti Philologi, exploratores agant, omnia Judaeorum castra intime scrutentur, eorum aditus viasque perquirant, rimentur faculis accensis molitiones et consilia, atque haec aperiant. Fiet id, si Judaeorum libros cujuscunque generis tandem illi fuerint, in latinum idioma transmutent, et sicubi opus, notis ac commentariis illustrent, publicique juris faciant. Jam porro capient ex his scriptis Theologi sublimiores quae sibi et Reipublicae Christianae utilia sunt, atque ea in rem suam convertent; capient foeda, absurda, et nefanda, ut illorum atrocitatem ostendant, ut errores solide refellant. Hic autem scripturam poscimus, quo excogitatissimae illorum pro fide Christiana rationes, et argumenta ahenea, perennent cum Ecclesiae aeternitate. In his libris legendis, et penitus animo condendis, eos, qui se istis

mystagogis initiandos tradunt, omnesque Christianos quibus proximi caritas cordi est, sedulos esse oportet, imprimis vero illos

[p. 100]quibuscum Judaei habitant, ut quotiescunque in homines istos incidunt, de infelicitate, et pravissimis in quibus versantur opinionibus illos commoneant, scrupulos injiciant, et blande monstrent veritatis regiam viam. Nam, si spes ulla est Judaeos ad sanam mentem perducendi, id vivae potissimum vocis fiet beneficio, quae, ceu B. Hieronymus in praefat. generali ait: *Latentem habet energiam, et in aures discipuli de doctoris ore transfusa, fortius sonat*. Solo familiari sermone, sufficienter exponi possunt rationum nostrarum momenta, et tolli difficultates, quae impediunt, quo minus a Judaeis recte percipiantur. De sensu autem menteque rationum postquam constat, crebris, assiduis, et largis confabulationibus, eadem deinde repetendae, inculcandae, et imprimendae. Accedit enim longiore tractatu indies major vis quaedam et pondus, atque pariter ut corpori ferrum, sic oratio animo, non ictu magis quam mora imprimitur. Quia vero, sic probe censente Plinio Juniore in epistola quadam ad Nepotem, ea imprimis *altissime in animo sedent, quae pronuntiatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis adfigit*: Ideo Conciones quoque publicas pro convertendis Judaeis ordinare vel maxime necessarium est. Atque hic jam mea animo et corpore humiliter demisseque congeniculantis, ad Vos, PRINCIPES, MAGISTRATUSQUE CHRISTIANI, se convertit oratio. Qua per omnia sacra, per Vestros, Vestrarumque ditionum ac Rerumpublicarum custodes Genios, Vos obsecro et obtestor, ut Judaeorum, quorum mundi Arbiter Vos dominos constituit, tantilla Vos tangat miseratio, et ut de praeconibus qui beatifica Christianae religionis doctrina eos erudiant, ipsis prospiciatis. Hoc Principum, hoc Magistratus est, se praestare ...Greek words..., sive, bonorum pastorum munia imitari. Sane, curant quidem pastores, ne pecus quae morbida facta, totum ovile corrumpat; sed non ideo tamen eam lupo committunt, non abs se in deserta propellunt, aut dejiciunt in praeceps. Salutares herbas conquirunt, pharmaca infundunt, fomenta adhibent, et quoad fieri potest, student mederi. Idem vos circa Judaeos facere par est, qui quamdiu tranquille placideque traducunt vitam, nec Vobis detrimento sunt, (sed hoc ne fiat, Vestra Vobis justitia legesque praestabunt) ad Vestram curam pertinent, nec negligendi

[p. 101]mortuorum canum instar, aut ad Garamantas Indosque ablegandi. Sinite propitii, ut juris consultissimi Cujacii verba ex lib.7.Observ.c.30. Vobis hic recitem, cujus viri placita in sanctiora Vestra consilia, in forum et judicia toties admittitis, ac sequimini: *Augustus apud Philonem in suis exprimit edictis, collegia, et coitiones Judaeorum (Synedria quaedam lex Codicis vocat, qua voce et Judaeorum doctores in suis libris utuntur) se ideo permittere, quod non sint crapulae primum et vinolentiae, deinde quod non seditionum nutriculae, sed scholae temperantiae, et justitiae, summo ardore animi hominum omne virtutis genus amplectentium. Itaque hodie non modo dissoluta eorum collegia, sed ejectos etiam eos et capitse deminutos sane non probo, quos vetus Christianorum ecclesia non rejecit, quos Deus Opt.Max. prae caeteris diebus extremis ad gloriam elaturus est, nec enim donationes suas revocat*. Quomodo vero comparatae esse debeant conciones quae ad Judaeos diriguntur, et qua ratione peragendae, Gregorius XIII. Pontifex sapientissime definivit, et profecto, si quid unquam, ex cathedra. Nec enim potest majori solitudine circumspectione ac prudentia, concipi circa hoc negotium formula mandati alia, quam ea esse deprehenditur, quae ab ipso superioris seculi quarto supra octogesimum anno fuit promulgata. Quamobrem illam exhibebo, ut, ceu meretur, valeat pro exemplo. *Sancta mater Ecclesia, cujus Christus caput est, ingenitam suam charitatem ad omnes late diffundens, antiquae Israeliticae gentis, populiue Dei peculiare reliquias, pio nunquam desinit affectu miserari, graviterque contristatur Judaeorum quondam nationem praecipuis auctam muneribus*

et gratiis, cujus erat adoptio filiorum, gloria, testamentum, legislatio, obsequium et promissa, unde etiam Christus Salvator noster secundum carnem nasci dignatus est, per diversas orbis partes tot jam secula dispersam, ac contagiosi gregis more, gregis more, per invia et inaquosa misere vagantem, virbi Dei fame, et aquae refectionis siti perire, longeque non a terrena tantum, super quam Dominus flevit, sed quod gravius est, a coelesti quoque Hierusalem, nisi Christum, quem negavit, confiteatur, exturbari. Qua miseratione et moerore nos quoque non leviter commoti, indies semper aliquid excogitamus, unde eorum conversioni et saluti opportunius provideatur, ipsisque ad intelligentiae viam, quam sibi praecluserunt, valeant Deo propitio pervenire. Quare sollicito haec animo meditantes, ac felicitis recordationis Nicolai Papae V. nonnullorumque, Romanorum Pontificum praedecessorum nostrorum vestigiis inhaerentes, praesenti constitutione generali praecipimus, omnibus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, et aliis Ecclesiarum Praelatis, etiam Cardinalatus honore praeditis, ut in suis quisque civitatibus, terris et locis, in quibus competens aliquis numerus Judaeorum,

[p. 102]*qui, Synagogam constituat, commoratur, curent Sabbati, vel alio cujuscunque hebdomadis statuto die, ad Judaeos ipsos in locum praestitutum, non tamen Sacrum, nec ubi sacra confici solent, convocatos, per aliquem Magistrum in Theologia, aliumve idoneum virum ab eis eligendum, cum mercede congrua illi ex ipsorum Hebraeorum collatione, aut alias, prout commodius eis videbitur, Hebraicae (si fieri poterit) linguae peritum, sermones vel lectiones haberi, in quibus illis exponantur Scripturae Veteris Testamenti, Mosis scilicet, et Prophetarum, praesertim vero, quae eo Sabbato leguntur, seu lectae in eorum sunt Synagogis, juxta Sanctorum tamen Patrum interpretationes, et verum Catholicae Ecclesiae sensum, ac in eis disseratur de veritate Christianae fidei, de certo adventu et incarnatione Filii Dei, illiusque nativitate, vita, miraculis, passione, morte, sepultura, descensu ad inferos, resurrectione, in coelum ascensione, de ejus Evangelio in toto terrarum orbe per Apostolos ejus, et alios sanctos praedicato, innumeris atque clarissimis virtutibus, et illustrium miraculorum gloria confirmato, ac de ejus spirituali et vero regno, et de impio idolorum cultu sublato, et gentium vocatione, de perpetua Hierusalem, et terrae eorundem Judaeorum desolatione, tum ipsorum ubique terrarum dispersione, et captivitate, et de aliis similis argumenti dogmatibus et articulis, ex Lege et Prophetis, de diutina praeterea et irrita Judaeorum adventus Messiae, et carnalis ipsius regni expectatione, de vana eorum, quae saepe, quin imo quotidie eos frustrata est, spe reditus in terram promissionis, et restaurationis tertii templi, et demum de multiplicibus et variis erroribus et haeresibus eorum, in quas miserrime se demerserunt, postquam Christum Dominum in carne venientem agnoscere noluerunt, et de falsa per eorum Rabbinos tradita sacrarum Scripturarum interpretatione, quarum literam et sensum fabulis, mendaciis, et variis dolis et modis detorquentes, corruerunt et depravarunt, et hactenus corrumpere et depravare non desinunt, deque omnibus aliis, quae eos possunt ad agnitionem fidei, ad errorum suorum correctionem, ad orthodoxamque fidem convertere, pro loci, temporis, sumptique argumenti ratione prudenter agant, veris, et ex sacra scriptura depromptis demonstrationibus, nulla cum obtrectatione aut iracundia, sed magna cum charitate et modestia, veritatis lumen illis aperire conentur. Ad quos Sermones et Lectiones, volumus universos et singulos utriusque sexus Judaeos, a duodecim annis supra, infirmitate et alia legitima causa, de qua ordinarios docere debeant, non impeditos, in civitate et locis, ut praefertur, habitantes, vel aliunde advenientes, etiamsi inibi domicilium non habeant, ita per circuitum convenire, ut tertia saltem eorum pars, nec unquam minor, semper adsit. Quod, si facere neglexerint, interdicti cum fidelibus commercii, et aliis poenis arbitrio ordinarii pro contumaciae modo imponendis, donec satisfecerint, competenter, ad ipsos sermones audiendos compellantur. Si quis vero de numero Fidelium ita fuerit salutis, aut sui, aut*

proximi sui, de quo unicuique mandatum est, immemor,

[p. 103]*qui eos a salutaribus huiusmodi sermonibus seu lectionibus directe vel indirecte abduxerit, aut impediverit, seu contenderit quoquo modo, excommunicationis sententia sit eo ipso ligatus, et contra eum ad alias poenas ordinarii arbitrio omnino procedatur. Caeterum Imperatorem, Regesque et Principes omnes, nec non Respublicas, Magistratus et Dominos temporales seculares rogamus et obtestamur in Domino, ut Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, et aliis Ordinariis praedictis, eorumque Vicariis et Ministris, suum in praemissis auxilium praestent, amplissimum ab omnipotenti Deo praemium in supremis gloriae aeternae tabernaculis habituri.* Miseremini PRINCIPES, ET MAGISTRATUS, miserrimorum Iudaeorum, vel potius, mememtote, Deo aeterno, cujus vicarias vices in terris geritis, et quem placatum semper habere exoptatis, gratiorem Vos victimam offerre non posse, quam si ejus templis, aris ac pulvinaribus, inferatis animas a morte redemptas, et imbutas vera ipsius agnitione. Ita ille vicissim, vitam prolixam, regimen securum, domus tutas, exercitus fortes, ministros fideles, populos probos, civitates quietas, et quaecunque vota Vestra sunt, Vobis largiter concedat, ac olim vivendi spatiis expletis, ovando in coeleste Capitolium ascendentium capitibus, imponat pulchras coronas, et lucidis sideribus magis micantes, OB HOMINES SERVATOS.

Vos autem, VIRI THEOLOGI, suscipite libentes volentes, libros, quos vestrae commendo et committo fidei, iisque in emolumentum Christianae religionis utimini feliciter. Satis exposui, quibus quantisque ex causis permotus fuerim, nefanda haec scripta vobiscum communicandi, et tenetis omnem rem. Etenim, nihil inconsulte et temere egi, sed prius omnes mecum subduxi rationes, quin et me sapientiores adhibui in consilium, num audere et incipere mihi liceret talium librorum editionem. Caeterum, deprehendi veris rationibus, quas mea mihi mens, et aliorum divinarum humanarumque rerum solers intelligentia suggesserunt, non fas tantum esse, haec in lucem protrudere, verum etiam ad id faciendum me summopere teneri. Quod si recentiorum Moralistarum fidem meretur assertio, qua persuadere satagunt, Ecclesiam, quando sub excommunicationis poena Haereticorum libros legere vetat, ea prohibitione neutiquam illos homines complecti, qui libros hos legendos aliis tradunt; non erat admodum laborandum. Verum, novorum dogmatum autores, nondum ejus sunt autoritatis, ut secure quis cum iis in tenebris micare sustineat. Aliis opus erat argumentis, ad tranquillandam conscientiam meam, et constituendum illam extra metum, ne cuiquam homini offendiculi occasionem, praeter

[p. 104]*necessitatem, dedisse viderer. Accedebat reliquis omnibus confirmationum momentis, illud denique, quod vel unum sufficere poterat, quorumcunque quos editurus eram librorum, pridem alios publicitus exhibuisse Fragmenta, ceu suis locis indicabo; nullamque in his scriptis reperiri blasphemiam, aut dictum Christianorum sacris injurium, quod non sexcenti ante nos allegaverint, Iudaeisque objecerint. Cum vero hi contra, talia praefracte negent, atque ista gratis a Christianis confingi clamitent, nunc illos confundendi, et scelestam mendacemque eorum linguam compescendi dabitur ansa. Hoc meum institutum, simul ac bonis probari, et ad promovendam Divini Nominis gloriam aliquid conferre intellexero, edam mox reconditorum librorum Volumen alterum, imo et tertium quoque, quod amoeniora quaedam complectetur. De reliquo, adhibui cautiones omnes, quae in hoc negotio usurpari poterant. Nimirum, converti ordines pagellarum, et calcem ibi locavi librorum, ubi Hebraei caput ponunt, ut illos a lectione absterrem. Adjeci interpretationes fidelissimas, ut queant intelligi, et prosint quoque Theologiae Candidatis in Academiis, ad ingenii nervos in frustis eorundem examinandis, intendendos, seligendasque sibi materias Disputationum. Postremo, ipse specimen severae*

acrisque Censurae composui, quo, quia pleraeque graviores, quae nobis cum Judaeis controversiae intercedunt, attinguntur, ac veritas Christianae religionis pro parte virili vindicatur, quod adversus unum librum dictum est, reliquis omnibus applicare licebit, et saltem potiores vindice dignos nodos, nostris cuneis diffringere. Hoc Catone, omnes aequi rerum Arbitri, ceu spero, et ab iis precibus omnibus contendo, contenti erunt, quoad Vos, VENERABILES THEOLOGI, meliora et exactiora proferatis. Vestrum enim jam est, *assumere universam armaturam Dei, ut possitis obsistere tempore adverso, et omnibus confectis stare. State igitur lumbis circumcinctis veritate, et induti thorace justitiae. Calceatis pedibus praeparatione Evangelii pacis. Supra omnia assumentes scutum fidei, quo possitis omnia TELA IGNEA SATANAE extinguere. Galeam etiam salutis recipite, et gladium Spiritus, hoc est Verbum Dei. Omni prece et deprecatione, orantes omni tempore per Spiritum, et illi ipsi rei excubantes, cum omni perseverantia et supplicatione. Pax Fratribus, et charitas cum fide, a Deo Patre, et Domino Jesu Christo. GRATIA CUM OMNIBUS QUI DILIGUNT DOMINUM NOSTRUM JESUM CHRISTUM IN INCORRUPTIONE. AMEN.*

Transcriber's Note: Explicit hic introductio ad librum Wagenseilii "TELA IGNEA SATANAE."